

MILITAIRE SPECTATOR

**Het gedigitaliseerde
gevechtsveld in 2010**
(zie blz. 453)

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl

Secretariaat KVVK

(Ledenadministratie, PR, secretaris
en penningmeester)
MPC 41A
Postbus 9012
6710 HC Ede
Fax: (020) 871 80 78
info@kvbk.nl

Secretaris:

luitenant-kolonel I.M. de Jong
Telefoon: (0318) 68 32 30

HOOFDREDACTEUR

brigade-generaal prof. J.M.J. Bosch

Instituut Defensie Leergangen
MPC 58B
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 284 42 58
Fax (015) 284 47 21

REDACTIE

kolonel drs. P.J.E.J. van den Aker
kolonel KLu J.F.W. van Angeren
drs. P.H. Kamphuis
commodore KLu F.H. Meulman
kolonel drs. J. Terpstra
kolonel ir. R.G. Tieskens

BUREAUREDACTIE

mw. drs. A. Kool
p/a hoofdredacteur
Telefoon (015) 284 47 20
Fax (015) 284 47 21
a.kool@mindef.nl

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit
Telefoon (0497) 53 15 31

ABONNEMENTEN

binnenland: € 20 (f 44,07)
studenten: € 12 (f 27,55)
buitenland: € 25 (f 55,09)

DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
Vormgeving: TS Media
ISSN 0026-3869

NADruk VERBODEN

MILITAIRE SPECTATOR

- 450** Editoriaal:
Het beste materieel voor de beste prijs
- 452** Mededelingen
- 453** N. Le Grand, D. Brongers, M. van Maanen:
Het gedigitaliseerde gevechtsveld in 2010 I
Digitalisatie en doctrine
- 462** N. Le Grand, D. Brongers, M. van Maanen:
Het gedigitaliseerde gevechtsveld in 2010 II
Digitalisatie en commandovoering
- 469** N. Le Grand, D. Brongers, M. van Maanen:
Het gedigitaliseerde gevechtsveld in 2010 III
Digitalisatie en de militaire organisatie
- 474** C.M. Megens:
Nationale wensen en NAVO-eisen ten aanzien
van de Nederlandse defensie, 1950-1990
- 480** W. Bevaart:
Vijftig jaar Koninklijke Militaire School
- 487** A.T. Vermeij, A.A. Leuving:
Opleidings- en Trainingselement voor
Formatiestaven (OTEF)
Een vreemde eend in de bijt?
- 492** Boeken
- 494** Samenvattingen / Summaries

HET BESTE MATERIEEL VOOR DE BESTE PRIJS

De ontwikkelingen op het gebied van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB) lijken op het eerste gezicht de afgelopen jaren een grote vlucht te hebben genomen. Er lijkt echt iets te gebeuren in Europa en ook in militaire kring is het niet langer verboden om Europees te denken. De Helsinki Headline Goals en vervolgstappen geven een beeld waar het naar toe moet met Europa in militaire zin.

Ook Nederland heeft zich achter dit beleid geschaard. De trekkingsrechten op de Duitse strategische luchttransportvloot en de omvorming van het hoofdkwartier van 1 (GE/NL) Corps tot een High Readiness Force Headquarters, om desgewenst ook onder EU-paraplu ingezet te worden, zijn praktische stappen op dit ingeslagen pad.

Op basis van deze successen zou men ook voortgang mogen verwachten in dat deel van het veiligheidsbeleid waar al jaren gezocht wordt naar de juiste toon: het internationale en vooral Europese defensie materieel- en industriebeleid. Nederland heeft zich daarin nooit dogmatisch 'pro-Amerikaans' of 'pro-Europees' getoond, maar wat dat betreft gekozen voor een houding die goed is te typeren met de Angelsaksische zinsnede 'Value for Money' oftewel het beste materieel voor de beste prijs. Dat is een beleidskeuze die zich prima verhoudt tot de Nederlandse koopmansgeest, maar er zal toch meer moeten zijn om dit beleid te rechtvaardigen.

Europees materieel- en industriebeleid is reeds jaren onderwerp van intensief overleg binnen verschillende fora zoals NAVO, WEU en Western European Armaments Group (WEAG). Dit gepraat heeft echter nog steeds niet geleid tot concrete uitgangspunten en voorwaarden voor defensie-materieelsamenwerking.

Waarom is de formulering van Europees materieelbeleid nou zo gecompliceerd? Laat ons voor de beantwoording van deze vraag eens kijken

naar het domein van het materieelbeleid. Dit domein wordt bepaald door enerzijds de krijgsmacht en anderzijds de defensie (-gerelateerde) industrie. Het Europese materieel- en industriebeleid zal dus ook met beide rekening moeten houden, in de wetenschap dat zowel bij de krijgsmacht als bij de defensie-industrie nationale belangen van oudsher een belangrijke rol spelen.

Het materieelbeleid in relatie tot de krijgsmacht dient vooral gericht te zijn op militaire effectiviteit, die zich laat vertalen naar interoperabiliteit en standaardisatie. Command and Control (C2) is in dat opzicht de belangrijkste pijler. Twee krijgsmachten met identieke gevechtsvoertuigen, maar verschillende niet compatibele C2 systemen leveren minder militaire effectiviteit dan andersom. Reeds meer dan twintig jaar geleden werd harmonisatie van materieelbehoefte en -eisen als het verlossende medicijn voorgeschreven. Helaas moeten we constateren dat er in de praktijk nog maar weinig van terecht is gekomen. Het moge duidelijk zijn dat nationale belangen hier een belangrijke sta-in-de-weg zijn geweest.

In relatie tot de defensie-industrie moet het materieel- en industriebeleid ook deze strategische factor zeker stellen. In de ideale situatie bestaat die uit een homogene sector waarbij de strategische belangen op Europees niveau zijn zeker gesteld. Voor de grote Europese landen met een relatief sterke defensie-industrie (Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Spanje, Italië, Zweden) is het veiligheidsbelang van de defensie-industrie evident. De meeste van deze landen hebben echter (zeker in het verleden) gekozen voor een nationale oplossing. Dit heeft geleid tot een bont pallet van de defensie-industrie in Europa met vele duplicaties en multiplicaties.

Voor kleinere landen zoals Nederland ligt dit wat genuanceerder. In de *Defensienota 2000* is het belang als volgt geformuleerd:

Wat militaire aanschaffingen betreft, streeft Defensie naar het behoud en, zo mogelijk, de uitbreiding van de defensiegerelateerde kennis en deskundigheid in Nederland. Dergelijke aanschaffingen geschieden op 'imperfecte markten', waar de mechanismen van de vrije markt niet of slechts ten dele werken. Defensie streeft dan ook naar de gerichte inschakeling van de Nederlandse defensiegerelateerde industrie, ook bij internationale samenwerkingsprojecten.

De 'imperfecte markt' wordt vooral in stand gehouden door artikel 296 van het EG-verdrag. Dit artikel bepaalt dat lidstaten hun belangen in de productie van militair materieel eenzijdig mogen beschermen. Dat wil zeggen dat handel in strategisch militair materieel is uitgezonderd van de vrije marktwerking. Een voor Nederland onvoordelige situatie omdat de nationale defensie-industrie vooral uit toeleveranciers bestaat voor grotere Europese bedrijven. Het compensatie-instrument bij Nederlandse bestellingen in het buitenland heeft er tot nu toe voor gezorgd dat de Nederlandse industrie haar *fare share* kreeg van de in het buitenland bestede belastingen.

Onder andere het hier geschetste dilemma van nationale belangen versus Europese eenheid en de problemen van de imperfecte markt hebben de ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Economische Zaken er toe gebracht om de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) te vragen een advies uit te brengen over de ontwikkeling van een Europees militair-industrieel beleid. Vlak voor het zomerreces werd dit advies onder de titel 'Europese militair-industriële samenwerking' gepresenteerd.

Een eerste opmerkelijke conclusie van het rapport is dat de AIV van oordeel is dat het EVDB 'bij gebrek aan gemeenschappelijke strategische uitgangspunten en operationele concepten voorshands niet geacht kan worden richting te geven aan een Europees militair-industrieel programma'. De AIV erkent daarmee de afhankelijkheid van het militair-industrieel beleid van het veiligheidsbeleid in het algemeen, maar constateert tevens dat het veiligheidsbeleid (hier het EVDB) een bepaalde kritische massa moet hebben om de richting van het militair-industrieel beleid te kunnen bepalen. Deze kritische massa heeft het EVDB, ondanks alle successen, in de ogen van de AIV nog niet bereikt. Een alleszins opmerkelijke kanttekening bij de euforie rondom EVDB!

De AIV presenteert in haar rapport verder aanbevelingen die pleiten voor voortzetting van het huidige beleid, waarbij het beste materieel voor de beste prijs centraal staat. Daarin past ook het reeds in 1991 geïntroduceerde kopen van de plank (voorlopig met een eis tot compensatie). Recente verschuivingen van dit beleid van compensatie naar participatie in internationale ontwikkelingen (bijvoorbeeld de 'Fennek' en de vervanging van pantservoertuigen door het Gepanzertes Transport Krafftfahrzeug) ziet de AIV pas

gerechtvaardigd indien de toegang van de Nederlandse defensie-gerelateerde industrie tot de internationale markt structureel wordt verbeterd en gewaarborgd.

In dat kader constateert de AIV dat voor afschaffing van artikel 296 EG onvoldoende politiek draagvlak bestaat, en dat daarom een consequente en uniforme toepassing van dit artikel door de verschillende landen het best haalbare resultaat is. Nederland zal daarom deel moeten blijven nemen aan de verschillende Europese overlegfora en ook actief betrokken blijven bij nieuwe ontwikkelingen. Deelname aan Organisation Conjointe de Coopération en Matière d'Armement (OCCAR) (nu nog een 'materieelagentschap' van Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Italië) wordt onder voorwaarden ondersteund, terwijl in dit verband een spoedige toetreding tot het Letter of Intent (LoI)/ Framework Agreement overleg tussen de grote Europese landen (dezelfde landen, alsmede Spanje en Zweden) wordt bepleit. In dit overleg hebben deze landen zich ten doel gesteld hun militair-industriële regelgeving beter op elkaar af te stemmen.

Het advies van de AIV getuigt van realiteitszin en plaatst Nederland op een juiste manier in het door de grote Europese landen gedomineerde krachtenspel. In deze landen bevinden zich de 'system integrators' en 'platform builders', terwijl de kleine landen het moeten doen met een defensie-gerelateerde industrie die voornamelijk bestaat uit toeleveranciers. In het voorgestelde beleid hoeft Nederland geen keuze te maken voor een Europees of transatlantisch gedomineerd militair-industrieel beleid. Nederland blijft vooral streven naar een open markt voor de defensiesector, in de wetenschap dat de weg ernaartoe lang is en dat we daarbij sterk afhankelijk zijn van de ontwikkelingen in de grote Europese landen.

Het door de AIV voorgestelde beleid verschaft de regering de vrijheid om haar beslissingen omtrent materieelverwerving elke keer zorgvuldig af te wegen. Dogmatische keuzes zijn op deze manier uitgesloten en dat is goed. Aan de andere kant betaalt men daarvoor de prijs dat het debat over te voeren militair-industrieel beleid bij elke beslissing weer op kan laaien. Aanstaaende keuzes zoals die voor de opvolger van de F-16 zullen dit weer gaan bewijzen. Het rapport van de AIV brengt dan geen uitkomst. De regering zal een keuze moeten maken op basis van het beste materieel voor de beste prijs.

Mededelingen

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap is verheugd dat twee commandanten zich bereid hebben verklaard een lezing te houden over de operationele inzet van hun eenheden en nodigt de leden en belangstellenden dan ook van harte uit voor bijeenkomsten over:

'Ervaringen in UNMEE'

Lkolmarns A.G. van Ede

In juni keerde een bataljon mariniers terug uit het grensgebied tussen Ethiopië en Eritrea. Het was in vele opzichten een gedenkwaardige missie: na vele jaren de Nederlandse krijgsmacht grootschalig op het Afrikaanse continent, de inzet van de Hr. Ms. Rotterdam, het 'joint' karakter van de initiële inzet, de Apache-gevechtshelikopters in Djibouti en de perikelen rond de logistieke voorbereidingen. Al deze berichten zouden bijna afleiden van het reguliere werk waar het bataljon voor stond, daarom zal Lkolmarns Van Ede hieraan met name aandacht besteden.

Donderdag 20 september 2001

Defensievoorlichtingscentrum
Kalvermarkt 38, Den Haag

Na afloop van deze lezing zal de jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap worden gehouden.

Vanaf 19.30 uur is de zaal open. De bijeenkomst vangt aan om 20.00 uur.
Gaarne aanmelden tijdens kantooruren: 076-5273209 of via info@kvbk.nl

'Experiences in Kosovo'

General Dr. K. Reinhardt

De Duitse generaal Reinhardt commandeerde van oktober 1999 tot april 2000 de Kosovo Force (KFOR). Onder zijn commando vielen onder andere het Nederlandse Geniehulpbataljon en de 11e Afdeling Rijdende Artillerie. Met name de ervaringen van generaal Reinhardt op het precaire vlak tussen politieke wensen en militaire mogelijkheden zullen aan bod komen.

Donderdag 4 oktober 2001

Defensievoorlichtingscentrum
Kalvermarkt 38, Den Haag

Vanaf 19.30 uur is de zaal open. De bijeenkomst vangt aan om 20.00 uur.
Gaarne aanmelden tijdens kantooruren: 076-5273209 of via info@kvbk.nl

Deze aankondiging, en nog meer interessant nieuws, staan al enige tijd op de website www.kvbk.nl. Indien u zich op de mailservice abonneert, worden de aankondigingen vroegtijdig onder uw aandacht gebracht!

Het gedigitaliseerde gevechtsveld in 2010 (I)

Digitalisatie en doctrine

N. Le Grand – kolonel der artillerie*
D. Brongers – luitenant-kolonel der cavalerie*
M. van Maanen – majoor van de verbindingdienst*

Inleiding

W e staan aan het begin van het informatietijdperk. In dit tijdperk zal, evenals in het agrarische tijdperk (vanaf de oudheid) en het industriële tijdperk (vanaf de negentiende eeuw), onze samenleving fundamenteel veranderen. Informatie zal de belangrijkste productiefactor worden en informatietechnologie zal van doorslaggevende betekenis zijn. Reeds nu zijn door de toepassing van informatietechnologie grote veranderingen tweegebracht in ons maatschappelijk leven. De mogelijkheden die het internet biedt, leveren daar de meest sprekende voorbeelden van.

De kwaliteit, kwantiteit, presentatiemogelijkheden en vooral de snelheid waarmee informatie ter beschikking komt, geeft een toenemende tendens te zien tot nauwkeurige afstemming en efficiëntie. Deze veranderingen hebben hun invloed op nagenoeg iedere organisatie, ook op de defensie-organisatie.

De introductie van moderne informatie- en communicatietechnologie (ICT) binnen het militair operationele

domein is gedeeltelijk te vergelijken met de introductie van de tank in en na de Eerste Wereldoorlog. Dit middel was een nieuw fenomeen op het slagveld en – als zo vaak met de toepassing van nieuwe ideeën – in eerste instantie weinig succesvol. De Duitsers slaagden er gedurende het interbellum echter in dit nieuwe middel in hun doctrine op te nemen, waardoor gebruik werd gemaakt van de volledige capaciteit en effectiviteit van het systeem.

De Fransen beschikten in 1940 over meer en betere tanks dan de Duitsers, maar de Duitsers wisten in een historisch recordtempo het Franse leger te verslaan. Dit was mede het gevolg van het (durven) uitvoeren van experimenten met nieuwe middelen met als doel de capaciteit hiervan optimaal uit te buiten.

De introductie van de tank is een sprekend voorbeeld van een wijziging in het optreden over land. Door het vliegtuig ging de derde dimensie een nadrukkelijke rol spelen. Digitalisatie van het gevechtsveld raakt daarentegen alle functies van militair optreden (op het taktische niveau): commandovoering, inlichtingen en militaire informatie, manoeuvre, vuursteun, bescherming en verzorging.

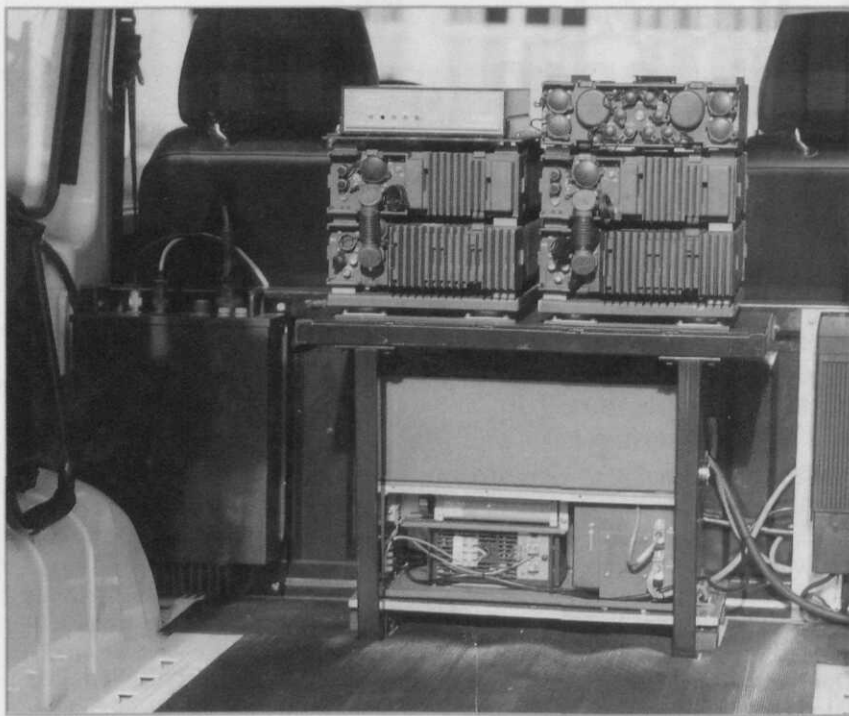
Enkele digitale *Command, Control, Communications, Computers and Intelligence* (C4I)-middelen hebben in diverse krijgsmachten reeds in meer of mindere mate hun toepassing

Deze artikelenreeks gaat over de invloed van digitalisatie op het gevechtsveld. Het is een uitgewerkte weergave van de visie die de schrijvers hebben gepresenteerd aan de Legerraad op 12 december 2000. Deze visie is gebaseerd op de persoonlijke ervaringen van de schrijvers bij onder andere de US Army en op uitgebreid literatuuronderzoek. Doel van dit drieluik is de lezers te confronteren met hun visie en hen uit te dagen hun eigen ideeën over deze materie te publiceren.

gevonden. De US Army is daarin zonder meer het verst gevorderd. Ook de KL heeft ondertussen haar eerste stappen gezet op het digitale pad. Nieuwe gedigitaliseerde systemen, zoals VUIST en ISIS, worden of zijn ingevoerd. Bij de ontwikkeling en introductie van deze systemen wordt met name gekeken naar de directe gevolgen hiervan: hoe gaan we met het systeem om, hoe overtuigen we commandanten van de voordelen, hoe leiden we gebruikers op enzovoort.

Als we alle te verwachten veranderingen op (deel) systeemniveau op zichzelf bezien, lijkt er niet zo veel aan de hand. Als alle individuele veranderingen echter in hun operationele context worden geplaatst dan wordt duidelijk dat er op doctrinair, materieel, logistiek, personeels-, opleidings-, leider-

* De auteurs zijn respectievelijk landmachtattaché bij de Nederlandse ambassade in Washington DC; Nederlands Liaisonofficier bij het National Simulation Center, Fort Leavenworth, vs; Nederlands Exchange-officier bij het Program Executive Office C3 Systems van de US Army.

Afb. 1 ICT in het voertuig

schaps- en organisatorisch gebied ingrijpende aanpassingen noodzakelijk zijn. Er liggen op diverse gebieden keuzes voor die bij nader inzien gevoelig blijken te zijn voor de gevolgen van digitalisatie.

Het is waar dat de gevolgen op langere termijn en de uiteindelijke richting van de huidige technologische ontwikkelingen niet nauwkeurig kunnen worden aangegeven, maar het is onvergeeflijk om ze dan maar te negeren. Elke beleidsbeslissing op het gebied van gevechtsvoertuigen, commandovoeringssystemen, vuursteunmiddelen enzovoort, die met de consequenties van digitalisatie geen rekening houdt, leidt vrijwel zeker tot forse kapitaalvernietiging.

Hoewel de evolutie van technologie op lange termijn zich moeilijk laat raden, is het wel mogelijk te voorspellen welke toepassingen op lange termijn tot de mogelijkheden behoren en op basis daarvan een visie te ontwikkelen. Op dit moment laat het visionaire document van de KL – het

Operationele Referentiekader KL (Orakl) – zich daar niet over uit. Weliswaar wordt onderkend dat digitalisatie grote veranderingen teweeg zal brengen, maar welke dat zijn, is op dit moment niet ingevuld. Een dergelijke visie is noodzakelijk om de samenhang tussen de vele ontwikkelingen af te dwingen – alleen dan zal een volledig interoperabel netwerk van C4I-systemen tot de mogelijkheden behoren.

Om daartoe bij te dragen is door de schrijvers van dit artikel in december 2000 op persoonlijke titel een visie overhandigd aan de Legerraad, waarin de invloed van digitalisatie op het gevechtveld breed wordt bekeken door het te spiegelen aan (de Amerikaanse structuur) van militair vermogen: doctrine, training, leiderschap (commandovoering), organisatie, materieel (en techniek) en soldaat (personeel).

Deze visie grijpt vooruit op de situatie zoals die zich rond 2010 zou kunnen hebben ontwikkeld. Mogelijkheden

die worden aangedragen zijn soms geen haalbare optie voor 'morgen'. Er is voornamelijk gekeken naar de mogelijkheden die digitalisatie biedt zonder de onmogelijkheden uit het oog te verliezen.

De stellers zijn zich ervan bewust dat digitalisatie steunt op het gebruik van het elektromagnetisch spectrum en dat het daardoor kwetsbaar is (*cyber warfare*). De beperkingen en de risico's van digitalisatie zullen echter de invoering van moderne C4I-middelen niet tegenhouden. Wel dienen zij goed in kaart te worden gebracht en dient er pro-actief mee te worden omgegaan.

Opzet

In een serie van drie artikelen gaan we in op de drie meest spraakmakende aspecten: doctrine, commandovoering en organisatie. In dit eerste artikel geven we een schets van een aantal veel gebruikte begrippen en beschouwen vervolgens in hoeverre de huidige doctrine zal worden beïnvloed door een vergaande mate van 'digitalisatie'. De invalshoeken daarbij zijn de grondbeginselen en de functies van militair optreden. We tonen aan dat er sprake kan zijn van een revolutie in het militair operationele optreden.

Begripsbepaling

De toepassing van moderne ICT binnen het operationele domein wordt ook wel aangeduid met het begrip 'digitalisatie van het gevechtveld'. Digitalisatie is erop gericht om informatie sneller in te winnen, beter te verwerken en effectiever uit te wisselen, toegesneden op alle functies van het militair operationeel optreden. Gevechtveldinformatie wordt dusdanig gestroomlijnd dat er een volledig, duidelijk en up-to-date beeld van het gevechtveld ontstaat. Dit beeld is afgestemd op de behoefte van de commandant. Het stelt de commandant in staat om snellere en betere beslissingen te nemen. Digitalisatie

moet leiden tot een toestand die men aanduidt met het begrip *situational awareness*.

Situational awareness kan gedefinieerd worden als een toestand waarin een hoge mate van begrip bestaat van dat specifieke deel van het gevechtsveld dat van invloed is op het eigen optreden. Het geeft antwoord op de meest basale vragen van iedere militair: Waar ben ik? Waar zijn mijn collega's, waar de andere eigen eenheden? Waar is de tegenstander? Wat is mijn opdracht? Situational awareness is een vorm van 'operationeel bewustzijn' van iedere individuele militair op elk organisatorisch niveau. Je hebt een helder idee van waar je mee bezig behoort te zijn en de context waarin.

Hoewel het taktisch-geografisch referentiekader de aangeboden informatie in het algemeen zijn zin geeft, geven toekomstige informatiesystemen ook de mogelijkheden om informatie op andere wijzen en dus in een andere context te plaatsen en te bezien. Op het eerste niveau van 'operationeel bewustzijn' vindt men actuele informatie over de eigen troepen, de

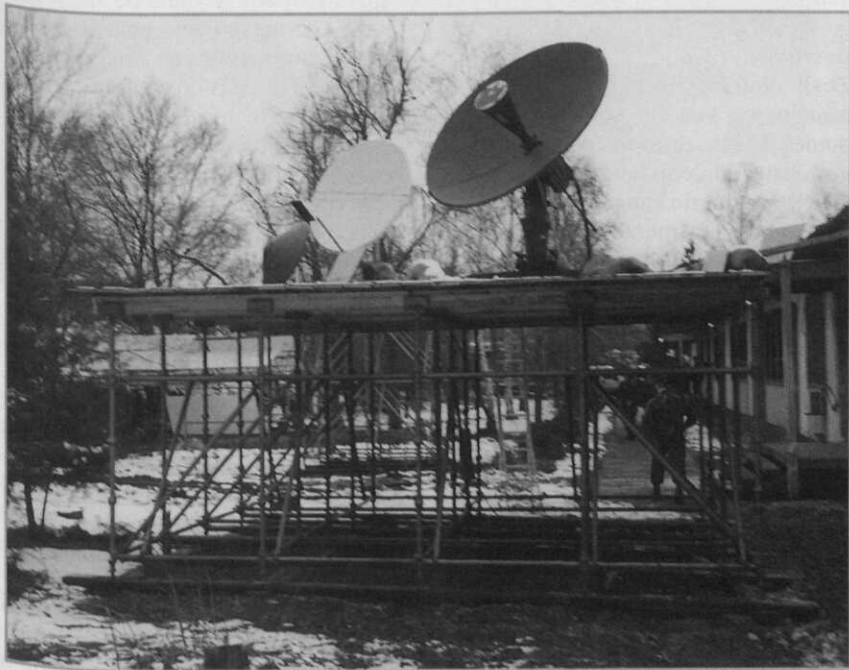
opdracht (alsmede de *commanders intent*), het terrein en de vijand, maar als de beschikbare informatie in een historische context wordt geplaatst, kan er al gauw inzicht ontstaan in de bedoelingen van de tegenstander.

Met een *mission evaluation/rehearsal tool* wordt het mogelijk om vijandelijke en eigen mogelijkheden met elkaar te vergelijken en zo meer inzicht te krijgen zowel in de eigen kansen en kwetsbaarheden als in het optreden van de tegenstander en de invloed daarvan op het eigen optreden.

De *common operational picture* is de visualisatie van situational awareness. Om iedereen gelijktijdig en continu op de hoogte te houden van de laatste actuele (*near real-time*) situatie wordt een zo gemeenschappelijk mogelijk beeld gegeven van de taktische/operationele omgeving, voor zowel planingsdoeleinden als gevechtsleiding. De *common operational picture* laat zich presenteren als een samengestelde digitale projectie van taktische-operationele informatie en is eenvoudig te manipuleren en te communiceren. Het is daarmee hét instrument om synergie en snelheid in operationele

processen te bewerkstelligen. Het streven om een gezamenlijk en identiek beeld te hebben van de werkelijke situatie is zo oud als de krijgsgeschiedenis, maar door digitalisatie wordt dit optimaal mogelijk.

Situational awareness en een *common operational picture* worden mogelijk gemaakt door een netwerk van geautomatiseerde commandovoeringssystemen, communicatiesystemen, sensorsystemen en het ICT-gedeelte in wapensystemen. Het geheel van deze systemen wordt aangeduid met het begrip *Network Centric Warfare* (NCW). Binnen dit netwerk moet informatie zo snel en zo compleet mogelijk ter beschikking zijn van een ieder die deze informatie nodig heeft. Daartoe moeten C4I-systemen zonder menselijke tussenkomst en zonder vervuilende en vertragende koppelvlakken informatie kunnen uitwisselen. Men spreekt in dit kader van een naadloze en (*near real time*) informatieoverdracht. De integratie van dit netwerk van systemen in de militair operationele omgeving is binnen de US Armed Forces bekend als het concept van *Network Centric Warfare*.

Afb. 2 Moderne verbindingen

De invloed van digitalisatie op de doctrine

Algemene grondbeginselen van het gevecht

De grondbeginselen van militair optreden zijn in 1917 voor het eerst en bijna gelijktijdig gepubliceerd in Engeland en de VS en waren gebaseerd op historisch onderzoek. Sindsdien zijn deze nauwelijks veranderd, ondanks de introductie van de tank en het vliegtuig. Digitalisatie heeft daarentegen wel gevolgen voor een groot aantal van deze grondbeginselen, voornamelijk omdat de inhoud en de toepassing van de meeste grondbeginselen gebaseerd zijn op de beschikbaarheid van informatie.

Let wel: het is niet de opzet van dit artikel de zin (of onzin) van de grondbeginselen aan te tonen. Het gaat de stellers erom de verandering op het

operationele proces zichtbaar te maken. Voor de volledigheid worden alle grondbeginselen hierna kort behandeld.

Beveiliging

Beveiliging kost veel gevechtskracht, omdat veelal niet bekend is waar de vijand zit. De toepassing en de ont-plooiing van diverse sensorsystemen, die naadloos informatie kunnen overdragen aan commandovoeringssystemen, kan leiden tot een geaggregeerd en gecorrigeerd beeld van de vijandelijke situatie. Eenheden beschikken daardoor over een hoge mate van situational awareness, het inzicht in het vijandelijk optreden is beter en completer dan ooit tevoren. De beveiliging kan in dat geval als maatwerk worden aangepast aan de dreiging. Dit voorkomt het onnodig achterhouden, danwel voorwaarts inzetten van troepen, die beter elders gebruikt kunnen worden. Daarnaast kan de beveiliging veel actiever worden gevoerd door de dreiging offensief aan te grijpen.

Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de beveiliging van de digitale middelen. Er zal een accentverschuiving plaatsvinden naar *information operations*. Het storen of manipuleren van C4I-middelen kan vergaande consequenties hebben, door de grote afhankelijkheid van deze middelen.

Concentratie

In de LDP wordt nog gesproken over fysieke concentratie van middelen. Concentratie komt onder meer voort uit onzekerheid over de vijandelijke sterkte. Gevolg is het massaal inzetten van middelen, waarbij met name gedacht wordt aan manoeuvre-eenheden. De essentie is echter om de effecten van gevechtskracht te concentreren. Twee ontwikkelingen zijn vervolgens van belang waardoor fysieke concentratie van middelen in de toekomst in beginsel niet meer hoeft worden toegepast.

Dat betreft in de eerste plaats de ontwikkeling van wapensystemen. Binnen die ontwikkeling is een toene-

mende tendens te onderkennen van precisie en verhoogde reikwijdte. Doelen kunnen daardoor over een grotere afstand effectiever aangepakt worden.

De tweede ontwikkeling betreft digitalisatie. Uitgaande van een hoge mate van situational awareness neemt de onzekerheid over de toestand van de vijand af. Door betere en completere informatie te combineren met precisiewapens met een verhoogde dracht/reikwijdte kan de vijand op afstand aangegrepen worden met een afgestemde mix aan middelen. Eenheden hoeven in dat geval niet altijd fysiek te concentreren. Sterker nog, zo mogelijk moet dit worden voorkomen, omdat het de eenheid kwetsbaar maakt.

Het concentreren van de juiste mix van effecten vereist wel een hoge mate van synchronisatie. De common operational picture speelt daarbij een belangrijke rol: iedereen beschikt op hetzelfde moment over dezelfde informatie. Fysieke concentratie van eenheden is daardoor steeds minder van belang, maar zal, afhankelijk van het terrein, nooit helemaal verdwijnen.

Doelgerichtheid

Zoals omschreven in de LDP gaat dit principe uit van een ondubbelzinnig, duidelijk omschreven doel, om de gewenste duidelijkheid te scheppen. Ook wordt hierin aangegeven dat wijziging van de opdracht dit beginsel bemoeilijkt. Aanpassingen zijn niet gewenst, omdat door middel van mondelinge communicatie niet iedereen snel en volledig kan worden geïnformeerd, waardoor chaos kan ontstaan.

De common operational picture brengt daar grote verandering in door (near) real-time aan alle betrokken spelers een (nagenoeg) volledig en duidelijk inzicht in de wijziging van factoren van invloed te verschaffen. Operatiebevelen en -oleaten kunnen snel worden herzien en verspreid. Er kan dus snel worden ingespeeld op

gewijzigde situaties, zonder verlies aan duidelijkheid. Het vasthouden aan een ((groten)deels) achterhaald doel om onduidelijkheid en chaos te voorkomen, is dan niet meer nodig. Doelgerichtheid krijgt dus een geheel andere dimensie.

Economisch gebruik van middelen

Dit principe krijgt een betere toepassing als gevolg van digitalisatie. Door betere informatie kan, ook gedurende een operatie, een betere afstemming plaatsvinden tussen opdrachten en middelen. Als voorbeeld: de rol van de reserve is altijd geweest om aan onverwachte situaties het hoofd te bieden en succes uit te buiten. Hoe meer informatie ter beschikking is, hoe minder onverwachte situaties er zullen zijn. De rol van de reserve en wellicht de omvang ervan, zullen in dat geval veranderen.

Eenheid van inspanning

Zoals in de LDP beschreven, gaat het hier om de afstemming van alle voor een bepaald doel beschikbare middelen. Deze afstemming wordt met situational awareness beter uitvoerbaar. Een common operational picture draagt in hoge mate bij aan eenheid van inspanning gedurende het commandovoeringsproces, maar ook tijdens de uitvoering van een opdracht. Op lager niveau is de common operational picture een belangrijk hulpmiddel voor de synchronisatie van het gevecht. Op hoger niveau is de common operational picture het instrument om alle activiteiten zodanig te regisseren dat zij een optimale bijdrage leveren aan het eindresultaat.

Eenvoud

Eenvoudige en duidelijke plannen en opdrachten verhogen de kans op succes. Door eenvoud wordt doel en wijze van optreden beter begrepen. Eenvoud heeft dus betrekking op communicatie. Door situational awareness en de common operational picture wordt de onderlinge communicatie sterk verbeterd. Echter, in een omgeving waarin frictie blijft voorkomen, is iedere vorm van goede communicatie onveranderd van belang.

Het belang van eenvoud neemt door het gebruik van digitale middelen dus niet af. Eenvoud kan onder gedigitaliseerde omstandigheden echter veel beter worden bereikt, omdat niet reeds vooraf met alle mogelijke ontwikkelingen rekening behoeft te worden gehouden. Bijsturing gedurende de operatie wordt immers veel beter uitvoerbaar en veel minder riskant.

Flexibiliteit

In de LDP wordt begonnen met: 'Hoevel de door hem te bereiken doelstelling in beginsel niet wijzigt...'. Hiervóór is reeds aangegeven (zie 'doelgerichtheid') dat dit juist wel het

flexibeler met nieuwe situaties om te gaan. Bij de behandeling van de invloed van digitalisatie op de factor 'organisatie' in het derde artikel wordt hierop teruggekomen.

Geloofwaardigheid

Geloofwaardigheid is een beginsel dat niet bij de ons omringende landen wordt gebruikt. Het blijft uiteraard te allen tijde van toepassing. Digitalisatie biedt in zekere zin zelfs betere mogelijkheden om dit beginsel toe te passen, omdat de mogelijkheden om een tegenstander slagvaardig met een variëteit aan middelen aan te grijpen sterk verbeterd.

tegenstander te komen, en daarmee de kans op succes.

Legitimiteit

Dit principe bestaat uit een juridisch en een sociaal element. Het eerste blijft binnen de internationale rechtsorde uiteraard onverminderd van toepassing. De sociale legitimiteit heeft de afgelopen jaren onder meer door de toegenomen invloed van de publieke opinie sterk aan belang gewonnen. Door een beter overzicht te hebben over het operatiegebied en door de snellere informatie-uitwisseling kan beter worden geanticipeerd op mogelijke incidenten. Het verhoogde inzicht biedt tevens de mogelijkheid om geproportioneerd geweld toe te passen. De operatie wint daarmee aan legitimiteit.

Grondbeginselen voor gevechtsoperaties

Beweeglijkheid

Dit beginsel heeft te maken met fysieke en mentale beweeglijkheid (beweeglijkheid in denken). Het vermogen van (manoeuvre-)eenheden om snel te verplaatsen en te manoeuvreren ten opzichte van de tegenstander om een gunstige uitgangspositie te creëren, krijgt meer betekenis.

Beweeglijkheid vormt een randvoorwaarde voor verrassing, initiatief en flexibiliteit. Aangezien deze drie principes in waarde toenemen als gevolg van digitalisatie, zal aan beweeglijkheid hogere eisen moeten worden gesteld.

De beweeglijkheid van denken van commandanten krijgt in de toekomst eveneens een zwaarder accent. Door de toegenomen transparantie van het gevechtsveld (als gevolg van meer en betere informatie) en verhoogd operationeel tempo, is een mentale flexibiliteit essentieel om gebruik te maken van de zich voordoende gelegenheden en de vijand verrassend aan te grijpen. In het tweede artikel gaan we hier nader op in.

Verrassing

Door een beter inzicht te hebben in de

Afb. 3 Ict te velde

geval zal kunnen zijn. De waarde van het beginsel van flexibiliteit neemt daarom alleen maar toe. Flexibiliteit betreft niet slechts een mentale flexibiliteit, maar in dit kader vooral ook een organisatorische.

Door een beter begrip van de situatie en de mogelijkheid om daar snel op in te spelen, moeten eenheden en middelen qua samenstelling ook in staat zijn

Initiatief

Dit grondbeginsel refereert aan het aangrijpen van zich voordoende kansen (zolang het binnen de intentie van de commandant valt). Met een hoge mate van situational awareness bestaat veel beter inzicht in die kansen. Daardoor zal er eerder aanleiding zijn tot het nemen van initiatieven. Initiatief verhoogt het tempo, de kans om binnen de beslissingscirkel van de

disposities en de bewegingen van de tegenstander (situational awareness) kunnen zijn zwakke plekken gemakkelijker worden blootgelegd. Door de betere en snellere aansturingsmogelijkheden van de eenheden (common operational picture) kan daar vlot op worden ingespeeld (zie ook 'initiatief'). Verrassing krijgt daarom als gevolg van digitalisatie relatief meer betekenis.

Offensief handelen

Dit is een grondbeginsel van het gevecht omdat op strategisch niveau slechts het offensief leidt tot de overwinning. Op operationeel en taktisch niveau is offensief handelen echter alleen zinvol als de vijand wordt verast. Er zijn legio voorbeelden in de krijgsgeschiedenis te vinden waarbij offensief handelen niet tot voordeel op het gevechtveld leidde, omdat de tegenstander voorbereid was. Het principe is daarom alleen van waarde bij verrassing. Het wint als gevolg van digitalisatie, net als verassing, aan betekenis.

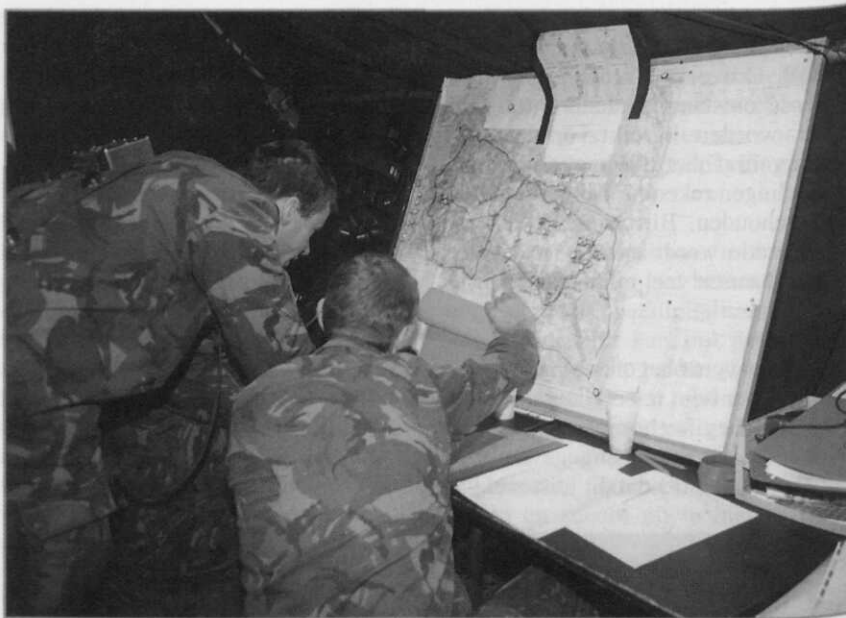
Grondbeginselen voor vredesoperaties

Bewegingsvrijheid

Bewegingsvrijheid is, zoals de LDP 3 aangeeft, essentieel voor de succesvolle uitvoering van een vredesoperatie. Deze moet zonnig worden afgedwongen overeenkomstig de *rules of engagement*. Belangrijk is dat elke intentie van welke partij dan ook om de bewegingsvrijheid te beknotten, in de kiem moet worden gesmoord. Een snelle reactie op een dergelijke intentie geeft een duidelijk signaal af aan de betrokken partij(en). Met situational awareness en een common operational picture wordt de reactiesnelheid verbeterd.

Doorzichtigheid

Dit beginsel betreft het geven van inzicht in de intenties en uitvoering van vredesoperaties, teneinde misverstanden bij strijdende partijen te voorkomen. Digitalisatie heeft daarop geen invloed.

Afb. 4 Het 'oude' werk

Minimaal gebruik van geweld

Dit beginsel lijkt duidelijk; in de praktijk kan het echter heel moeilijk zijn om te beslissen over de toepassing van geweld, ook al is dat toegestaan binnen de *rules of engagement*. Het zijn vaak groeps- en pelotonscommandanten op wier schouders dergelijke verantwoordelijkheid rust. De beslissingen die zij moeten nemen, kunnen verstrekkende (politieke) gevolgen hebben. Door digitalisatie is een lagere commandant beter in staat een zich voordoende situatie snel te communiceren met zijn hogere niveau met behulp van beeldmateriaal, tekst en *voice*. Een advies en/of opdracht voor het aanwenden van geweld is dan sneller beschikbaar en kan daardoor tot tijdig en proportioneel optreden leiden.

Onpartijdigheid

Snelle informatievoorziening kan de indruk van partijdigheid helpen in de kiem te smoren. Omdat het idee over partijdigheid vaak een langzaam, sluimerend proces is, heeft digitalisatie niet veel invloed op dit grondbeginsel.

Wederzijds respect

Bekendheid met culturen of gebrui-

ken staan aan de basis van het ontwikkelen van wederzijds begrip voor elkaars culturen en gebruiken. Betere informatievoorziening in welke vorm dan ook kan aan een beter begrip bijdragen. De invloed van digitalisatie hierop is echter beperkt.

Vasthoudendheid

Digitalisatie heeft hierop geen invloed.

Op een aantal grondbeginselen van vredesoperaties heeft digitalisatie geen invloed (doorzichtigheid, onpartijdigheid, wederzijds respect en vasthoudendheid). De reden hiervoor is dat deze beginselen meer te maken hebben met een bepaalde grondhouding dan dat ze ingaan op het optreden van eenheden in vredesoperaties. Wanneer een grondbeginsel wel betrekking heeft op het optreden, heeft digitalisatie direct invloed, zoals bij bewegingsvrijheid, doorzichtigheid en minimaal gebruik van geweld. Maar ook voor de veiligheid van personeel heeft digitalisatie grote voordelen. Bij wijze van voorbeeld: informatie over de locatie van mijnenvelden of de toestand van de wegen kunnen snel, nauwkeurig en volledig worden doorgegeven.

Algemene grondbeginselen	Optreden wijzigt	Beginsel versterkt	Beginsel ongewijzigd
Beveiliging	X		
Concentratie	X		
Doelgerichtheid	X		
Economisch gebruik van de middelen		X	
Eenheid van inspanning		X	
Eenvoud			X
Flexibiliteit		X	
Geloofwaardigheid		X	
Initiatief		X	
Legitimiteit		X	
Grondbeginselen gevechtsoperaties			
Beweeglijkheid		X	
Verrassing		X	
Offensief handelen		X	
Grondbeginselen vredesoperaties			
Bewegingsvrijheid		X	
Doorzichtigheid			X
Minimaal gebruik van geweld		X	
Onpartijdigheid			X
Wederzijds respect			X
Vasthoudendheid			X

De invloed van digitalisatie lijkt echter groter bij gevechtsoperaties dan bij vredesoperaties. Bij een gevechtsoperatie verandert het gevechtsveld continu, terwijl bij een vredesoperatie, zoals bijvoorbeeld uitgevoerd door SFOR, er relatief weinig wijzigt in het operatiegebied. De invloed van snelle, accurate informatie is daarom vele malen groter bij een gevechtsoperatie. Dit laat onverlet dat een sterk verbeterde informatievoorziening significant zal bijdragen aan de verbetering van de reactiesnelheid en effectiviteit van een vredesmacht.

In bovenstaande tabel zijn de gevolgen van digitalisatie op de grondbeginselen overzichtelijk aangegeven. Daarbij wordt onderscheid gemaakt naar de mate van invloed van digitalisatie op het grondbeginsel: de invloed is zo groot dat het optreden moet worden aangepast ('optreden wijzigt'), het optreden wijzigt niet maar het belang van het beginsel neemt wel toe ('beginsel versterkt') en digitalisatie heeft geen invloed op het beginsel ('beginsel ongewijzigd').

Funcities van militair optreden

Inlichtingen en militaire informatie

De inlichtingenfunctie neemt in belang toe. De hoeveelheid en variëteit van sensorsystemen en het vermogen om deze te koppelen met C2-systemen, zijn bepalende factoren voor de mate van situational awareness. Een vergaande vorm van digitalisatie zal zorgen voor een vloed aan gegevens die verwerkt moeten worden tot inlichtingen en militaire informatie. Met name de snelheid waarmee de gewenste inlichtingen en militaire informatie kunnen worden gedestilleerd uit de wirwar aan gegevens en de snelle en overzichtelijke wijze waarop deze kunnen worden gepresenteerd, zullen van essentieel belang zijn voor het commandovoeringsproces.

Het inlichtingenproces zal hierdoor grondig tegen het licht gehouden moeten worden. Zo zal een verantwoordelijke balans gevonden moeten worden tussen de mate van analyse van inlichtingengegevens (waardoor

de waarde van de informatie toeneemt) en het tijdverlies dat daarmee gepaard gaat (waardoor de waarde van de informatie afneemt).

Commandovoering

Op de invloed van digitalisatie op de commandovoering wordt in het volgende artikel uitgebreid ingegaan.

Manoeuvre

Bij de huidige manoeuvrebenadering omvat de functie 'manoeuvre' het inzetten van troepen op het gevechtsveld door verplaatsing van die troepen in combinatie met vuurkracht of bedreiging ertoe, teneinde een voordelige positie op de tegenstander te bewerkstelligen. Bij vredesoperaties wordt in dat kader meestal gesproken over verplaatsingen.

Uit de vorige alinea blijkt reeds dat manoeuvre in verband wordt gebracht met verplaatsing. Dit is nodig om de tegenstander relatief dicht te benaderen om precisie-effecten op hem te sorteren. Dit aspect zal als gevolg van digitalisatie in de nabije toekomst snel wijzigen. Het fysiek verplaatsen

van eenheden kost tijd in de zin van voorbereiding en uitvoering, leidt tot concentratie van middelen, levert tal van synchronisatieproblemen en verhoogt in het algemeen de kwetsbaarheid van de eigen troepen.

Digitalisatie helpt allereerst om tal van synchronisatieproblemen te verminderen, maar maakt het, met de toegenomen precisie van allerlei sensoren en inzetmiddelen, ook mogelijk om in veel gevallen snel effecten op willekeurige plaatsen te concentreren zonder dat een concentratie, danwel verplaatsing van eigen middelen/eenheden noodzakelijk is.

Veel effecten kunnen in tegenstelling tot voorheen parallel en synchroon worden bereikt (de common operational picture speelt hier weer een belangrijke rol) waardoor de wil van de tegenstander sneller kan worden gebroken.

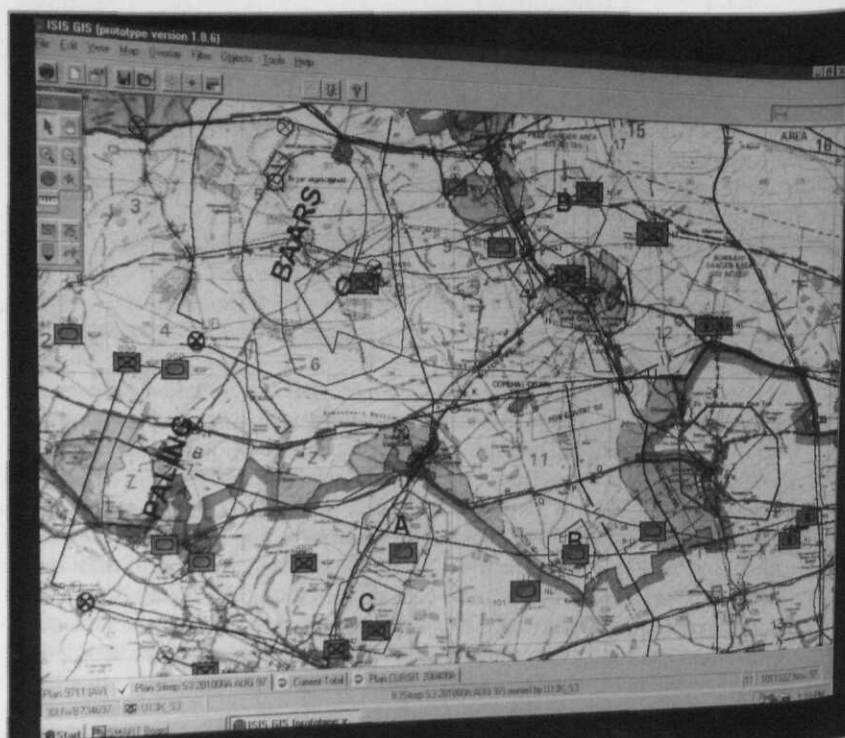
Gedurende de Koude Oorlog werd de doctrine (grotendeels) bepaald door de opvatting dat er sprake zou zijn van een gebiedsbedekkend *linear battlefield* waar de tegenstanders elkaar uitgaande van een duidelijke frontlijn in de breedte en diepte geëchelonneerd massaal zouden aangrijpen. Dit werd enerzijds ingegeven door de massaliteit van de middelen aan beide zijden (NAVO versus Warschaupact) en de betrekkelijk geringe manoeuvreer ruimte in het voorziene operatiegebied.

Anderzijds kwam dat voort uit de marginale kwaliteit van de inlichtingenbronnen en beperkte communicatiemiddelen. Het was vrijwel zeker dat voor slagvaardige commandovoering essentiële informatie niet tijdig beschikbaar of van onvoldoende kwaliteit zou zijn. Bovendien was het nog maar de vraag of een partieel operatiebevel ter bijsturing van de initieel verstrekte opdracht de lagere echelons tijdig en in bruikbare vorm zou bereiken. Om chaos te voorkomen werden eventuele alternatieven meestal al van tevoren en in grote mate van detail uitgewerkt.

Verder werd op allerlei niveaus door middel van reserve-eenheden redundantie ingebouwd. Door de ontwikkelingen op digitaal gebied komen er meer en betere informatiebronnen beschikbaar, die (near) real-time betrouwbare informatie leveren. Voorts nemen de geautomatiseerde ondersteuning van commandovoering en de kwaliteit en beschikbaarheid van communicatiemiddelen een dandane vlucht dat het optreden een geheel ander karakter kan krijgen. Daarenboven nemen de uitwerking en/of de nauwkeurigheid en van allerlei wapens en inzetmiddelen zodanig toe dat een commandant in de (nabije) toekomst – mede in het licht van het

snel mogelijk te breken, is nog steeds van kracht. De vraag is echter of het primaat van manoeuvre, waaraan alle andere gevechts- en ondersteunende functies (genie, artillerie, gevechtsheli's, luchtdoelartillerie, luchtsteun, eov, enzovoort) ondergeschikt waren in de toekomst nog evenzeer van kracht zal zijn. Op een open en dus veel leger gevechtveld, wordt het mogelijk om eenheden en middelen beter te spreiden, waardoor ze veel minder kwetsbaar worden voor vijandelijke opsporing en vuur.

Soms zullen (pantser)infanterie- of tankeenheden geconcentreerd worden ingezet tegen een vijandelijke positie

Afb. 5 De digitale kaart

bovenstaande – over meer en meer gevarieerde alternatieven kan beschikken dan voorheen.

In de nieuwe LDP wordt nog steeds nadrukkelijk gekozen voor de manoeuvrebenadering. De hierachter liggende *grondgedachte* om de tegenstander in een hoog tempo op zijn zwakste punten aan te grijpen teneinde zijn wil om verder te vechten zo

of eenheid, maar dat wordt alleen maar riskanter en vaak hoeft het helemaal niet! Er kan op het digitale gevechtveld veel flexibeler gebruik worden gemaakt van allerlei andere wapens en inzetmiddelen. Er zal een nadrukkelijke verschuiving plaatsvinden van manoeuvreren en concentreren van eenheden naar de manoeuvre met en de concentratie van (uitwerkings)effecten. De tegenstander kan

door deze nieuwe en grotere flexibiliteit tegelijkertijd en doeltreffend op allerlei plaatsen worden aangegrepen, waardoor de bovengenoemde grondgedachte beter dan voorheen gestalte kan krijgen.

Er kan nu gesproken worden van een *circular battlefield*. Men kan bijvoorbeeld manoeuvreren met vuur, waarbij effecten worden geconcentreerd, terwijl eenheden hun verspreide opstellingen en de daaruit voortvloeiende passieve bescherming niet behoeven prijs te geven. Het is in de toekomst daarom misschien beter te spreken van 'manoeuvreren met effecten'.

Vuurkracht

Door digitalisatie zien we een sterke toename van de effectiviteit van vuurkracht. In de LDP-I wordt aangegeven dat: 'vuurkracht alleen een rol van betekenis heeft als het geconcentreerd is, zodat het effectief is'. Door de sterk toegenomen precisie en uitwerking (effecten) van moderne wapens is concentratie van vuur in zijn 'traditionele vorm' minder vaak noodzakelijk. In elk geval is het niet meer noodzakelijk om inzetmiddelen fysiek te concentreren. Concentratie van effecten kan echter nog steeds een essentiële voorwaarde voor succes zijn.

In de LDP-I worden de digitale communicatiemiddelen genoemd als een middel om de flexibiliteit van de toepassing van vuurkracht te vergroten en dat doelopsparing afgestemd moet zijn op de middelen die de vuurkracht verschaffen.

Digitalisatie biedt niet alleen meer flexibiliteit, het verhoogt tevens het tempo van de toepassing en biedt met zijn (toekomstige) precisiewapens een veel grotere effectiviteit. Om de situational awareness verder te vergroten, moeten de doelopsparingsmiddelen niet alleen in dienst te staan van de vuurkrachtmiddelen, maar moeten deel uit maken van een netwerk van commandovoerings-, wapen- en sensorsystemen.

Bescherming

Bij het grondbeginsel 'beveiliging' is hier reeds op ingegaan.

Verzorging

Nog altijd vergt de logistieke ondersteuning van een gevechtseenheid een grote overmaat aan materiële en personele middelen, die qua omvang een veelvoud is van de gevechtseenheid zelf. Daarnaast wordt, net als bij de manoeuvre, onzekerheid gecompenseerd door massaliteit van middelen en voorraden, hetgeen door de veelal noodzakelijke concentratie de kwetsbaarheid verhoogt. Toepassing van digitalisatie leidt mogelijk tot het economisch gebruik van middelen en maakt ook het spreiden van deze middelen mogelijk, waardoor de kwetsbaarheid afneemt. Vermindering van het aantal wapenplatforms zal een evenredig grote vermindering aan logistieke middelen tot gevolg hebben.

Toepassing van digitalisatie leidt tevens tot een hoge mate van logistieke situational awareness. Onzekerheid over de logistieke situatie kan bijvoorbeeld worden geminimaliseerd door een voertuigmanagement-systeem (voor klasse I, III en V) te koppelen aan een *Battlefield Management System* van ieder voertuig. Door individuele voertuiggegevens te aggregeren tot logistieke informatie per eenheid, kan centraal worden bijgehouden hoeveel afgepaste steun een eenheid nodig heeft, gekoppeld aan de juiste tijd en plaats.

Door tevens over een actuele registratie te beschikken van beschikbaarheid en locatie van voorraden en dit automatisch te koppelen aan vervoersteam met hoge mobiliteit, kan maatwerk worden geleverd ten aanzien van logistieke bevoorrading.

Een zelfde redenering geldt voor de onderhoudsfunctie. Ook voertuigensoren voor het detecteren van de status van materieel (*built-in-test-equipment*) kan worden gekoppeld aan een *Battlefield Management System*. Dit levert informatie op over de benodigde onderhoudssteun naar tijd en

plaats. Ook de materieeldienst kan daardoor maatwerk leveren.

Het getrapte hiërarchieke logistieke systeem kan worden vereenvoudigd door er een aantal vertragende lagen tussenuit te nemen. De eindsituatie is dan dat met minder logistieke middelen en inspanning eenheden '*just in time*' en '*just enough*' bevoorraden en onderhouden worden. Redundantie aan middelen is dan minder noodzakelijk. Men spreekt in dit kader van een '*reduced logistic footprint*'. Ook binnen de logistieke functie is door digitalisatie een ommezwaai van massa naar precisie (tot op voertuig-niveau) mogelijk.

Afsluiting

Met recht kunnen we spreken van een revolutie van het operationeel optreden. Die is gelegen in het feit dat – als gevolg van een vergaande toepassing van beschikbare en toekomstige technologie – commandanten anders dan voorheen een (bijna) volledig inzicht kunnen hebben in de eigen toestand en voor een groter deel dan voorheen in dat van de tegenstander. Dat scheidt de ultieme mogelijkheid voor '*precision warfare*'.

Met dit artikel hopen de schrijvers duidelijk te hebben gemaakt dat de gevolgen van digitalisatie op de doctrine ingrijpend kunnen zijn. De mate van verandering is echter recht evenredig met de mate van situational awareness die kan worden gecreëerd. Een reden waarom de Landmachtstaf zich nu bezighoudt met het bepalen van de haalbare situational awareness. Daarna dient de praktijk uit te wijzen in hoeverre de doctrine daadwerkelijk zal moeten worden aangepast.

In het volgende artikel zal worden ingegaan op de invloed van digitalisatie op de factor commandovoering. Het drieluik sluit af met een beschouwing van de wijze waarop digitalisatie de organisatie van de KL kan veranderen.

Het gedigitaliseerde gevechtsveld in 2010 (II)

Digitalisatie en commandovoering

N. Le Grand – kolonel der artillerie*
D. Brongers – luitenant-kolonel der cavalerie*
M. van Maanen – majoor van de verbindingdienst*

Inleiding

In het eerste artikel zijn we ingegaan op de invloed van digitalisatie op doctrine. Een netwerk van geautomatiseerde commandovoeringssystemen, sensoren en wapensystemen moet ertoe leiden dat gevechtsveldinformatie dusdanig wordt gestroomlijnd dat er een volledig, overzichtelijk en up-to-date beeld van het gevechtsveld ontstaat. Deze *common operational picture* voorziet de commandant van *situational awareness*, waardoor hij een optimaal beeld heeft van de actuele situatie.

In het vorige artikel hebben we laten zien dat op doctrinair gebied sprake kan zijn van een revolutie in het militaire optreden, uitgaande van een vergaande vorm van digitalisatie. Arbitrair hebben we gekozen voor 2010 als het mogelijke jaar van realisatie.

In het voorliggende artikel gaan we nader in op de invloed van digitalisatie op de commandovoering. Achtereenvolgens zullen de drie aspecten van commandovoering – besluitvorming, bevelvoering en leiderschap – aan de orde komen. Tevens gaan we

kort in op de eisen die digitalisatie stelt aan de commandopost van de toekomst.

Het commandovoeringsproces

Het commandovoeringsproces kan op diverse wijzen schematisch worden weergegeven. Een van de tijdloze weergaven, die ook in de LDP wordt genoemd, is de *Boyd-cycle*, ook bekend als de *OODA-loop*. OODA staat voor *Observation, Orientation, Decision en Action*. Kolonel (retired) John Boyd, een piloot van de US Air Force, deed krijgshistorisch onderzoek naar de reden waarom Amerikaanse piloten zo succesvol waren tegen Noord-Koreaanse piloten in de Korea Oorlog (*kill ratio* 10:1).

Hij vond twee oorzaken. In de eerste plaats hadden de Amerikaanse F-86 gevechtsvliegtuigen een beter overzicht in hun cockpit dan hun tegenstanders. In de tweede plaats werd er een tactisch spel gespeeld waarin steeds weer nieuwe situaties ontstonden waarop de Noord-Koreaanse piloten moesten reageren. Omdat het overzicht van de Amerikaanse piloten beter was, konden zij sneller reageren. Dit gaf een tijdsvoordeel dat uiteindelijk leidde tot de gunstige resultaten voor de Amerikanen.

Kolonel Boyd onderzocht vervolgens of dit patroon ook was terug te vinden in historische veldslagen, hetgeen

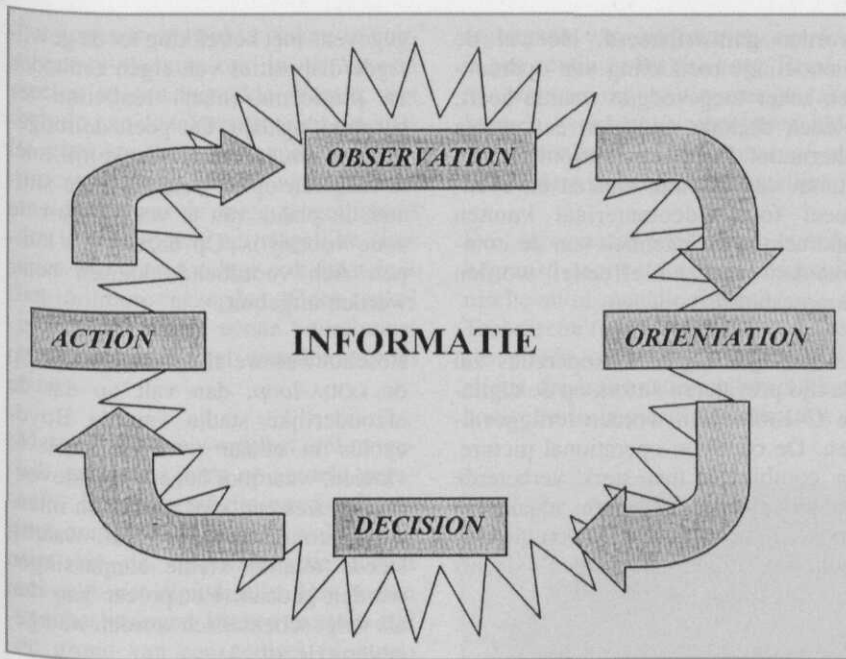
werd bevestigd. Hij heeft dit proces gevisualiseerd in de zogenaamde Boyd-cyclus: een cyclisch proces, dat een tijdloos karakter draagt. Er is een situatie die wordt waargenomen (*observation*), deze wordt geëvalueerd (*orientation*), er wordt een besluit genomen (*decision*) en een actie volgt (*action*). Hierdoor ontstaat een nieuwe situatie die weer wordt waargenomen enzovoort.

Boyd kwam tot de conclusie dat het sneller doorlopen van deze beslissingscirkel dan de tegenstander een zeer belangrijke succesfactor was. Dit wordt 'het binnen de beslissingscirkel van de tegenstander komen' genoemd, hetgeen tegenwoordig in diverse doctrinepublicaties en handboeken is terug te vinden. De Boyd-cyclus is hierna schematisch weergegeven. De tijdige beschikbaarheid van informatie speelt hierin een essentiële rol.

De drie aspecten van commandovoering zijn hierin terug te vinden. *Observation, orientation en decision* omvatten het besluitvormingsproces. Het proces dat leidt tot de actie en de actie zelf is het bevelvoeringsproces en het geheel wordt beïnvloed door de leiderschapskwaliteiten van de commandant.

Binnen het 'analoge optreden' bestaat er nog een duidelijk onderscheid tussen de vier activiteiten. Dit wordt veroorzaakt door zowel de kwaliteit (actualiteit en nauwkeurigheid) als de

* De auteurs zijn respectievelijk landmachtattaché bij de Nederlandse ambassade in Washington DC; Nederlands Liaisonofficier bij het National Simulation Center, Fort Leavenworth, vs; Nederlands Exchange-officier bij het Program Executive Office C3 Systems van de US Army.

Afb. 1 De ooda-loop

kwantiteit van de informatie en de wijze (presentatie) en snelheid waarop deze informatie kan worden verwerkt en verspreid. Door digitalisatie verandert deze situatie drastisch: zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de informatie zal toenemen. Hierna zal blijken dat dit proces meer en meer een continuproces gaat worden, waarin de vier deelactiviteiten samensmelten.

Observation

De common operational picture is de digitale presentatie van alle actuele en relevante gevechtsveldinformatie, waar alle geautoriseerde gebruikers van het netwerk van hoog tot laag in een veelal geografische context de voor hun organisatie- en functie-niveau relevante informatie visueel krijgen aangeboden. Het is het gesynchroniseerde en gecorreleerde beeld dat ontstaat op basis van gegevens-input van sensor-, commandovoerings- en wapensystemen. De snelheid waarmee de informatie ter beschikking komt, is vele malen hoger dan de huidige analoge wijze. Op de digitale wijze wordt de status van eigen troepen accuraat in beeld gebracht en tevens zal een zo volledig

mogelijk en betrouwbaar vijandbeeld ontstaan. Vrijwel continu wordt dit beeld geactualiseerd. Ook terrein- en weersgegevens maken deel uit van de common operational picture. Zo zullen driedimensionale presentaties de commandant inzicht geven in de mogelijkheden en onmogelijkheden van het terrein.

In het 'analoge tijdperk' was een dergelijk compleet, tijdig en overzichtelijk beeld van de (near) real-time situatie niet mogelijk. Omdat iedereen over datzelfde beeld beschikt worden veel coördinatieproblemen voorkomen. Met een common operational picture is observation een continuproces geworden. Binnen het commandovoeringsproces zal continue terugkoppeling naar de actuele situatie veel beter mogelijk zijn dan voorheen.

Orientation

Het oriëntatieproces moet, zonder concessies te doen aan de kwaliteit, zo snel mogelijk worden uitgevoerd om geen gelegenheid ongebruikt te laten om binnen de beslissingscirkel van de tegenstander te komen. Met behulp van nieuwe presentatiemogelijkheden kan meer informatie overzichtelijker worden weergegeven, op basis waarvan sneller een verantwoordelijke beslissing kan worden genomen.

Door het hogere tempo en de toegenomen hoeveelheid te verwerken informatie neemt

Afb. 2
Wereldwijd bereik

de werkdruk van de staven sterk toe. Om tijd te winnen en de kwaliteit van het besluitvormingsproces te verbeteren, dient gebruik te worden gemaakt van *decision support tools*: routinematige processen, waaronder een groot deel van de informatieverwerking, moeten worden geautomatiseerd.

Zo zullen software-toepassingen ter beschikking moeten komen voor het toetsen van de ontwikkelde 'eigen mogelijkheden'. De computer kan bijvoorbeeld berekeningen uitvoeren ten aanzien van verliespercentages en tempo van optreden. Tevens moeten *rehearsals* uitgevoerd kunnen worden met behulp van de computer, waarbij het optreden van de vijand en de terreininvloeden zo realistisch mogelijk zijn ingebracht.

Deze vorm van *wargaming* geeft commandanten beter inzicht in elkaars reacties en optreden en verbetert de onderlinge synchronisatie. Benadrukt wordt dat creatieve processen, zoals het ontwikkelen van 'eigen mogelijkheden', een aangelegenheid blijven van de commandant en zijn staf. Ook blijft het de commandant die de uiteindelijke beslissing neemt. De digitale middelen ondersteunen het commandovoeringsproces, maar nemen dit proces niet over!

Andere digitale mogelijkheden om tijd te winnen en het proces te verbeteren is een vergaande vorm van parallelplanning, bijvoorbeeld door het gebruik van *video-conferencing* en *electronic whiteboards*. Hiermee kunnen ondercommandanten op afstand meeluisteren/kijken en waardevolle *input* geven aan het besluitvormingsproces van het hogere niveau. Niet alleen zullen zij de intentie van de commandant daardoor beter begrijpen, maar kunnen zij ook hun eigen ondercommandanten eerder informeren.

Decision

Het genomen besluit kan met behulp van de C4I-middelen snel en duidelijk

worden gedistribueerd. Hoewel de mondelinge toelichting van opdrachten zeker toegevoegde waarde heeft, bieden digitale middelen een prima alternatief. Door het elektronisch versturen van teksten, oleaten en eventueel foto-/videomateriaal kunnen opdrachten en intenties van de commandant snel en effectief worden doorgestuurd.

Vooraf tijdens gevechtsoperaties zal de tijd prevaleren en kan op de digitale C4I-middelen worden teruggevalen. De common operational picture, in combinatie met sterk verbeterde presentatiemogelijkheden, maakt het mogelijk bijsturingen te doen die binnen het 'analoge optreden' slechts zouden leiden tot chaos.

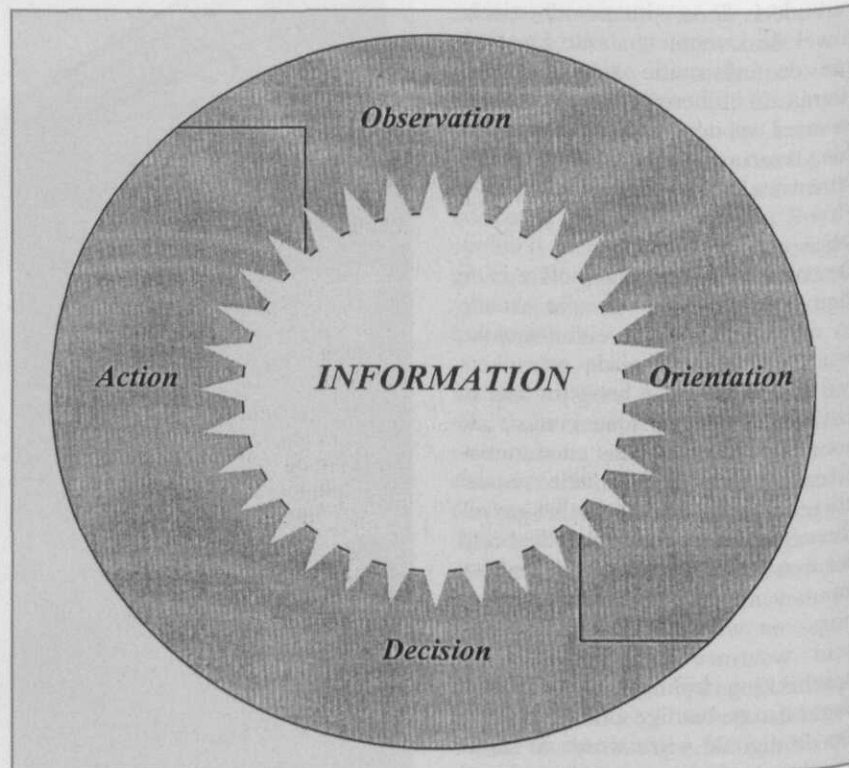
Action

Zodra een actie wordt ingezet, komen er snel nieuwe gegevens vrij. Wederom zullen deze gegevens, al dan niet na analyse, input vormen voor de wijziging van de common operational picture. Zo zullen actuele

gegevens met betrekking tot de gewijzigde disposities van eigen eenheden en platforms (near) real-time ter beschikking zijn. Dit geeft de mogelijkheid om, indien noodzakelijk, snel te reageren op de veranderende situatie, in plaats van te wachten tot de actie voorbij is. Op deze wijze kunnen zich voordoende kansen beter worden uitgebuit.

Beschouwen we al deze invloeden op de OODA-loop, dan valt op dat de afzonderlijke stadia van de Boyd-cyclus in elkaar over beginnen te vloeien, waardoor het commandovoeringsproces een veel sneller en intensiever continuproces wordt, waarbij steeds relatief kleine aanpassingen worden gedaan. Het proces kan dan als volgt schematisch worden weergegeven (zie afb. 3).

Door de importantie en de mogelijkheid om snel op daadwerkelijke situaties te reageren, neemt het belang van de planningsactiviteiten op het tactisch niveau af. In het verleden was

Afb. 3 De verschillende stadia vloeien in elkaar over.

het gewenst om tijd te steken in contingency-plannen om in te kunnen spelen op een bepaalde situatie; met behulp van de toepassing van het juiste plan kon het commandovoeringsproces tijdelijk sterk worden versneld. Het was de enige mogelijkheid om te anticiperen op mogelijke situaties. We wisten echter ook dat achter het militaire gezegde: 'Geen enkel plan overleeft het eerste vuurcontact met de vijand' veel waarheid schuilt.

Met digitalisatie wordt het wél mogelijk snel te reageren op actuele gegevens. De tijdswinst die werd geboekt met contingency-plannen valt in het niet bij de tijdswinst die wordt geboekt met digitalisatie. Het nemen van beslissingen binnen kortere tijd op grond van een actueel (digitaal) beeld, dient de voorkeur te hebben boven een grondig planningsproces gebaseerd op aannames.

Hoewel de invloed van digitalisatie op operationeel en strategisch niveau minder dramatisch lijkt dan op tactisch niveau, veranderen ook hier de tijd-ruimte factoren. Het scheppen van voorwaarden voor de lagere niveaus kan nu veel sneller verlopen en er ontstaan nu mogelijkheden voor slagvaardige bijsturing. Ook tijdroevende en inflexibele processen als bijvoorbeeld de toewijzing van luchtsteun enzovoort, kunnen nu snel verlopen en laten ook tussentijdse aanpassingen toe.

Voorts leveren moderne C4I-systemen veel betere mogelijkheden om bijvoorbeeld in het kader van contingency-planning een verwachte uitgangssituatie in kaart te brengen. Ook hier bieden de sterk verbeterde mogelijkheden voor *course of action analysis* de commandant en zijn staf veel meer steun dan voorheen mogelijk was.

Information overload

Een gevaar van de toegenomen beschikbaarheid van informatie is dat commandanten en staven door de bomen het bos niet meer zien. Het

teggengaan van *information overload* is een continu punt van zorg. Reeds is aangegeven dat routinematige taken kunnen worden overgenomen door computertoepassingen, maar er zijn ook andere maatregelen mogelijk.

De informatievloed kan worden begrensd door het toepassen van technische en/of mentale filters.

Technische filters zorgen er in de eerste plaats voor dat in grote lijnen alleen die informatie ter beschikking komt die in beginsel bijdraagt tot de

realisatie van de doelstelling. Het mentale filter is iets dat door veelvuldig trainen van commandant en staf vorm krijgt. Een commandant kan in zijn SOPs zijn persoonlijke accenten leggen hoe de informatiestromen moeten lopen en welke informatie hij wil hebben.

Dit informatiemanagement is een verantwoordelijkheid van de commandant, waarbij de G6 respectievelijk S6 van zijn staf zijn belangrijkste adviseur/uitvoerder is. →

Afb. 4 Straalzender

Leidinggeven

Het gevolg van digitalisatie is dat de commandant beter is geïnformeerd dan voorheen. Het gevaar bestaat hierdoor dat een commandant zich laat verleiden tot micro-management. Door een ondercommandant te passen en rechtstreeks met personeel 'op de grond' te communiceren, ontstaan meerdere 'kapiteins op het schip' en wordt het grondbeginsel van eenhoofdige leiding geweld aangedaan. Er wordt dan als gevolg van digitalisatie frictie gecreëerd in plaats van geredu-

zo kort mogelijk zijn. (In het volgende artikel gaan we hier uitgebreid op in). Dit laat onverlet dat in bepaalde operaties een commandant rechtstreeks contact kan leggen met een commandant om rechtstreeks (en dus snel) geïnformeerd te worden. Te denken valt aan een vredesoperatie, waarbij de politiek snel en gedetailleerd op de hoogte wil worden gebracht.

Er zijn diverse andere aspecten van leidinggeven die bijzondere aandacht vragen. Zo zal digitalisatie eisen stel-

Afb. 5 ICT en meteo

ceerd. De ondercommandant die zich in de directe nabijheid van zijn troepen bevindt, blijft degene die de situatie het beste aanvoelt. Omdat hij deel uitmaakt van die situatie, is hij degene met de beste situational awareness.

Wederzijdse (digitale) informatievoorziening tussen commandanten op betreffende niveaus moet leiden tot het beste besluit. Deze informatie, samen met het inzicht van de ondercommandant in de plaatselijke situatie, leidt tot een optimaal resultaat. Uiteraard moet de hiërarchieke weg

len aan de aard, snelheid, en stijl van leidinggeven en de organisatie en werkwijze van de staf. Het hogere tempo en de toegenomen informatiestroom vragen om een beter adaptief denkvermogen. Tot op zekere hoogte kan hierdoor aan meer en andersoortige training van commandanten en staven invulling worden gegeven. Reden om de leiderschapstraining nader te bekijken.

Binnen US Army spreekt men in het kader van leidinggeven onder operationele omstandigheden vaak van de

'Art of Battle Command', hetgeen aangeeft dat effectief leidinggevend gedrag onder operationele omstandigheden verder gaat dan het aangeleerde gedrag.

Training

In het algemeen zijn – zowel bij US Army als bij de KL – een vrij willekeurige aaneenschakeling van troepen- en staffuncties, de daaruit voortvloeiende ervaringsopbouw en één of meer relevante loopbaanopleidingen meestal voldoende om personeel voor te bereiden op het vervullen van functies op een bepaald werk-, denk- en rangsniveau in de organisatie. Voor sommige functies is dan nog een speciale vervolgopleiding met eventueel enige *training on the job* nodig om iemand geschikt te maken.

Met het commanderen van gevechtseenheden onder operationele omstandigheden ligt dit duidelijk anders. De term 'art' alleen al verwijst naar een bijzondere aanleg, die weliswaar door opleiding en/of ervaringsopbouw kan worden uitgebouwd, maar die in beginsel reeds aanwezig dient te zijn. Het is een kwaliteit die schaars is, maar noodzakelijk voor succes als commandant onder operationele omstandigheden.

Net zoals de ene sportman goed kan sprinten en de andere beter is op de werpnummers, is de ene militair een 'geboren' tactische commandant en is de andere een specialist op het gebied van onderhoud of een uitstekend staf-officier.

Leren 'vechten'

De KL heeft geen recente traditie op het gebied van 'vechten' (*Battle Command*). Ook in het verleden – tijdens de Koude Oorlog – kwamen allerlei (grotere) oefeningen over het algemeen niet verder dan zeer gedetailleerde planning, gevolgd door een draaiboekoefening die een succesvolle demonstratie van ons 'kunnen' moest zijn en dus moest slagen. Dit legde grote beperkingen op aan het leerproces dat tijdens zo'n oefening had kunnen plaatsvinden.

Bovendien vonden dat soort oefeningen, vanwege de enorme belasting die de voorbereiding en de begeleiding met zich meebracht en de daaraan verbonden kosten, maar zelden plaats. Ook de wijze waarop oefeningen op lager niveau werden opgezet, gerealiseerd en (be)geleid, leverde niet van huis uit oefensituaties op waarin een commandant gestructureerd en aantoonbaar iets leerde.

Om goede tactische commandanten te vinden en vervolgens de Art of Battle Command bij hen verder te ontwikkelen, moeten er – alleen al vanwege het bovenstaande – veel meer middelen komen om hen onder controleerbare en reproduceerbare omstandigheden te leren vechten. Tevens creëert men daarmee mogelijkheden voor selectie. De trainingssessies behoeven niet telkens meerdere dagen of zelfs weken te duren, maar de frequentie dient vrij hoog te zijn (in beginsel minimaal eens per maand). Daarnaast moeten er voor getalenteerde tactische commandanten bijzondere loopbaanpatronen komen; zij moeten gedurende hun carrière vaker en langer op commandantfuncties worden geplaatst.

Op het digitale gevechtsveld met zijn veelheid aan informatie, zijn (near) real-time situational awareness, met parallelle processen en veel hogere tempo vergt echter nog veel meer van een tactische commandant en zijn gevechtstaf dan voorheen het geval was. Bovendien moeten commandanten ook leren om op slagvaardige en zorgvuldige wijze om te gaan met ad-hoc optredende niet-hiërarchische netwerken. Zij moeten ook veel beter leren waar zij zich *in principe wel* en waar zij zich *doorgaans vooral niet (!)* mee moeten bemoeien.

Integratie

Opleiding en training behoeven lang niet altijd te velde plaats te vinden, want veel van de opleidings- en vormingsdoelen kunnen vermoedelijk ook heel goed of misschien zelfs wel beter, want beheersbaar, in een of andere simulatie worden bereikt. Het is zelfs lang niet altijd noodzakelijk

dat hun staven elke keer volledig worden ingeschakeld.

Gelukkig komen er met de invoering van meer geavanceerde systemen ook veel betere mogelijkheden beschikbaar voor (volledige) integratie van leeromgevingen in wapen- en commandosystemen. De mogelijkheden om zonder uitgebreide voorbereidingen en een staf aan oefenleiding en O/C's in de vertrouwde tactische context te oefenen, nemen dus aanzienlijk toe. De mogelijkheden en kansen die zich hierbij voordoen, kunnen

Afb. 6 De rol van de PC

echter alleen gestalte krijgen en worden benut, als terzake helder en bindend beleid wordt geformuleerd. En dat soort besluiten en voorbereidingen moet grotendeels zijn beslag krijgen voordat dergelijke systemen worden aangeschaft. Er is dus niet al te veel tijd te verliezen.

Commandopost

Het commandovoeringsproces verandert. Het wordt sneller en intensiever. Als een proces wijzigt, moet ook naar betrokken organisatie worden gekeken die in het leven is geroepen om het proces optimaal te ondersteunen.

Binnen het kader van dit artikel bespreken we de commandopost te velde. Om het concept van digitalisatie te kunnen ondersteunen, zal de commandopost van de toekomst ten minste aan drie eisen moeten voldoen: mobiliteit, presentatiecapaciteit en modulariteit.

Mobiliteit

In de eerste plaats moet een commandopost veel sneller kunnen verplaatsen dan nu het geval is. Bij het installeren zal gedacht moet worden aan minuten in plaats van uren.

Eenzijds zal de commandopost in staat moeten zijn het verhoogd operationeel tempo (fysiek) te blijven volgen. Anderzijds wordt, door een intensiever gebruik van het elektromagnetisch spectrum, de commandopost gemakkelijker op te sporen en winnen beschermingsmaatregelen als spreiding en snelheid van verplaatsen aan belang.

Een mogelijk concept ter ondersteuning van de mobiliteitseis is een vrachtauto met uitschuifbare cabine, waarin de gewenste informatie op een groot scherm en/of drie-dimensionale *birdtable* kan worden gepresenteerd.

→

Presentatiecapaciteit

Dit brengt ons tot de tweede eis: presentatiecapaciteit. De commandopost moet zo zijn ingericht dat de grote hoeveelheden aan informatie kunnen worden ontvangen, verwerkt, gepresenteerd en worden verzonden. Het belang van een overzichtelijke presentatie van informatie neemt recht evenredig toe met de hoeveelheid informatie. Voorts is van belang dat op een centrale plaats binnen de commandopost het gevechtveld vanuit verschillende disciplines (manoeuvre, vuursteun, logistiek, enzovoort) beke-

commandovoeringsniveau andere delen de functie naadloos kunnen overnemen, zonder verlies van informatie. Modulariteit moet er tevens in voorzien dat de commandant voortdurend kan worden geïnformeerd over de actuele situatie, zonder dat hij terug moet keren naar zijn commandopost. Dit beginsel – *Command and Control on the move* – kan ondersteund worden met een C4I-systeem in zijn eigen transportmiddel (helikopter, pantservoertuig). De informatie komt dan naar de commandant in plaats van de commandant naar de informatie.

Afb. 7 'Situational awareness'

ken kan worden. Vanuit deze plaats moet de commandant eveneens in staat zijn verbinding te maken met ondercommandanten en gedислоkeerde stafsecties, gebruikmakend van hulpmiddelen als *video conferencing* en *electronic whiteboard*. Het utopisch beeld van de commandovoeringscentrale van de *Starship Enterprise* dient zich aan als mogelijke werkelijkheid voor de KL in 2010.

Modulariteit

Een derde eis betreft modulariteit. Dit concept moet er zorg voor dragen dat bij degradatie van (een deel van) het

moet immers om kunnen gaan met grotere hoeveelheden informatie, kansen onderkennen en er op kunnen inspelen door in kortere tijd beslissingen te nemen.

Ook hier stellen we dat de mate van verandering recht evenredig zal zijn met de mate van situational awareness die kan worden gecreëerd. Dit gegeven, gecombineerd met praktijkervaring, zal uit moeten wijzen in welke mate de hiervoor aangegeven wijzigingen vorm krijgen.

In het derde en laatste artikel gaan we in op de factor organisatie. Daarin stellen we dat digitalisatie ingrijpende gevolgen kan hebben voor de structuur en de aansturing van operationele eenheden.

Afsluiting

Digitalisatie heeft op alle drie aspecten van commandovoering invloed, waardoor het proces zal wijzigen. De common operational picture speelt daarin een grote rol. Het commandovoeringsproces verandert van een stappenproces met relatief grote beslissingen en gebaseerd op aannames, naar een doorlopend proces waarin meer maar kleinere beslissingen worden genomen op grond van de actuele situatie.

Dit heeft consequenties voor het leiderschap van een commandant. Hij

Het gedigitaliseerde gevechtsveld in 2010 (III)

Digitalisatie en de militaire organisatie

N. Le Grand – kolonel der artillerie*
D. Brongers – luitenant-kolonel der cavalerie*
M. van Maanen – majoor van de verbindingdienst*

Inleiding

In het eerste artikel is ingegaan op de invloed van digitalisatie op doctrine. Een netwerk van geautomatiseerde commandovoeringssystemen, sensoren en wapensystemen moet ertoe leiden dat gevechtsveldinformatie dusdanig wordt gestroomlijnd dat er een volledig overzichtelijk en actueel beeld van het gevechtsveld ontstaat. Deze *common operational picture* voorziet de commandant van *situational awareness*: hij heeft zicht op en is zich bewust van nagenoeg alle factoren van invloed op het eigen optreden. In het eerste artikel hebben we laten zien dat op doctrinair gebied sprake kan zijn van een revolutie in het militair optreden, uitgaande van een vergaande vorm van digitalisatie.

In het tweede artikel werd gesteld dat digitalisatie invloed heeft op alle drie aspecten van commandovoering – besluitvorming, bevelvoering en leiderschap. Het commandovoeringsproces verandert van een stappenproces met relatief grote beslissingen en gebaseerd op aannames, naar een doorlopend proces met kleinere beslissingen op grond van de actuele

situatie. De *common operational picture* speelt daarin een grote rol. De commandant van de toekomst moet kunnen omgaan met grotere hoeveelheden informatie, kansen onderkennen en in kortere tijd beslissingen kunnen nemen. Een betere selectie en training van commandanten wordt in dit proces essentieel geacht.

In dit laatste artikel gaan we in op de invloed van digitalisatie op de militaire organisatie. Eerst zal een korte vergelijking worden getrokken met de marktsector, waar informatie- en communicatietechnologie (ICT) hun invloed al langer hebben doen gelden. Vervolgens wordt gekeken naar de invloed op de militaire organisatie, waarbij met name de factoren 'span of control' en 'hiërarchische aansturing' nader worden belicht.

Vergelijk met de marktsector

De toepassing van moderne ICT heeft in de marktsector reeds geleid tot een revolutie. Er is sprake van een nieuwe economie. De continue beschikbaarheid van nauwkeurige informatie over de markt, de maatschappij, het eigen bedrijf en de concurrentie overal ter wereld is de belangrijkste oorzaak van een aantal baanbrekende trends. Voor veel vooraanstaande bedrijven is er daardoor sprake van:

- een veel beter inzicht in de concurrentie en de markt;

- een verhoogd tempo in de productie om een betere positie ten opzichte van de concurrentie te bemachtigen en te handhaven;
- grootschalige kostenreducties door processen efficiënter en effectiever te maken;
- precisie-marketing: massaproductie heeft plaats gemaakt voor het bedienen van ieder marktsegment met een afgestemd product;
- logistieke 'fijnafstemming' door toepassing van principes als *just in time* en *just enough*;
- een mondiale 24-uurs economie: tijd en vooral afstand zijn relatieve begrippen geworden.

De toepassing van moderne ICT in het bedrijfsleven heeft reeds geleid tot andere organisatievormen. Daarin zijn twee ontwikkelingen te onderkennen. Ten eerste zijn organisaties over het algemeen platter geworden, dat wil zeggen mindere hiërarchie niveaus. In de tweede plaats bestaat de noodzaak voor flexibiliteit in de organisatie om snel organisaties te bouwen gericht op een specifieke opdracht.

Deze zogenaamde virtuele organisaties ontstaan in de civiele sector op 'natuurlijke' wijze. Organisatiedelen van diverse herkomst worden tijdelijk met een specifieke doelstelling gekoppeld om zo het snelst tot een

* De auteurs zijn respectievelijk landmachtattaché bij de Nederlandse ambassade in Washington DC; Nederlands Liaisonofficier bij het National Simulation Center, Fort Leavenworth, vs; Nederlands Exchange-officier bij het Program Executive Office C3 Systems van de US Army.

effectief resultaat te komen. Het internet is daarbij een belangrijk hulpmiddel.

De militaire organisatie

Een analogie naar de operationele processen van legerorganisaties is op zijn plaats. Het gevechtsveld is de markt; de tegenstander is de concurrent; afgestemde gevechtskracht, in welke vorm dan ook, is het product. Sensorsystemen en inlichtingenanalyse vormen de marketing; *command and control* vormt de bedrijfsvoering van het operationele proces en logistiek is logistiek.

De informatierevolutie staat binnen de defensieorganisaties in het algemeen nog in de kinderschoenen. Maar ook hier zal de toepassing van ICT zijn invloed laten gelden. Een netwerk in enge zin moet beschouwd worden als een netwerk van communicatiemiddelen en computers. Een netwerk in brede zin is een netwerk van sensorsystemen en inlichtingenanalyse, wapensystemen, beslissingsondersteunende middelen en beslissers. In het tweede artikel van deze artikelenreeks is aangegeven hoe digitalisatie het commandovoeringsproces beïnvloedt. Als processen veranderen, zal de organisatie daaraan moeten worden aangepast.

De huidige organisatie is gebaseerd op de ideeën van Napoleon. Uiteraard is de organisatie veelal door technische ontwikkelingen regelmatig aangepast, maar de hiërarchie is nog steeds hetzelfde gebleven. Deze gelaagdheid in de organisatie was noodzakelijk vanwege twee factoren. In de eerste plaats worden op het uitvoerend niveau de grenzen bepaald door een fysiek (en empirisch bepaalde) hanteerbare *span of control*. De mens is nu eenmaal slechts in staat een beperkt aantal personen/eenheden aan te sturen.

Een tweede factor had betrekking op het plannende niveau, dat afhankelijk was van beheersbare en actuele infor-

matie en presentatiemogelijkheden. De situatie dat commandanten en stafven geïnformeerd werden via een radio en vervolgens met prikkertjes de 'actuele' situatie in kaart probeerden te brengen, zal velen nog duidelijk voor ogen staan. De gefragmenteerde informatie werd geaggregeerd tot 'hapklare brokken' voor het hogere niveau om zo in de lijn voldoende informatie aan te dragen op grond waarvan weer nieuwe beslissingen werden genomen.

De ingebouwde hiërarchie optimaliseerde de commandovoering, maar deze werd betaald met tijd en starheid. Het kost nu eenmaal veel tijd om informatie door iedere laag heen te krijgen. Daarnaast was de hoeveelheid beschikbare informatie beperkt door het ontbreken van geschikte C4I-middelen.

Zoals reeds in het tweede artikel is aangegeven biedt digitalisatie talrijke nieuwe mogelijkheden. De eerste is dat door digitalisatie – de koppeling van sensorsystemen en commandovoeringssystemen – een commandant veel beter inzicht heeft in de factoren van invloed, met name in de tegen-

stander. De tweede is dat door digitalisatie een commandant zijn eenheden veel beter 'aan de lijn heeft'. Daar speelt de common operational picture een belangrijke rol in. Hij hoeft daarvoor minder te communiceren en te coördineren om een situatie en zijn intenties duidelijk te maken. Daarnaast zijn presentatiemogelijkheden sterk verbeterd. Door bij wijze van spreken een druk op de knop kan informatie uit alle hoeken van het gevechtsveld op iedere gewenste wijze worden weergegeven.

Door digitalisatie zullen zowel het overzicht van het gevechtsveld als de communicatiemogelijkheden drastisch toenemen, waardoor het leiden van meerdere eenheden mogelijk wordt. Een vergroting van de span of control onder een gelijkblijvend aantal organisatie-elementen biedt de mogelijkheid om het aantal hiërarchische niveaus te verkleinen.

Een plattere organisatie laat de informatie sneller van hoog naar laag gaan en andersom, zonder te worden vertraagd door onnodige filters. Door de toepassing van internettechnieken in de tactische omgeving, zal tevens de starheid van een hiërarchische organi-

Afb. 1 Deels fysieke netwerken

satiestructuur verdwijnen. Anders dan voorheen zullen informatiestromen niet-hiërarchisch van aard zijn, waardoor informatie zonder vertragende (en vervuilende!) filters beschikbaar komt.

Informatie kan in beginsel van alle kanten komen. Een duidelijk voorbeeld hiervan in de kantooromgeving is de introductie van e-mail-faciliteiten. Iedereen kan gelijktijdig en direct worden geïnformeerd, ongeacht de plaats in de hiërarchie. Op deze wijze ontstaan niet-hiërarchische netwerken, die zich centreren rond een bepaald onderwerp of opdracht. Ook in de operationele sfeer zal een behoefte aan dergelijke ad-hoc structuren ontstaan.

Als gevolg van digitalisatie zijn er wat betreft de organisatie dus twee trends te onderkennen:

- het aantal hiërarchische lagen kan verkleinen door het vergroten van de span of control;
- de vaste hiërarchische structuren moeten ruimte geven aan ad hoc (flexibele) structuren.

Uiteraard zijn beide potentiële ontwikkelingen afhankelijk van de mate van toepassing van digitalisatie. Hierna zullen we beide ontwikkelingen uitwerken, waarbij we uitgaan van een hoge mate van situational awareness.

Vergroten van de span of control

Groepsniveau

Het *Battlefield Management System* (BMS) zal worden ingevoerd voor bataljonsniveau en lager. Op groeps- (voertuig)niveau zal tijdens gevechtsoperaties dit digitale middel met name zijn waarde hebben voor en na het gevecht. Het BMS informeert eenheden optimaal voor aanvang van het gevecht over onder meer de eigen locatie, de locatie van de eigen troepen, de opdracht, coördinatiemaatregelen, het terrein en zo veel mogelijk (geanalyseerde) informatie over de tegenstander.

Tijdens het gevecht vinden eenheden de maximale situational awareness voor hun ogen in het veld. Er is dan nagenoeg geen tijd om zich te concentreren op het computerscherm. Er zal slechts vluchtig gebruik worden gemaakt van het BMS, onder andere om de locatie van eigen troepen te verifiëren (om fratricide te voorkomen) en om een incidentele melding te doen (bijvoorbeeld NBC, vuuraanvraag). Tijdens het gevecht gaat het om overleven en zal digitalisatie op groepsniveau slechts beperkt bijdra-

Pelotonsniveau

Op pelotonsniveau gelden veelal dezelfde argumenten als op het groepsniveau. Ook hier is het uitvoeren van daadwerkelijke gevechtshandelingen de hoofdplicht. Dit is reden om de samenstelling niet aan te passen. Bij vredesoperaties met een lager geweldsniveau is deze reden minder valide. Teamvorming, hier bedoeld in de vorm van groepscohesie, is dan het voornaamste argument om de span of control niet te wijzigen. Teamvorming is op ieder niveau

Afb. 2 'Common operational picture'

gen aan het operationele proces. Na het gevecht is het wederom een uitstekend middel om informatie met andere niveaus uit te wisselen. Het huidige groepsniveau kent al een hoge span of control en ook de voertuigen zijn daarop ingesteld. De span of control van de groep moet daarom niet worden aangepast. Bij vredesoperaties gelden dezelfde motieven als bij gevechtsoperaties met het verschil dat het BMS tijdens de uitvoering van de opdrachten (patrouilles, checkpoints en dergelijke) wellicht een hogere meerwaarde heeft, omdat geopereerd wordt op een lager geweldsniveau.

van belang, maar op de laagste uitvoerende niveaus van levensbelang voor het succesvol opereren van de eenheid.

Compagniesniveau

Het compagniesniveau is eveneens betrokken bij het gevecht. Toch vecht de commandant slechts beperkt mee en zijn kleine staf in nog mindere mate. De commandant dient overzicht te hebben over het gevechtveld en onder andere door zijn aanwezigheid zijn pelotons te inspireren. Het verbeterde overzicht dat hij heeft door middel van BMS, in combinatie met zijn rechtstreekse betrokkenheid bij

het gevecht, geven hem een optimale situational awareness.

BMS op dit niveau krijgt duidelijk toegevoegde waarde voor het aansturen van de eenheid. Dit betekent dat de span of control van een compagnie kan toenemen. Voor vredesoperaties, waar het geweldsniveau doorgaans lager ligt, geldt dit argument nog sterker. Terzijde merken we op dat het sinds de introductie van het teamoptreden in de praktijk regelmatig voorkomt dat teams uit vijf of zes gevechtspelotons bestaan.

Beschouwen we de opeenvolgende hiërarchische niveaus, dan constateren we dat digitalisatie een steeds grotere rol heeft wat betreft de aansturing van de eenheden. De mogelijkheden van de digitale middelen nemen toe en daarmee de mogelijkheden om de span of control te vergroten. Voor vredesoperaties geldt dit des te meer, omdat het geweldsniveau doorgaans lager ligt. De praktijk op de Balkan heeft reeds aangetoond dat bataljons, die in vreedstijd uit minder dan 300 man bestaan, kunnen uitgroeien tot een eenheid van meer dan 1000 man met meer dan zes ondercommandanten. Ook oefeningen van ACE Mobile Force (landcomponent) maken duidelijk dat digitale middelen (met name

ISIS) het mogelijk maken dat een divisies staf rechtstreeks acht tot tien bataljons kan aansturen.

Stel dat we uitgaan van een slechts beperkte uitbreiding van de span of control van drie manoeuvre-eenheden naar vijf (op basis van genoemde filosofie), dan is de volgende organisatie mogelijk. (N.B: om onderscheid te maken in de oude en nieuwe organisatie wordt het niveau boven compagnie in de nieuwe organisatie een Gevechtsgroep (GG) genoemd en het niveau daarboven een Task force (TF). De compagnie heeft dan $5 \times 4 + 2 = 22$ gevechtsvoertuigen (huidige compagnie: 14); de gevechtsgroep heeft dan $5 \times 22 + 1 = 111$ gevechtsvoertuigen (huidige bataljon: 58) en de TF 555 gevechtsvoertuigen, hetgeen meer is dan de huidige divisie.

Uiteraard zijn hier een groot aantal varianten op mogelijk. Het wegvallen van één of meerdere niveaus verkort de informatiekkanalen tussen hoog en laag, hetgeen het commandovoeringsproces verkort en daarmee de kans op succes verhoogt. Overigens dient opgemerkt te worden, dat een dergelijke ingrijpende organisatieverandering in bondgenootschappelijk verband zal moeten worden bestudeerd. Eenzijdig (nationaal) aanpassen van

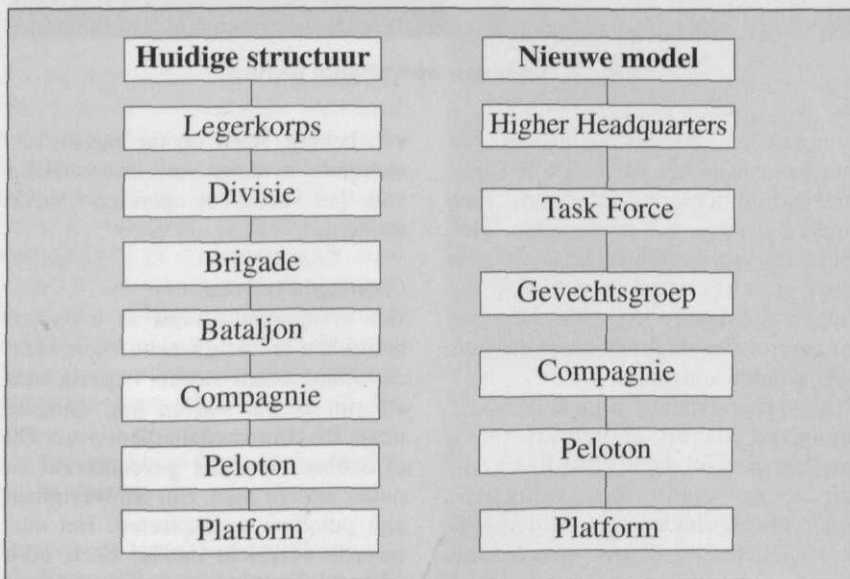
de structuur zal leiden tot een organisatorische 'mismatch' bij operaties in internationaal verband.

Flexibele organisatiestructuur

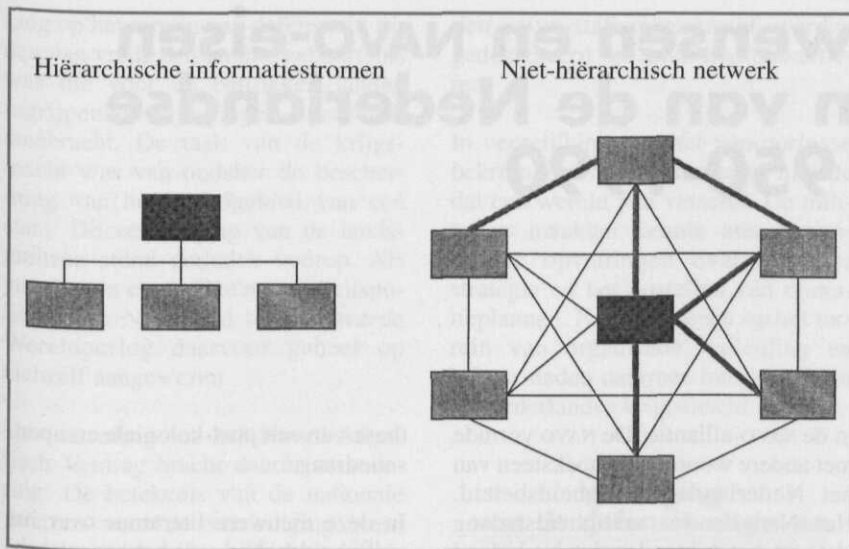
In het eerste artikel van de artikelenreeks over doctrine is uiteengezet dat digitalisatie een belangrijke invloed heeft op het operationele proces. Er zijn drie factoren die van directe invloed zijn op de opbouw van de organisatie te velde.

- Precision warfare komt in de plaats van mass warfare. Door grotere precisie (als gevolg van betere, nauwkeurige informatie en een significante vooruitgang in wapentechnologie) en dus een groter uitwerkingseffect zijn minder eenheden nodig dan voorheen om hetzelfde doel te bereiken.
- Concentratie van effecten in plaats van fysieke concentratie van eenheden. Voor het bereiken van een doel zullen andere effecten een meer prominente rol vervullen.
- Betere mogelijkheden voor flexibel optreden en het tussentijds wijzigen van de opdracht. Elke opdracht vraagt om een specifieke mix van eenheden. Elke wijziging in die opdracht – als gevolg van een wijzigende situatie – kan een wijziging in die mix betekenen.

Uit elk van de factoren is af te leiden dat taakstellingen, bevelsverhoudingen en informatiestromen veel vaker dan voorheen moeten worden aangepast. Dit kan ook gedurende een operatie noodzakelijk zijn, alleen al om het initiatief te behouden of te herwinnen, en om veel sneller en flexibeler in te spelen op mogelijke wijzigingen in de toestand. Daarbij komt dat eenheden over het algemeen 'schaars' zijn en dus economisch moeten worden ingezet. Deze 'schaarse' eenheden zullen in staat moeten zijn om diverse opdrachten in een relatief kort tijdsbestek te kunnen vervullen.

Afb. 2 Aanpassingen in de organisatiestructuur

koppeling van sensoren, staven, commandanten en wapensystemen.

Afsluiting

In dit laatste artikel over de invloed van digitalisatie hebben we uiteengezet dat door situational awareness en een common operational picture organisaties structureel kunnen veranderen. Niet slechts de traditionele gelaagdheid en span of control zullen wijzigen, maar ook de samenstelling van eenheden zal met het verloop van een operatie vaker aan verandering onderhevig zijn.

De mate van situational awareness die kan worden bereikt, is de sleutel tot de veranderingen. Eerst dient daarom vast te worden gesteld in hoeverre de situational awareness kan toenemen, om vervolgens door experimenten en in overleg met bondgenoten vast te stellen in hoeverre organisaties daadwerkelijk kunnen wijzigen.

In dit drieluik hebben de schrijvers getracht duidelijk te maken dat digitalisatie kan leiden tot fundamentele veranderingen binnen het operationele domein. We hebben een beeld geschetst van een mogelijke situatie in 2010. We staan immers aan het begin van een nieuw tijdperk, waarvan we de mogelijkheden en de gevolgen nog maar gedeeltelijk kunnen overzien.

Het is van belang dat we ons bewust zijn van het feit dat veranderingen op ons afkomen. Door zo veel mogelijk vooruit te denken en zo snel mogelijk een beeld te hebben van de mogelijkheden en onmogelijkheden van digitalisatie voorkomen we dat we met vallen en opstaan wijs moeten worden. Daarbij kunnen we veel leren van de *lessons learned* van de US Army.¹

¹ De complete visie is te vinden op het KL-intranet: landmachtstaf/nieuw/informatie uit de USA/visie op digitalisatie op het gevechtveld.

Het voorgaande leidt tot de conclusie dat de organisatiestructuren veel meer dan voorheen flexibel van karakter moeten zijn. Tot nu toe vragen dergelijke reorganisaties vrij veel tijd omdat het meestal noodzakelijkerwijs leidt tot fysieke verplaatsing van eenheden en formele onderbevelstellingen met alle planmatige en organisatorische voorbereidingen die dit vereisen. Binnen het 'digitale optreden' moeten organisaties echter in staat zijn om wat betreft samenstelling veel vaker te wijzigen.

De praktijk moet aantonen wat werkbaar is. Ook in een gigitaliseerde omgeving is het niet zonder risico om organisaties continu aan te passen. De eerder voorgestelde organisatievormen zullen de ruggegraat van operationele (gevechts)eenheden vormen, maar snelle modulaire aanpassingen zullen eveneens een vast stramien vormen binnen de operatie.

Digitalisatie noodzaakt hier niet slechts toe (hoger operationeel tempo en verhoogde flexibiliteit), maar maakt dit ook mogelijk, omdat door (near) real-time synchronisatie van commandovoeringsinformatie elke commandant op elk moment op de hoogte is van zijn (aangepaste) opdracht (eenheid, opdracht, intenties). De common operational picture is het

instrument dat de meeste coördinatie-maatregelen digitaal weergeeft, waardoor met minder tijdsverlies uitvoering kan worden gegeven aan de gewijzigde opdracht.

Voor het uitvoeren van een bepaalde opdracht krijgt de commandant, die verantwoordelijk is voor die (deel-)opdracht, bepaalde eenheden toegewezen. Binnen het tijdsbestek van de opdracht kunnen bepaalde 'schaarse' eenheden slechts tijdelijk of gedeeltelijk hier aan worden toegevoegd. Na het voltooien van de (deel-)opdracht wordt deze 'virtuele organisatie' weer ontbonden, teneinde voor een nieuwe opdracht een adequate mix van eenheden te kunnen samenstellen.

Hoewel strikt genomen de hiërarchie bewaard blijft, krijgen organisaties meer de vorm van een spinneweb. De commandant is als een spin in een web van eenheden. Binnen dit web zullen eenheden meer vrijheid dan voorheen moeten krijgen om op basis van actuele informatie snel te kunnen reageren op zich voordoende situaties. De commandant heeft de rol van regisseur van gevechtsacties. Binnen dit concept dient het beginsel van eenhoofdige leiding uiteraard te allen tijde overeind te blijven. *Network Centric Warfare* is dan werkelijkheid geworden op basis van een naadloze

Nationale wensen en NAVO-eisen ten aanzien van de Nederlandse defensie, 1950-1990

dr. C.M. Megens*

Inleiding

Veertig jaar lang was de NAVO het voornaamste internationale kader waarbinnen het Nederlandse veiligheidsbeleid vorm kreeg. Achtereenvolgende kabinetten verklaarden dat de Nederlandse veiligheid slechts in NAVO-verband gewaarborgd kon worden. In 1950 merkte de *Nota inzake het defensiebeleid* al op dat:

(...) voor landen zoals Nederland verdediging met de wapenen tegen een eventuele totalitaire agressor, zonder hulp van bondgenoten een verloren zaak (is). Verdediging heeft zin, en is ook plicht, wanneer gerealiseerd wordt, dat het Brussels Pact en het Noord Atlantisch Verdrag ervan uitgaan, dat Nederland ingeval van agressie tezamen met bondgenoten die verdediging zal voeren.¹

In wisselende bewoordingen vinden we ook in latere defensienota's en andere officiële regeringsstukken steeds het uitgangspunt dat de Nederlandse defensie ingebed diende te zijn

in de NAVO-alliantie. De NAVO vormde met andere woorden de hoeksteen van het Nederlandse veiligheidsbeleid. Het Nederlandse veiligheidsbelang eiste in het bijzonder dat Nederland goede betrekkingen onderhield met de Verenigde Staten. Nederland stelde er dan ook een eer in om afspraken in NAVO-verband na te komen.

Nederland als trouwe bondgenoot?

Dit beeld van Nederland als de loyale bondgenoot en slaafse navolger van Amerikaanse voorstellen werd door wetenschappelijke analyses van het beleid ondersteund. Sinds het verschijnen van het boek van A. van Staden in 1974 heeft de idee van de trouwe bondgenoot lange tijd de discussie over het Nederlands defensiebeleid bepaald.² Pas begin jaren negentig kwam hierop kritiek en werd het beeld met name voor de jaren vijftig gecorrigeerd. D. Hellema sprak van koloniale ressentimenten en A.E. Pijpers was eveneens van mening dat het buitenlands beleid van Nederland lange tijd sterk beïnvloed werd door het trauma van de dekolonisatie. Hij formuleerde op basis daarvan zijn

these van een post-koloniale compensatiedrang.³

In deze nieuwere literatuur over het veiligheidsbeleid valt het accent echter voornamelijk op de Nederlandse houding inzake internationale crises en komt het optreden van Nederland binnen het bondgenootschap niet of nauwelijks aan de orde. In de recente literatuur over het defensiebeleid in engere zin ligt de nadruk op andere factoren die daarop invloed uitoefenden. Zo benadrukt J.W. Honig de rol van de krijgsmachtdelen bij de totstandkoming van het defensiebeleid en kiest P.B.R. de Geus het Nederlandse staatsbelang als vertrekpunt voor zijn analyse van het defensiebeleid.⁴

Deze bijdrage vormt een poging de invloed van de NAVO op het Nederlandse defensiebeleid ten tijde van de Koude Oorlog vast te stellen. Wist Nederland binnen de alliantie gehoor te vinden voor zijn eigen prioriteiten of dicteerde de NAVO ten tijde van de Koude Oorlog in feite het Nederlandse defensiebeleid?

De analyse concentreert zich op de hoofdlijnen van het beleid en besteedt in het bijzonder aandacht aan de financiële aspecten daarvan en de behoeftenraming van personeel en materieel.

Internationalisering van het defensiebeleid

Allereerst moet echter worden opgemerkt dat internationale samenwer-

* De auteur is als universitair docent verbonden aan de sectie Eigentijdse Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen.

¹ Nota inzake het defensiebeleid, 27 juni 1950, *Handelingen der Staten Generaal, Tweede Kamer (HTK) 1949-1950*, 1672, nr. 11, blz. 1.

² A. van Staden, *Een trouwe bondgenoot: Nederland en het Atlantisch Bondgenootschap (1960-1971)*, Baarn: In den Toren, 1974.

³ D. Hellema, 1956. *De Nederlandse houding ten aanzien van de Hongaarse revolutie en de Suezcrisis*, Amsterdam: Uitgeverij Jan Mets,

1990, 265; A.E. Pijpers, 'Dekolonisatie, compensatiedrang en de normalisering van de Nederlandse buitenlandse politiek', in: N.C.F. van Sas (red.), *De kracht van Nederland. Internationale positie en buitenlands beleid*, Haarlem: Becht, 1991, blz. 204-219.

⁴ J.W. Honig, *Defense policy in the North Atlantic Alliance. The case of the Netherlands*, Westport, CT: Praeger, 1993; P.B.R. de Geus, *Staatsbelang en krijgsmacht. De Nederlandse defensie tijdens de Koude Oorlog*, Den Haag: Sdu Uitgevers, 1998.

king op het terrein van defensie in tijden van vrede een unieke gebeurtenis was die voor de betrokken landen ingrijpende wijzigingen met zich meebracht. De taak van de krijgsmacht was van oudsher de bescherming van het grondgebied van een staat. De verdediging van de landsgrenzen stond derhalve voorop. Als gevolg van een strikte neutraliteitspolitiek was Nederland tot de Tweede Wereldoorlog daarvoor geheel op zichzelf aangewezen.

De toetreding tot het Noord-Atlantisch Verdrag bracht daarin verandering. De betekenis van de nationale grenzen voor de verdediging werd fundamenteel anders. Bij het opstellen van operationele plannen fungeerde de grens niet langer als fysieke scheidslijn. Het idee van de vesting Holland werd verlaten, zoals De Geus het formuleert.⁵ Aanvankelijk fungeerde de Rijn-IJssellinie als verdedigingslinie; later schoof deze in het kader van de voorwaartse verdediging langzaam op naar het oosten. De bescherming van het Nederlandse grondgebied kon niet langer worden losgekoppeld van de verdediging van het grondgebied van andere lidstaten. De Noord-Duitse laagvlakte werd het operatiegebied voor de Nederlandse landmacht.

De internationalisering had niet alleen consequenties voor de militaire strategie en andere aspecten van oorlogsvoorbereiding, maar had ook op praktisch terrein ingrijpende gevolgen, bijvoorbeeld voor het personeel. Er vonden op gezette tijden gezamenlijke NAVO-oefeningen plaats en de Nederlandse landmacht gebruikte regelmatig Franse oefenterreinen als La Courtine of Mourmelon. Eenheden van de Duitse Bundeswehr en de US Air Force werden in Nederland gestationeerd, terwijl Nederlandse troepen gelegerd werden in West-Duitsland. En hogere officieren volg-

den NAVO-stafcursussen of werden gedetacheerd op NAVO-hoofdkwartieren.

In vergelijking met het vooroorlogse bekrompen Nederlandse leger maakte dat een wereld van verschil. De militairen maakten kennis met Amerikaanse opvattingen over militaire strategie en het opstellen van operatieplannen. Nieuwe ideeën op het terrein van organisatie, opleiding en beheer deden daarmee hun intrede in de Nederlandse krijgsmacht.

Verhoging van de defensie-uitgaven

Een legitimatie

De wijze waarop het Nederlandse defensiebeleid totstandkwam verschilde na 1949 wezenlijk van de manier waarop dat voor de Tweede Wereldoorlog geschiedde. Het internationaal overleg dat binnen de NAVO plaatsvond en het afstemmen van nationale wensen en behoeften op die van anderen voegde een nieuwe dimensie toe aan het besluitvormingsproces. Vooropgesteld moet worden dat de besluiten in NAVO-verband niet juridisch bindend waren.

Hoewel in Nederland vaak gesproken werd van NAVO-verplichtingen is dat formeel onjuist. De Nederlandse regering had echter de neiging om hetgeen vanuit de NAVO als wensen op tafel werd gelegd als vaststaand te presenteren. Al in 1965 constateerde oud-premier W. Drees dat het begrip 'NAVO-verplichtingen' in ons land en in het bijzonder in het parlement een bijna magische klank had.⁶ Met een verwijzing naar de verplichtingen die uit het NAVO-lidmaatschap zouden voortvloeien, werd kritiek op het beleid in de Tweede Kamer veelal gesmoord. Pas in 1980 vond in de Kamer enige discussie plaats over de aard van de besluiten van de Noord-Atlantische Raad. Na advies ingewonnen te hebben van deskundigen, concludeerde de regering dat door de uitspraken van de NAVO-raad de deelnemende regeringen wel politiek

gehouden zijn deze uit te voeren, maar dat van een juridische, volkenrechtelijke verplichting geen sprake kon zijn.

Politiek gesproken waren de ministeriële besluiten van de NAVO en de richtlijnen van de NAVO-opperbevelhebbers echter des te belangrijker. Ze vormden het belangrijkste uitgangspunt in de beraadslagingen tussen de ambtelijke leiding van Defensie en de militaire bevelhebbers.

De Koude Oorlog

De invloed van het NAVO-bondgenootschap is allereerst aanwijsbaar op het financiële gebied. Er is gedurende de gehele periode sprake van aandrang vanuit de NAVO om de uitgaven voor defensie te verhogen. Het zijn in deze veelal de Verenigde Staten die de druk op de Europese bondgenoten opvoeren. Ten aanzien van de Nederlandse defensie-uitgaven speelde dat aan het begin van de jaren vijftig een belangrijke rol bij het besluit tot verhoging van het defensieplafond.

Na aanvankelijk aarzeling besloot het kabinet in mei 1951 de defensiebegroting voor de komende vier jaar vast te stellen op 6 miljard; bijna een verdubbeling van het tot dan toe beschikbare defensiebudget. Reden tot verhoging van de defensie-uitgaven van Nederland en andere NAVO-bondgenoten was de intensivering van de Koude Oorlog na het uitbreken van de Korea-oorlog.

Ook in de daaropvolgende jaren waren crises in Oost-Europa voor de Nederlandse regering aanleiding om het belang van de NAVO te onderstrepen of specifieke maatregelen te treffen. Zo leidde de crisis rond Berlijn tot een verlenging van de diensttijd met twee maanden. Meer financiële middelen waren op dat moment niet noodzakelijk aangezien de extra begrotingsgelden die in de jaren vijftig beschikbaar waren gekomen nog niet waren uitgeput.

Achterstand inlopen

In de jaren zestig veranderde die situatie. Het verouderde materieel was

⁵ De Geus, *Staatsbelang en krijgsmacht*, blz. 29.

⁶ W. Drees, *De vorming van het regeringsbeleid*, Assen, 1965, blz. 52.

dringend aan vervanging toe en de exploitatiekosten bleven almaar stijgen. Medio jaren zestig besloot men in NAVO-verband de achterstand in paraatheid en gevechtskracht versneld op te heffen. De Russische inval in Tsjecho-Slowakije in 1968 vormde voor de Nederlandse regering dan ook 'een welkome aanleiding' om de defensie-uitgaven te verhogen, aldus Van Staden.⁷ Op de rijksbegroting werd 225 miljoen extra uitgetrokken voor de daaropvolgende drie jaar. Het geld werd besteed aan de aankoop van extra Leopard-tanks voor de in Duitsland gelegerde tankbataljons. Daarmee waren de financiële en materieel-technische problemen voor de Nederlandse krijgsmacht overigens nog lang niet opgelost, zoals verderop zal blijken.

Een derde duidelijk aanwijsbaar moment waarop aandrang vanuit de NAVO effect sorteerde zijn de jaren na 1978. In mei van dat jaar accepteerde de NAVO na veel discussie het *Long Term Defence Program* ter versterking van de conventionele bewapening in Europa. Om dit programma te kunnen financieren zouden de Europese bondgenoten hun uitgaven jaarlijks met 3 procent reëel moeten verhogen. Minister van Defensie W. Scholten kondigde aan dat Nederland deze aanbeveling onderschreef en de

defensiebegroting voor de periode 1979-1983 jaarlijks met 3 procent zou stijgen. Dat groeipercentage zou in praktijk nooit gerealiseerd worden omdat de defensiebegroting in deze jaren onder zware druk stond vanwege de verslechterende economische situatie. Voor de eerste vier jaar bedroeg de gemiddelde groei uiteindelijk 1,5 procent, daarna nam deze weer toe tot 2 procent.⁸

De gewenste sterkte van de Nederlandse krijgsmacht

Binnen de NAVO vond jaarlijks overleg plaats over de behoeftenraming. Nationale plannen moesten worden afgestemd op de verlangens en voornemens van de bondgenoten. De NAVO kanaliseerde als het ware de wensen van individuele lidstaten en trachtte zo tot een gemeenschappelijk beleid te komen. Het planningsproces binnen het bondgenootschap vond plaats onder verantwoordelijkheid van de ministers van Defensie, waarbij een belangrijke adviserende taak was weggelegd voor de militaire autoriteiten binnen de NAVO.

Uitgaande van de gewenste aard en omvang van de militaire inspanningen voor het bondgenootschap als geheel, stelden de NAVO-opperbevelhebbers voor alle lidstaten behoeftenramingen per land en per krijgsmachtdeel op. Na goedkeuring door de ministers werden de streefcijfers en voorgenomen plannen vastgelegd in de zogenoemde *NATO Force Goals*.

Procedures

Een belangrijk onderdeel van het planningsproces van het bondgenootschap vormden de jaarlijkse *questionnaires* waarin de lidstaten hun nationale plannen op korte en middellange termijn aangaven. De landen legden zich tijdens deze procedure vast op de plannen voor het komende jaar, terwijl de voornemens voor de daarop volgende vier jaren voor de NAVO de voornaamste bron van informatie vormden voor de te verwachten nationale bijdragen. Deze *planning and review* procedure legde een zekere

druk op de lidstaten, maar bood hen tevens ruimte om te onderhandelen.

In de jaren vijftig lukte het de Nederlandse autoriteiten de NAVO voor hun vlootplannen te winnen, ondanks de bezwaren van de Verenigde Staten. De Nederlandse marine diende zich in Amerikaanse ogen te beperken tot de verdediging van de kustgebieden en de bescherming van de verbindingslijnen in het zuidelijk deel van de Noordzee. De Koninklijke Marine wenste haar primaire taak op de Atlantische Oceaan echter te behouden en haar vliegkampschip, de Karel Doorman, in de vaart te houden.⁹

De hoge prioriteit die Nederland in die periode toekende aan de opbouw van territoriale troepen werd evenmin gedeeld door de NAVO-autoriteiten.¹⁰ De Amerikanen, noch het bondgenootschap als zodanig, slaagden er uiteindelijk in de opbouw van eenheden die hoog op de nationale prioriteitenlijst stonden te verhinderen, of hen onwelgevallige ontwikkelingen een halt toe te roepen.

Rol van SACEUR

Een belangrijke rol bij het formuleren van de adviezen was weggelegd voor de militaire opperbevelhebber van de NAVO in Europa (*Supreme Allied Commander Europe* - SACEUR). Sinds de oprichting in 1952 vervulde zijn hoofdkwartier een centrale rol binnen de NAVO. In vreedstijd bleef de taak van dit geallieerde hoofdkwartier beperkt tot planning en voorbereiding. In oorlogssituaties zou de SACEUR het opperbevel voeren over de geallieerde troepen.

Aanbevelingen van de NAVO-opperbevelhebber werden door Nederland ter harte genomen en waar mogelijk opgevolgd. Zo leidden zijn adviezen in de jaren vijftig tot aanpassingen in de legeropbouw en de introductie van een nieuw systeem om dienstplichtigen op te roepen en op te leiden, het zogenaamde *filler*-systeem.¹¹

Niet aan alle verlangens van SACEUR kon men tegemoetkomen; manco's

⁷ Van Staden, *Een trouwe bondgenoot*, blz. 195. Zie ook M. Bootsma, "Het is agressie tegen een eigen bondgenoot." Nederland en de Tsjechoslowaakse crisis, 1968", in: *Jaarboek voor de geschiedenis van de Nederlandse buitenlandse politiek 1994*, Den Haag: Sdu Uitgevers, 1994, blz. 57-79.

⁸ Defensienota 1984, *HTK 1983-1984*, 18168, nr. 2, blz. 211.

⁹ J.W.L. Brouwer en C.M. Megens, 'Het succesvolle verzet van de Koninklijke Marine tegen taakspecialisatie in de NAVO', *Trans-aktie*, jrg. 21, nr. 1, 1992, blz. 65-84.

¹⁰ C.M. Megens, *American aid to NATO allies in the 1950s. The Dutch case*, Amsterdam: Thesis Publishers, 1994, blz. 138-149; J. Hoffenaar en B. Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten. De Koninklijke Landmacht 1945-1990*, Den Haag: Sdu Uitgevers, 1994, blz. 120-126.

¹¹ Megens, *American aid to NATO allies*, blz. 136-138; Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten*, blz. 92-93.

werden zowel op personeels- als materieelgebied geconstateerd, in het bijzonder bij de Koninklijke Landmacht. Met name de paraatheid van de eenheden van de landmacht was voortdurend aan kritiek onderhevig. Jaar in, jaar uit memoreerde de NAVO dat de verhouding tussen parate en mobilisabele troepen moest worden verbeterd. En hoewel de paraatstelling van 1 Divisie pas in 1959 kon worden gerealiseerd, drong de alliantie er al vanaf 1954 op aan om een tweede divisie paraat te stellen. Daar kon pas begin jaren zestig een begin mee worden gemaakt toen de landmacht werd gereorganiseerd en – op voorstel van de NAVO – de organisatie van de divisie werd aangepast. Ook de wens tot volledige integratie van de Belgische en Nederlandse luchtmacht werd eind 1957 niet gehonoreerd ‘vermoedelijk omdat zij de zeggenschap over hun eigen luchtmacht strijdkrachten niet wilden verliezen’, zoals Hoffenaar stelt.¹²

Tijdens de opbouwfase van de Nederlandse defensie in de jaren vijftig fungeerden de geallieerde behoeftenramingen als richtsnoer voor de Nederlandse krijgsmacht. Voor de jaren daarna ontbreekt gedetailleerde informatie over het verloop van de NAVO-consultatieprocedures.

Een rem op de bezuinigingen

Uit openbare bronnen blijkt dat er vanuit de NAVO begin jaren zeventig sprake was van toenemende kritiek op

de Nederlandse defensieplannen. Het beleid werd ook vanuit enkele politieke partijen, in het bijzonder de PvdA, bekritiseerd. Defensie verkeerde in een moeilijke situatie omdat het defensiebudget onvoldoende ruimte bood voor de noodzakelijk geachte modernisering van het materieel, ondanks de extra financiële injectie van 225 miljoen uit 1968.

De realisatie van de voornemens bleef achter bij de geraamde behoeften. Dat gold overigens voor vrijwel alle West-Europese lidstaten van de NAVO. In december 1970 publiceerde de NAVO een studie waarin de situatie op het gebied van de conventionele strijdkrachten onbevredigend werd genoemd en concrete maatregelen ter verbetering van de nationale strijdkrachten werden voorgesteld. In de nota die de aftredende minister van Defensie, W. den Toom, ten behoeve van de kabinetsformatie in april 1971 publiceerde werden de wensen vanuit de NAVO opgesomd.

Politieke verdeeldheid

Voor de Koninklijke Landmacht omvatten de aanbevelingen onder meer uitbreiding van de legering in West-Duitsland, voor de marine vergroting van het aantal lange-afstand patrouillevliegtuigen en het aantal onderzeeboten. De Koninklijke Luchtmacht werd geadviseerd de sterkte van de Starfighter-squadrons, die in de daarvoorafgaande jaren was teruggebracht, weer op niveau te brengen.¹³ De besluitvorming over de door de NAVO gewenste verbeteringen en de daarmee gepaard gaande hogere kosten, nam geruime tijd in beslag. De politieke partijen waren sterk verdeeld over de koers die de Nederlandse defensie zou moeten inslaan en de door het kabinet ingestelde commissie van deskundigen, onder leiding van het oud-Tweede Kamerlid K. van Rijckevorsel, kwam met een verdeeld advies. Pas onder het daarop volgende kabinet kon de knoop worden doorgehakt.

Kritiek van NAVO-zijde

De defensienota die uiteindelijk in

juli 1974 aan de Tweede Kamer werd aangeboden, was ondertekend door PvdA-minister H. Vredeling. Er was intensief overleg met de NAVO aan vooraf gegaan. Tot de voornemens die van NAVO-zijde op kritiek stuitten, behoorden de verkorting van de dienstdienst, het uitstel van de vervangingen bij zowel de marine als de luchtmacht, de vermindering van de Nederlandse bijdrage aan de geleide wapens in West-Duitsland en het terugbrengen van de parate sterkte bij de landmacht.

Het overleg leidde ertoe dat de regering terugkwam op één van de meest vergaande voorstellen. De derde, mobilisabele divisie zou niet worden opgeheven zoals voorzien, maar integendeel juist beter inzetbaar worden gemaakt door haar te mechaniseren.¹⁴ Desondanks ontmoetten de definitieve plannen nog steeds kritiek van de NAVO. De defensienota bevatte als bijlage de tekst van het door de NAVO gepubliceerde commentaar waarin opgemerkt werd dat:

*a decision by the Netherlands to reduce their forces in the manner proposed would seriously weaken NATO defence.*¹⁵

De Nederlandse regering was van mening dat deze vrees niet gerechtvaardigd was en niet door de feiten werd ondersteund. Zij benadrukte in haar antwoord de positieve kanten van de voorgenomen maatregelen en wees daarbij onder meer op de materiële investeringen die een krachtige impuls zouden krijgen. Vredeling kwam wel tegemoet aan de door de NAVO geuite kritiek door de voorgestelde vermindering van de parate sterkte van de landmacht op te schorten in afwachting van de resultaten van internationaal wapenbeheersings-overleg.

Dat vanuit Brussel de Nederlandse defensie-inspanningen in deze jaren met argusogen werden gevolgd, is zonder twijfel mede ingegeven door de argwaan van de toenmalige secretaris-generaal van de NAVO, de Neder-

¹² J. Hoffenaar, ‘Kans of verplichting. Nederlands complete krijgsmacht in de Koude Oorlog’, in: G.J. Folmer e.a., *50 jaar NAVO en Nederland*, Den Haag: Atlantische Commissie, 1999, blz. 22-35, aldaar blz. 29.

¹³ W. den Toom, ‘De Nederlandse defensie-inspanning in de jaren 1972-1975. Nota ten behoeve van de kabinetsformatie, april 1971, HTK 1971-1972, 11402, bijlage IV, blz. 58.

¹⁴ Hoffenaar, ‘Kans of verplichting’, blz. 32.

¹⁵ Bijlage bij de brief van de minister van Defensie bij de Defensienota 1974, ‘Om de veiligheid van het bestaan. Defensiebeleid in de jaren 1974-1983’, 9 juli 1974, HTK 1973-1974, 12 994, nr. 1.

landse oud-minister van Buitenlandse Zaken, J.M.A.H. Luns, tegenover het centrum-linkse kabinet Den Uyl. Luns schuwde daarbij de publiciteit geenszins. In september 1975 maakte hij bekend bij de Nederlandse regering protest aangetekend te hebben tegen het buiten dienst stellen van het vijftien vliegtuigen tellende squadron marine-patrouillevliegtuigen en het uit de vaart nemen van de kruiser De Zeven Provinciën. In reactie op deze bezwaren kwam de regering terug op haar besluit de Neptunes uit dienst te nemen.

Ook het aantal HAWK-squadrons dat uit West-Duitsland teruggetrokken werd, lag lager dan aanvankelijk de bedoeling was geweest. Maar aan het herhaalde verzoek van de NAVO om

meer troepen in West-Duitsland te legeren viel in deze tijden van bezuinigingen op personeel niet te denken.

Taakspecialisatie

De *Defensienota 1974* bevatte ook een pleidooi om in NAVO-verband tot een taakverdeling tussen de bondgenoten te komen. Dat was een oud voorstel afkomstig uit de koker van de PvdA. Inmiddels was het bondgenootschap begonnen met een studie naar de mogelijkheden van taakspecialisatie. Op voorstel van minister Vredeling werd als eerste de vervanging van de Honest John-raketten van de landmacht en de Starfighters van de Koninklijke Luchtmacht in ogen-schouw genomen. De minister accepteerde de uit deze studie voortvloeiende aanbevelingen voor de vervanging

van de Starfighters – in de verwachting dat de vastgestelde taken door een minder geavanceerd en dus goedkoper vliegtuig konden worden uitgevoerd.¹⁶ Daarmee kwam hij bedrogen uit en van taakspecialisatie binnen de alliantie kwam evenmin iets terecht.

Dat lag overigens niet alleen aan het verzet van de andere NAVO-bondgenoten die de wens van Nederland interpreteerden als een poging om eenzijdig taken af te stoten. In Nederland

¹⁶ I. Dörfer, *Arms Deal. The selling of the F-16*. New York: Praeger, 1983, blz. 112-113; A.P. de Jong, 'Acht jaar dubben over de Starfighter-vervanging', in: *Ibidem, Vlucht door de tijd. 75 jaar Nederlandse luchtmacht*. Houten: Unieboek BV, 1988, blz. 247-256, aldaar blz. 253-254.

Afb. 1 Minister van Defensie C. Staf, schout-bij-nacht J. Cary Jones, ambassadeur Selden Chapin, generaal-majoor Alfred H. Noble en staatssecretaris van Defensie dr. F.J. Kranenburg, ter gelegenheid van een Military Assistent Advisory Group (MAAG) commando-overdracht, 1952 (Bron: SMG/kl)

was het ministerie van Buitenlandse Zaken niet overtuigd van de noodzaak tot taakspecialisatie en wisten de krijgsmachtdelen pogingen om hun taken terug te dringen effectief te torpederen.¹⁷ Nederland zette ondanks het terugdraaien van bepaalde maatregelen, de ingeslagen weg van efficiency-maatregelen en personeelsreducties voort. De geplande vermindering van personeel bleef daarbij beperkt tot 16.000 man, omdat het internationaal overleg over troepenreductie niet het gewenste resultaat opleverde.

De vervanging van het materieel bleek evenwel aanzienlijk hogere kosten met zich mee te brengen en noopte tot uitstel van de vervangingen. De in de defensienota aangekondigde verbeteringen moesten over een langere periode worden gespreid, maar aan de uitgangspunten werd door de achtereenvolgende kabinetten niet getornd. Het commentaar van de NAVO beperkte zich in deze periode tot aansporingen om de aanschaf van nieuw materieel niet op de lange baan te schuiven en toch vooral niet verder te bezuinigen.

Continuïteit en vernieuwing?

Tien jaar na de vorige defensienota verscheen in 1984 onder verantwoordelijkheid van de minister van Buitenlandse Zaken, H. van den Broek, en de minister van Defensie, J. de Ruiter, een nieuwe nota.¹⁸ Volgens de opstellers kon het beleid worden getypeerd met de trefwoorden continuïteit en vernieuwing. Het eerste is mijns inziens veel duidelijker aanwijsbaar dan het tweede element. De modernisering van het materieel werd voortgezet, terwijl tegelijkertijd pogingen in het werk werden gesteld een noodzakelijk geachte verbetering van de

materieelexploitatie door te voeren. Over de voorgenomen plannen had overleg plaatsgevonden met de NAVO. Tijdens dat consultatieproces waren wederom bezwaren van NAVO-zijde geopperd. Sommige voorstellen werden daarop teruggedraaid, zoals het mobilisabel maken van een pantserinfanteriebataljon. Nederland deed de toezegging de aanschaf van twee squadrons Patriot-luchtverdedigingsraketten te vervroegen.

Desalniettemin was de toon van de brief van de secretaris-generaal van de NAVO tamelijk negatief. Luns sprak zijn bezorgdheid uit over de reductie in conventionele bewapening, omdat dit het vermogen van de alliantie om de flexibele response-strategie uit te voeren negatief zou beïnvloeden, de afhankelijkheid van kernwapens zou vergroten en de geloofwaardigheid van de afschrikking zou verminderen. De maatregelen zouden eveneens een negatief effect kunnen hebben op de relaties met andere lidstaten.¹⁹

Voor die alarmerende woorden van de secretaris-generaal ontbrak feitelijk elke grond. Ondanks de grote ombuigingsoperaties uit de jaren tachtig slaagde Defensie erin een reële groei van bijna 2 procent van de defensie-uitgaven te realiseren. Dat was weliswaar minder dan de 3 procent-norm waar de NAVO nog steeds aan vast hield, maar binnen de alliantie waren er maar weinig landen die deze norm haalden.

Tot slot

Gedurende de gehele periode van de Koude Oorlog hamerde de NAVO op het belang van de conventionele verdediging in West-Europa. In de opbouwfase werden de aanbevelingen van NAVO-zijde tot verbetering van de Nederlandse strijdkrachten opgevolgd zodra de financiële ruimte dat toeliet. Die adviezen over de noodzakelijke sterkte en samenstelling van de krijgsmachtdelen hebben geleid tot aanpassingen in de nationale plannen en hebben een belangrijk stempel

gedrukt op de aard en de inrichting van de Nederlandse defensie.

De invloed ging echter niet zo ver dat nationale prioriteiten daarvoor opzij werden geschoven of voorstellen werden overgenomen die naar de mening van het Nederlandse kabinet de draagkracht van het land te boven gingen.

Een terugkerend punt van kritiek vanuit de NAVO, bijvoorbeeld, was het grote aantal mobilisabele eenheden van de Koninklijke Landmacht. Achtereenvolgende NAVO-opperbevelhebbers drongen bij Nederland aan op het verhogen van de paraatheid. In latere jaren pleitten zij eveneens voor het stationeren van meer troepen in West-Duitsland om de tijdige inzet van Nederlandse strijdkrachten in geval van oorlog te kunnen garanderen.

Hoewel Nederland vanuit militair oogpunt deze aanbevelingen onderschreef, viel dit naar de mening van de autoriteiten niet binnen de organisatorische en financiële mogelijkheden van de krijgsmacht. De Nederlandse regering hield daarom in grote lijnen vast aan de door haar begin jaren zeventig uitgezette beleidslijn van modernisering en personeelsreductie.

Tot aan het eind van de jaren tachtig bleven de defensie-uitgaven rond de 3 procent van het BNP schommelen. Dat was mede te danken aan de NAVO, die veertig jaar lang pressie uitoefende op de uitgaven voor defensie. En niet zonder gevolgen. In de jaren vijftig resulteerde die druk in forse verhogingen van het defensiebudget. Later fungeerde de NAVO als rem op voorgenomen bezuinigingen, die daardoor werden afgezwakt en over een langere periode werden gespreid. Aan het einde van de Koude Oorlog beschikte Nederland derhalve over een moderne, goed uitgeruste krijgsmacht. Nederland stelde er al die jaren een eer in om loyaal de internationale afspraken na te komen en verwierf zich daarmee mijns inziens terecht een naam als trouwe bondgenoot.

¹⁷ Honig, *Defense policy in the North Atlantic Alliance*, blz. 191-201; B. Stemerink, *Dagboeken*, Amsterdam: Uitgeverij Balans, 1986, blz. 91-93.

¹⁸ Defensienota 1984, 28 november 1983, *HTK 1983-1984*, 18 169, nr.1-2.

¹⁹ 'Brief van de secretaris-generaal van de NAVO aan de minister-president', 21 oktober 1983, in: *Ibidem*, blz. 129-130.

Vijftig jaar Koninklijke Militaire School

dr. W. Bevaart*

Inleiding

Vanaf de oudste tijden werden onderofficieren bij de eenheden opgeleid, maar sinds 1851 kende de infanterie een permanente, gecentraliseerde opleiding voor onderofficieren en korporaals. Zij werd echter in 1924 opgeheven. De artillerie kreeg enige jaren later dan de infanterie ook zo'n opleiding en zij hield ongeveer gelijktijdig op te bestaan.

In 1951 werd de Onderofficiersschool (OOS) opgericht (sinds 1961 Koninklijke Militaire School (KMS)) om een deel van de opleiding van beroepsonderofficieren voor de KL te verzorgen. De wapentechnische opleiding vond voor het grootste deel plaats bij de opleidingscentra van de wapens en dienstvakken. De vijftigste verjaardag van de OOS/KMS is een goede aanleiding de geschiedenis van die instelling en wat daaraan voorafging eens in vogelvlucht te bekijken.

De onderofficier in historisch perspectief

De onderofficier ontstond gelijk met de opkomst van het moderne leger, eind vijftiende begin zestiende eeuw. De sergeant was de hoogste onder-

officier van de compagnie en de hulp van de kapitein. Sergeant kwam via het oud-Franse *sergent* en het middelnederlandse *seriant* van het Latijnse *servientem*, wat zoveel als 'dienaar' of 'lastdrager' betekent.

De 'servient' was oorspronkelijk de horige dienstman (een niet-vrije knecht) die in het huis van de heer diensten verleende, maar in het geval van oorlog zijn heer ook met wapens bijstond.

Verder kende de compagnie nog enige korporaals en een soort onder-korporaals die 'lanspassaat' werden genoemd. De rangbenaming korporaal kwam van het Italiaanse *caporale* dat van *capo* ofwel hoofd komt en weer afgeleid is van het Latijnse *caput* en het Franse *caporal*. De korporaal werd tot het einde van de achttiende eeuw ook tot de onderofficieren gerekend.

Lanspassaat was eveneens ontleend aan het Italiaans. Het was een afleiding van *lancia spezzata*, dat gebroken of korte lans of piek betekent. Net als de overige aanvoerders, droeg hij lichtere wapens dan de gewone soldaat. Adjudant en sergeant-majoor waren tot het einde van de achttiende eeuw officiersrangen. De onderofficieren waren belast met de exercitie, de handhaving van de discipline, het toezicht op de wapens en de overige uitrusting, en de huishoudelijke taken van de compagnie.

In 1815 werd het Koninkrijk der Nederlanden gesticht. Het beschikte

de facto over een kader-militieleger. Maar de dienstplicht werd beperkt door loting en door de mogelijkheid van afkoop. Men kon voor ongeveer vierhonderd gulden een vervanger huren. Dat laatste zorgde ervoor dat alleen de allerarmsten hun dienstplicht persoonlijk vervulden. Zodoende was het leger in de negentiende eeuw samengesteld uit beroepsofficieren, beroepsonderofficieren en beroepskorporaals en soldaten. Van de laatsten waren ongeveer 25 procent beroepsmilitairen en de overigen dienstplichtigen.

De diensttijd bedroeg voor de infanterie, het grootste wapen met de meeste dienstplichtigen, gedurende vrijwel de gehele negentiende eeuw nooit meer dan een maand of acht.

Opleiding van beroepskader in de negentiende eeuw

Van oudsher werd het kader, onderofficieren en korporaals, opgeleid door de legereenheden zelf. Vanaf 1813 zien we een tendens naar centralisering van de opleiding. De onderofficieren werden aanvankelijk door de hogere onderofficieren van de eenheden opgeleid. De nadruk lag op de instructiebekwaamheid. Zij moesten verder vertrouwd zijn met de reglementen, de exercitie, de behandeling van het wapen, de mars, de velddienst, de linieformaties, de administratie, zoals de rekeningcourant in het kleding- en reparatiefonds en de soldatenhuishouding (de 'menage').

* De auteur is militair historicus en heeft in opdracht van de Sectie Militaire Geschiedenis het boek *De Onderofficier in het Nederlandse leger 1568-2001* (Den Haag, 2001) geschreven. Het voorliggende artikel is gebaseerd op dit boek.

In 1821 kreeg elk regiment een school om zijn kader op te leiden. Eind jaren veertig raakte echter de kaderopleiding bij de regimenten door bezuinigingen op het leger in het slop. Centralisatie was geboden. Daarom werd ten behoeve van de infanterie in 1851 het Instructiebataljon (IB) opgericht. Het IB, dat in Kampen werd gevestigd, was daarmee de eerste gecentraliseerde, permanente initiële opleiding van korporaa's en onderofficieren van het Nederlandse leger (en het Oost-Indische Leger). Het IB zou tot 1924 bestaan.

Het IB boorde ook een andere doelgroep voor de werving van kader aan. Tot dan toe bevolkten hoofdzakelijk sociaal zwakkeren de onderste rangen in het leger. Uit de soldaten kozen de commandanten de in hun ogen geschiksten voor de kaderopleiding. Het leger was mede daardoor een nogal ruige samenleving. Dat was de reden dat de meer gegoeden hun zonen niet snel toestemming gaven beroepsmilitair beneden de rang van officier te worden. Waardoor er heel wat geschikte jongens voor het kader verloren gingen.

Omdat het IB zelfstandig gehuisvest was en los stond van het 'echte leger', was het klimaat hier heel wat milder. Een straffe discipline, leerlingen uit ongeveer hetzelfde milieu en een oplettende staf waren daar debet aan. Dat stelde ouders gerust en al spoedig stroomden de leerlingen afkomstig uit de middengroepen toe. Al snel werd 'mijn jongen gaat naar Kampen' een begrip.

Het IB nam jongens aan van zestien jaar (tamboers vanaf veertien jaar) en leidde hen in een jaar op tot korporaal. Daarna vertrokken zij naar de eenheden om ervaring op te doen. Vervolgens keerden de meesten van hen terug bij het IB om tot sergeant opgeleid te worden; de overigen werden door de 'huishoudelijke scholen' van de regimenten, de opvolgers van de bataljonsscholen, opgeleid. Reeds in 1866 was de meerderheid van de onderofficieren bij het IB aan haar loopbaan begonnen. Het IB leverde zo

Afb. 1 Aankomst van de nieuwe lichter militairen op de KMS, Weert 1961

(Bron: SMG/KL)

een flinke bijdrage aan de professionalisering van het onderofficierskorps.

De jongens werd een zeer strikte dienststopvatting bijgebracht. Ze kregen door het onderwijs meer ontwikkeling dan bij de korpsen voor vergelijkbare categorieën het geval was. Ze ontvingen ook een lichamelijke opvoeding die in deze jaren in het leger, maar zeker daarbuiten, nog ongebruikelijk was.

Wegens de goede ervaring met het Instructiebataljon van de infanterie, kreeg de artillerie in 1862 iets soortgelijks: de Artillerie Instructiecompagnie (AIC), die op 1 mei 1863 met haar werk begon. De toelatingsvoorwaarden waren zoveel mogelijk gelijk aan die van het Instructiebataljon. De kandidaten verbonden zich voor ten minste tien jaar. Op 1 december 1863 telde de AIC reeds 123 'volontairs' (leerlingen).

In het kader van bezuinigingen op de overheidsuitgaven werden vanaf

1922 de defensie-uitgaven verlaagd. Dat gebeurde onder meer door vermindering van het beroepspersoneel, waardoor ook de beroepsopleidingen voor onderofficieren overbodig werden. Het IB werd op 1 oktober 1924, na een bijna 75-jarig bestaan waarin het duizenden korporaa's en sergeanten had opgeleid, opgeheven. In datzelfde jaar werd de Artillerie Instructiecompagnie opgeheven en een jaar later de Instructiebatterij.

Het Vrijwilligers Opleidingscentrum

Door de Tweede Wereldoorlog was de opbouw van het korps beroepsonderofficieren ernstig verstoord. Er bestond een groot tekort aan beroeps- en onderofficieren, maar dat tekort was ongelijk verdeeld over de verschillende jaarklassen. Veel van het personeel dat de KL in dienst had, bestond uit zogenaamde oorlogsvrijwilligers, mensen die dikwijls wel veel ervaring maar geen formele scholing hadden genoten. →

Afb. 2 KMS op oefening, 1962 (Bron: SMG/KL)

De legerleiding zag zich voor de noodzaak gesteld vooral technisch geschoolde onderofficieren aan te trekken. Daarbij moest zij voorkomen dat op den duur de lage rangen bezet zouden worden door (te) oud personeel. Om die doelen te verwezenlijken riep zij de 'premie-vrijwilliger' in het leven. Dat waren onderofficieren die dienden op een contract van zes jaar en na afloop daarvan een contract voor onbepaalde tijd kregen of ontslag met premie.

Voor de opleiding van deze vrijwilligers richtte zij in 1949 het Vrijwilligers Opleidingscentrum (VOC) op, dat in Wezep werd gevestigd. De opleiding duurde in totaal achttien maanden, zes maanden VOC, negen maanden wapenschool en weer drie maanden VOC 'voor de polijsting van de nu geheel geslepen diamant'. Om het schreeuwend tekort aan kader sneller in te lopen dan aanvankelijk gepland, werd in april 1950 een tweede VOC opgericht, gevestigd in Ede.

De premie-vrijwilligers kwamen vooral voort uit de rijen der oorlogsvrijwilligers. Velen van hen hadden na 1945 in de koloniale oorlog in Indonesië gevochten. Deze bron zou echter spoedig opdrogen. Een meer verzekerde aanvoer van jonge beroeps-onderofficieren voor de gelijkmatige opbouw van het korps was geboden. Ideaal was om elk jaar 1/40ste deel van het beroeps-onderofficierskorps in opleiding te nemen. Dat te meer omdat Nederland in 1949 lid van de NAVO was geworden en beloofd had een flink contingent parate troepen voor de bondgenootschappelijke verdediging beschikbaar te stellen. De KL zou bij de nagestreefde sterkte van 1957 zelfs 13.500 beroeps-onderofficieren moeten tellen.

De onderofficiersschool

Om aan die wensen te voldoen werd op 1 september 1951 de Onderofficiersschool (OOS) opgericht en in de

Willem de Zwijgerkazerne in Wezep gevestigd. Het aldaar gevestigde 1e VOC werd met het 2e VOC in Ede samengevoegd en dit 'verenigde' VOC werd ten slotte in 1952 opgeheven. De leerlingen konden desgewenst hun opleiding afmaken aan de OOS.

De OOS begon met de opleiding van enige honderden onderofficieren voor alle wapens en dienstvakken. Die voor de infanterie – duur 24 maanden – vond geheel aan de OOS plaats, die voor de monteurs-onderofficieren gedurende zes maanden aan de school en de overige maanden aan de wapenscholen. Die voor de instructeurs van de Artillerie, Cavalerie, Genie, de Verbindingsdienst en de Technische Dienst voor twaalf maanden aan de OOS en een cursus van twaalf maanden aan de wapenscholen.

Op 5 oktober 1951 begon het onderwijs aan de OOS met drie compagnieën van elk honderd man. Maxi-

maal zou zij vierhonderd leerlingen kunnen opleiden. De omvang van de staf was daarop berekend. Zij telde 26 officieren, 78 onderofficieren en 23 korporaals.

De meeste leerlingen waren bij het begin van de opleiding zestien of zeventien jaar oud. Het doel van de opleiding was de vorming van vakbekwame leiders van kleine eenheden, van instructeurs en van technici.

De oos kende helaas een hoog verloop. De leerlingen vonden het onderwijs te schools, de discipline te straf, de ontspanningsmogelijkheden te gering en leden onder een gevoel van minderwaardigheid. Omdat zich te weinig gediplomeerde kandidaten meldden, beschikte zo'n 35 procent van de leerlingen niet over het vereiste mulo-diploma. De achterstand aan kennis moesten zij na de gewone dagtaak in de avonduren bijspijkeren. Dat leidde tot overbelasting en vaak mislukking.

Dat kon zo niet langer. Als er niet voldoende mulo-gediplomeerden te krijgen waren, dan moest het leger ze zelf maar opleiden. Met die gedachte werd het schakelonderwijs van de oos opgezet, dat in 1960 van start ging en al spoedig onder de naam 'Majoor Ligthart School' bekend kwam te staan.

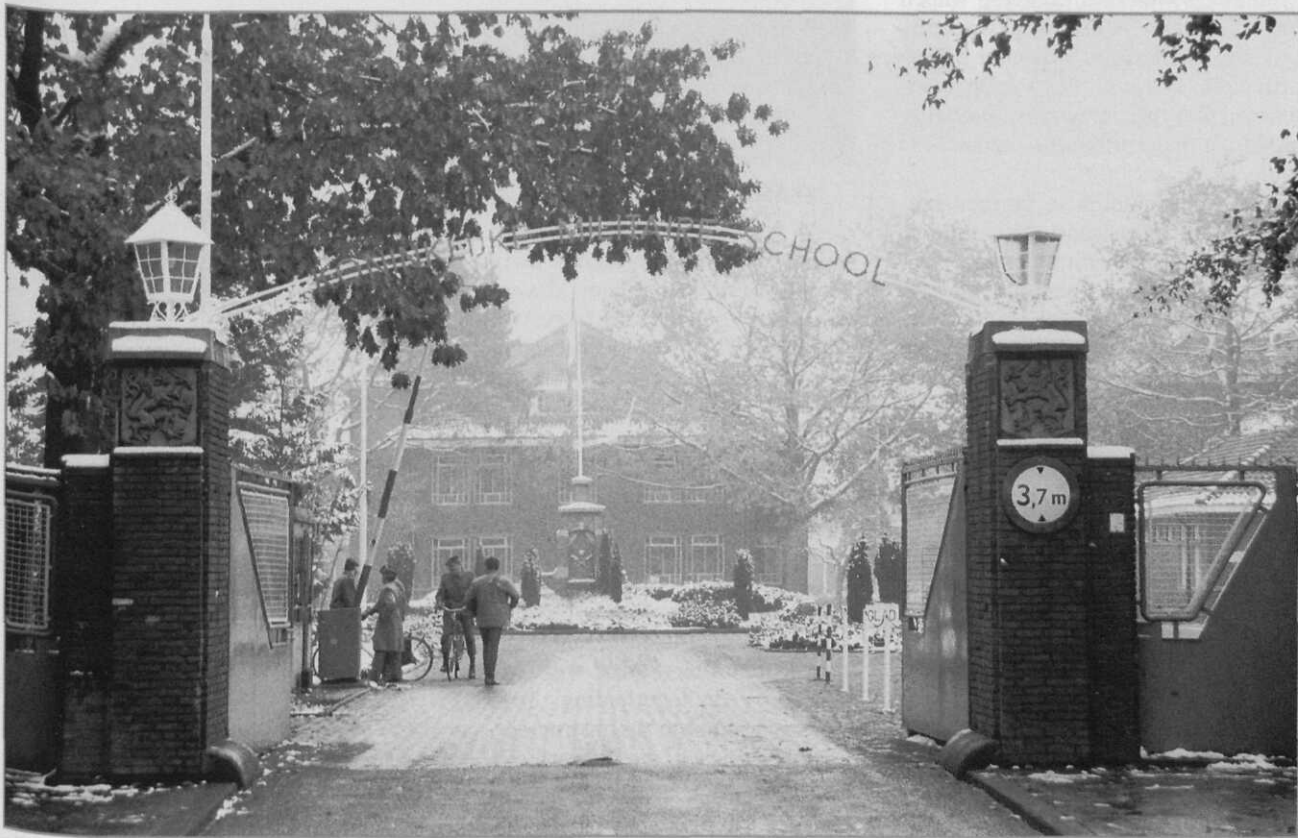
Koninklijke Militaire School

Met ingang van 1 september 1961, op de dag van haar tienjarig bestaan, ging de oos 'Koninklijke Militaire School' (KMS) heten. De fraaie nieuwe naam moest de school dezelfde status geven als de initiële officiersopleiding, de Koninklijke Militaire Academie (KMA). Daarmee werd zij voor leerlingen aantrekkelijker en gaf zij uitdrukking aan de waarde die de legerleiding hechtte aan het beroeps-onderofficierkorps als geheel.

De leerling – Nederlander, ongehuwd, niet jonger dan zestien en niet ouder dan 22 jaar (of 24 jaar voor een ex-dienstplichtige) – verbond zich voor zes jaar aan de KL, waarvan de eerste negen maanden als proeftijd golden. Na acht maanden stelden de KMS en de leerling samen vast voor welk wapen- of dienstvak hij verder werd opgeleid.

De opleiding, die sinds 1961 elke drie maanden begon, duurde 27 maanden. Zij was verdeeld in een algemene militaire opleiding (AMO) en een wapentechnische opleiding (WTO, vijftien maanden). De opleiding begon met de basisopleiding van twee maanden, dan volgde de algemene kaderopleiding van zeven maanden. Daarna ontving de leerling zijn wapentechnische of dienstvakvorming gedurende vijftien maanden.

Voor de instructeurs van de infanterie, AAT, intendance en technische troepen

Afb. 3 De ingang van de KMS, 1985 (Bron: SMG/KL)

vond die plaats aan de KMS, voor de overigen aan de betreffende wapen- of dienstvakschool. Om de eenheid in het onderwijs te bewaren, werd de opleiding afgesloten met een algemene militaire vorming aan de KMS van drie maanden voor alle leerlingen.

In 1968 werd de opzet enigszins gewijzigd. Daardoor kwamen de laatste drie maanden aan de school te vervallen en werden zij vervangen door een cursus van een week aan de KMS. Die week werd afgesloten met de diploma-uitreiking en het geritualiseerde afscheid van de school.

Sociaal leven

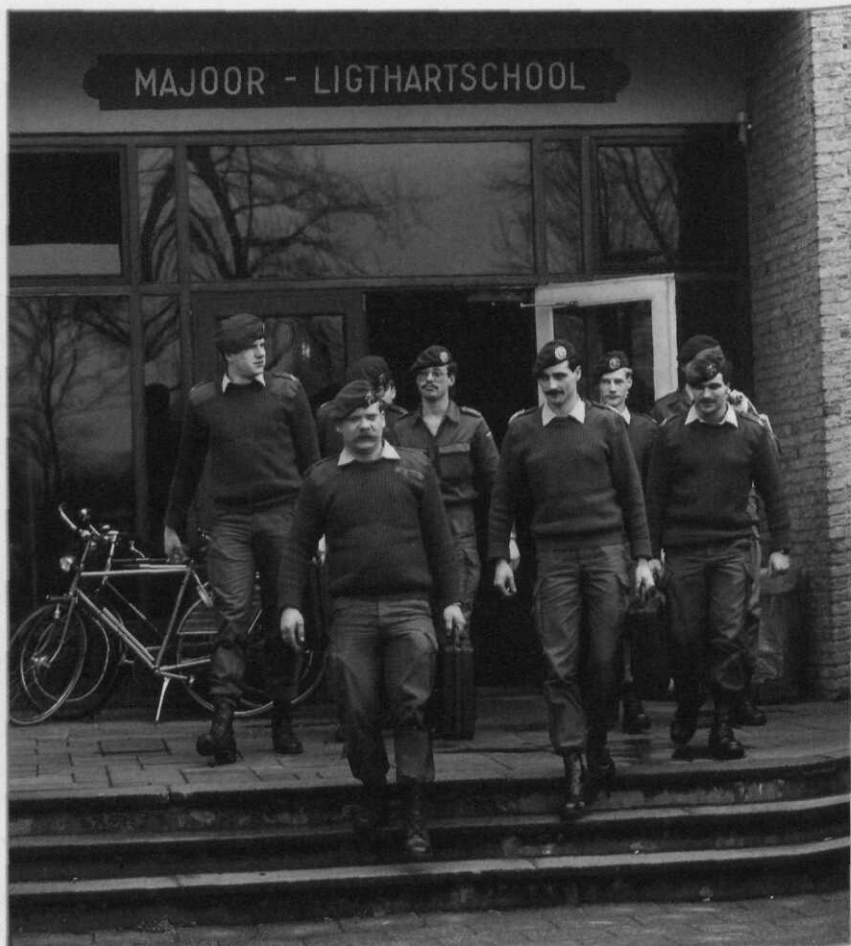
Om de band tussen de leerlingen te versterken en hen ervaring in het organiseren van hun sociale leven bij te brengen, werd de Leerlingenvereniging van de Koninklijke Militaire School gesticht. Er kwam ook een tijdschrift voor de leerlingen: de 'Sponton'. Men dacht dat een wapen met die naam – een steekwapen – vroeger kenmerkend was voor onderofficieren. Dat was niet zo. De sponton was het officierswapen, de hellebaard het onderofficierswapen.

Om zich lichamelijk te vormen kregen de leerlingen naast de verplichte lichamelijke opvoeding nog de gelegenheid gedurende een middag per week een sport naar keuze intensief te beoefenen. Op de sportdagen die de school hield, kon hij dan zijn krachten meten met zijn medeleerlingen.

Om tegemoet te komen aan de kritiek op de weinig inspirerende behuizing, werd de kazerne in belangrijke mate verbeterd en de legering aangepast aan het niveau van de toekomstige beroepsonderofficier. In de legeringspaviljoens werden studiezalen ingericht.

Productie

Helaas strandden deze initiatieven nog weleens op het gebrek aan tijd en belangstelling of beschikbare midde-

Afb. 4 De Majoor Ligthartschool, 1989 (Bron: SMG/KL)

len. De leerlingvereniging kwijnde, het blad bestond niet lang (al werd het begin jaren tachtig weer opgericht) en de statusverhogende maatregelen van de legerleiding kregen geen financiële gevolgen.

De school had in de jaren zestig, aldus de toenmalige commandant kolonel M.P. van Hoof, een productiedoelstelling: zij moest zoveel mogelijk onderofficieren in opleiding nemen. Het ontbrak daarbij dikwijls aan goede instructeurs omdat zij ook op dit punt uiterst karig werd behandeld door de legerleiding. Te vaak werden militairen als instructeur aan de KMS geplaatst, die om welke reden ook niet in hun onderdeel konden mee komen. De kreet: 'Staan je handen verkeerd, dan ga je naar Weert!', was een gevolg van dat beleid.

Generaal-majoor J. van Elsen – commandant van het in 1969 opgerichte Commando Opleidingen KL (COKL) waaronder de KMS sindsdien ressorteerde – constateerde in 1970 het grote verschil in 'geld en aandacht' tussen KMA en KMS. Hij trok de conclusie dat 'ons bedrijf bijzonder veel over heeft voor de KMA en bijzonder weinig voor de KMS'. Het COKL werkte hard om aan die scheve verhouding een einde te maken, maar ondanks de goede bedoelingen duurde het nog jaren voor het zover was.

Vermaatschappelijking

Intussen had de KL te maken gekregen met het fenomeen van de vermaatschappelijking. De normen en waarden in de maatschappij veranderden,

de jeugd verzette zich tegen onberekenbare gehoorzaamheid en het automatische overwicht van de ouderen. Ook in het leger. De krijgsmacht koos er voor gelijke tred te houden met de materiële maar vooral ook met de sociale ontwikkelingen in de burgermaatschappij.

De leerlingen van de KMS schikten zich ook niet meer zo gemakkelijk in de vormendienst die bij de KMS in hoog aanzien stond. Zij protesteerden tegen in hun ogen kinderachtige regels, het niet voor vol worden aanzien, het achterhaalde beoordelingssysteem en de grote verschillen in materiële en immateriële behandelingen tussen KMA en KMS. Ook de autoritaire WTO-opleidingen kregen kritiek van de aspirant-onderofficieren.

De KMS had daar niet direct een antwoord op. De eerste commandant die

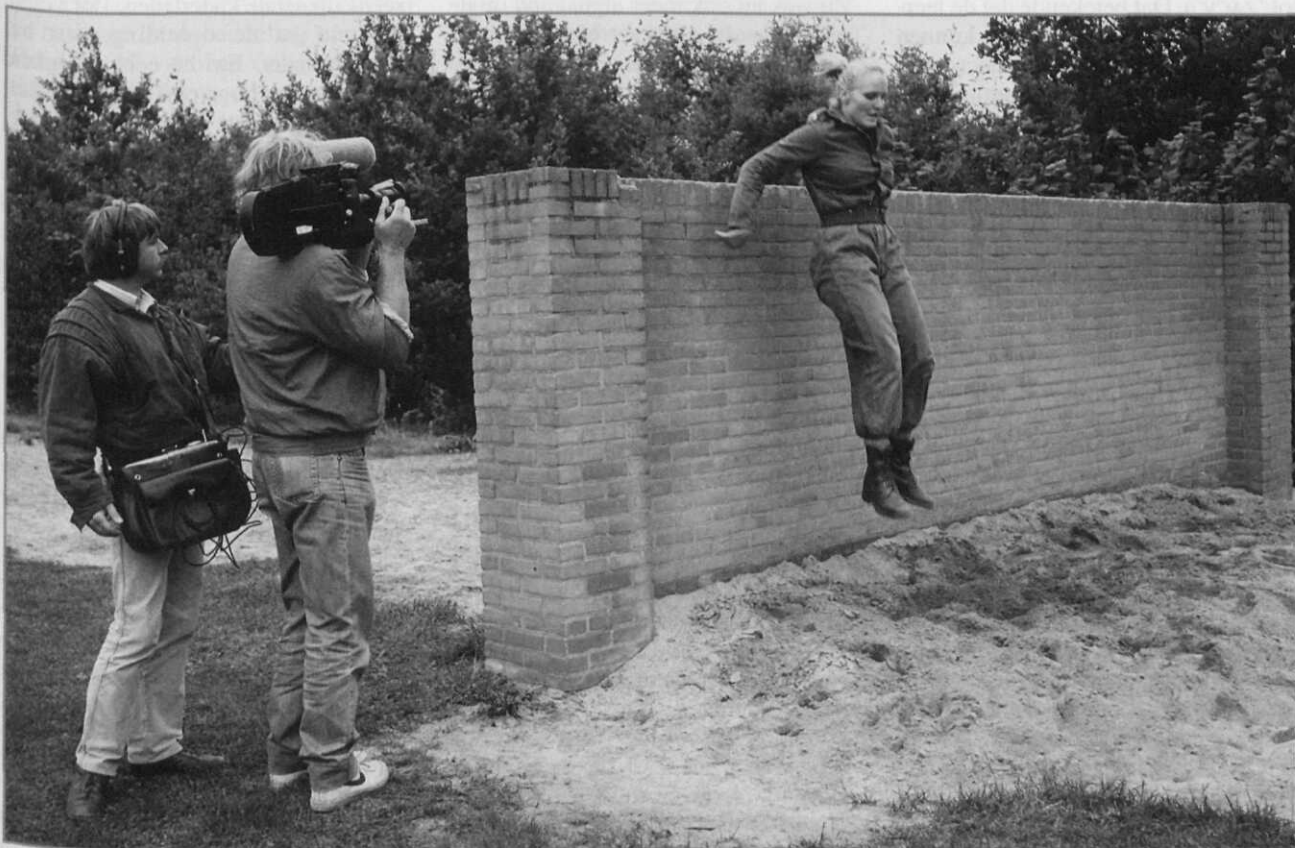
met het fenomeen te maken kreeg, wilde nogal krachtig de vermaatschappelijking doorvoeren. Hij liep volgens velen wat te hard van stapel. Vervolgens trachtte de volgende commandant de klok weer wat terug te draaien door sterk de nadruk te leggen op de te verwachte ontberingen in oorlogsomstandigheden. Dat leidde tot ontevredenheid onder de leerlingen en een hoog verloop, en daar was de organisatie weer niet blij mee.

De grote winst van al dit geëxperimenteer was dat de KMS door alle commotie eindelijk eens goed onder de aandacht kwam van de Haagse beleidsmakers. De legerleiding besefte dat de school tot dan toe stiefmoederlijk was behandeld. Om dat te verhelpen stelde zij per 1 april 1979 de permanente Raad van Advies Onderofficiersopleidingen (RVAO) in. Vervolgens werd begin jaren tachtig de selectie voor de KMS gewijzigd. Men

zou niet langer jagen op kwantiteit, maar de kwaliteit van de kandidaten meer laten tellen. Dat kon omdat de jeugdwerkloosheid die toen heerste een grotere kieskeurigheid toeliet. In de praktijk kwam het erop neer dat meer ex-dienstplichtigen tot de opleiding werden toegelaten. Zij waren beter gemotiveerd dan velen zonder militaire ervaring omdat zij wisten wat het leger inhield en daar bewust voor kozen.

Het verloop verminderde ook doordat midden jaren tachtig voor verschillende functies ook verschillende fysieke eisen werden gesteld. Dat was mede nodig omdat de school sinds 1978 vrouwelijke leerlingen toeliet.

In dezelfde tijd werd de legering verbeterd, de messes gemoderniseerd en meer toegesneden op de vormende taak van de KMS en meer aandacht gegeven aan de studiebegeleiding.

Afb. 5 Een filmploeg van Katholieke Radio Omroep (KRO) maakt opnamen van een vrouwelijke leerling van de KMS, 1986 (Bron: SMG/KL)

Ook de instructeurs kregen ondersteuning doordat het aantal opleidingsontwikkelaars, -terugkoppelaars, -begeleiders en controleurs werd opgevoerd. Met elkaar maakte de KMS een duidelijke kwaliteitsslag ten opzichte van de voorgaande periode door en die opgaande lijn zou zij in de jaren tachtig vasthouden. Het interne tijdschrift kwam weer uit, de leerlingenvereniging werd nieuw leven ingeblazen.

Andere KL, andere KMS

Eind jaren tachtig was de KMS bezig met een onderwijsherziening in het kader van het KL-beleid om het individuele personeelslid meer eigen verantwoordelijkheid voor zijn loopbaan te geven. De leerlingen moesten worden opgeleid tot 'zelfstandige, actieve, creatieve en verantwoordelijkheidsbewuste individuen' (afgekort tot 'ZACV'). Dat betekende dat de leerling zelf meer keuzes moest kunnen maken in zijn opleidingstraject maar dat ook reeds aanwezige nuttige kennis en ervaring beloond moest kunnen worden. Daarom werd een modulair opleidingstraject ingevoerd, waarin de leerlingen vrijstellingen konden krijgen voor onderdelen die zij reeds beheersten.

Na de ondergang van het Sovjet-imperium werd de krijgsmacht ingekrompen en legde zij zich onder meer toe op vredesoperaties in VN-verband. De onderofficier moest op zijn post zelfstandig leiding kunnen geven onder moeilijke omstandigheden. Daarom moest het onderwijs geheel in dienst staan van de leiderschapsvorming. Vormen en leren moesten met elkaar verweven zijn. Er werden grensverleggende activiteiten als bergsport of parachutespringen in de opleiding opgenomen om de leerling stress, ontberingen, angst, teleurstelling en zware lichamelijke inspanningen aan den lijve te laten ondervinden.

Nadat de KL in 1996 een beroepsleger was geworden, wilde de leiding het

gehele onderofficierschop opwaarderen. De onderofficier moest een zelfstandige uitvoerder van het beleid worden. De KMS moest nu de opwaardering van het onderofficierschop vertalen in haar onderwijs. Zij bouwde het lesprogramma op rond de begrippen 'leider, vakman, instructeur'.

Tot routine geworden militaire basis-kennis en vaardigheden vormden het vakmanschap van de onderofficier van alle wapens en dienstvakken. De KMS slaagde erin uitblinkende onderofficiers als topinstructeur binnen te halen, waarmee zij een van de oudste en hardnekkigste problemen van de school – de bezetting met niet altijd passend personeel – wist op te lossen.

In 1998 ging de nieuwe opleiding van start. Niet alleen het opgevoerde onderofficierschop was erin verwerkt. Zij was nu ook meer afgestemd op de populatie die de KMS binnen kreeg. Iedere aspirant-onderofficier – men noemde hem geen leerling meer – zonder militaire ervaring, BBT'er of BOT'er, moest een opleiding van minstens acht maanden aan de KMS volgen. Degenen die wel over militaire ervaring beschikten, ongeveer tweederde van de kandidaten, kregen vervolgens vrijstelling van de basisopleiding van drie maanden. Men sprak daarom van het '8/5 model'. Omdat het merendeel van de leerlingen over militaire ervaring beschikte en gemiddeld 24 jaar oud was, kreeg de opleiding een hogere professionele standaard.

De vorming van de leerling, jarenlang opgevat als een zelfstandig deel van de opleiding, was nu geheel geïntegreerd. De gehele opleiding vormde. Het vormende element werd nog versterkt door de 'buitenschoolse' activiteiten als het *infitten* – een soort ontgroening – het feest bij de bevordering tot sergeant-titulair (*Sergeants Night*) en het diplomafeest (*passing-out*) aan het einde van de opleiding. De geslaagden schreven tijdens de diploma-uitreiking plechtig hun naam

in het 'Onderofficiers Boek' dat op een opvallende plaats aan de KMS ter inzage lag.

Kort en goed: nadat onderofficiers eeuwenlang bij de onderdelen waren opgeleid, werd in 1851 de eerste gecentraliseerde kaderopleiding van de landmacht en dan voornamelijk voor de infanterie – het Instructiebataljon – geopend. De artillerie volgde spoedig met eigen opleidingen. In de jaren twintig van twintigste eeuw werden die opleidingen opgeheven. Met de opening van de OOS in september 1951 pakte de KL de draad weer op.

De school, sinds 1961 KMS, moest ervoor zorgen dat de KL ook op het punt van het beroepskader aan de eisen van de NAVO kon voldoen. Zij voorzag het leger van duizenden onderofficiers en verzorgde alle mogelijke vervolgoopleidingen voor reeds dienende kaderleden. Dat bracht eenheid in de opleiding van het beroepskader. En die eenvormigheid had weer een hoge professionele standaard tot gevolg.

Uiteraard werden er in de loop van de OOS/KMS-geschiedenis gebreken en onvolkomenheden aan de school geconstateerd. Dat waren dan momenten om te vernieuwen. De school ging, soms schoksgewijs, met haar tijd mee. Op militair én op sociaal gebied. De laatste jaren stond de vernieuwing geheel in het teken van de omschakeling van de KL naar een beroepsleger met de deelname aan VN-vredesoperaties als een van haar hoofdtaken.

Naar het zich nu laat aanzien, is die omschakeling voor wat betreft het beroepsonderofficierskorps in meer dan een opzicht geslaagd. De KMS is de kern van een beweging om dat korps meer aanzien te geven en de professionele standaard ervan verder te verhogen. Opdat de onderofficier binnen zijn domein in het leger als vakman, leider en instructeur zijn eeuwenoude, onmisbare rol kan blijven vervullen.

Opleidings- en Trainingselement voor Formatiestaven (OTEF)

Een vreemde eend in de bijt?

A.T. Vermeij - luitenant-kolonel der fuseliers*
A.A. Leuversing - luitenant-kolonel der cavalerie*

Wat is OTEF?

Er is een grote kans dat u zich als lezer afvraagt wat OTEF in vredesnaam is. Met dit artikel willen wij u nader informeren over het Opleidings- en Trainingselement voor Formatiestaven (OTEF) binnen het Instituut Defensie Leergangen (IDL). Als eerste schetsen we waarom er behoefte aan een OTEF bestaat. Hierbij is het niet onze bedoeling een volledig beeld van het opleidings- en trainingsbeleid van de KL te geven; we beperken ons tot die delen die relevant zijn voor de positionering van het OTEF. Vervolgens belichten wij de taken van het OTEF. Daarna gaan we in op de werkwijze, waarbij we in het kort activiteiten bespreken die tot op heden door het OTEF zijn uitgevoerd.

Ten vierde besteden we aandacht aan de organisatorische inbedding van het OTEF in de KL-organisatie. Afsluitend geven we onze visie op de toekomst van OTEF: wat willen we met dit nieuwe element bereiken?

Waarom een OTEF?

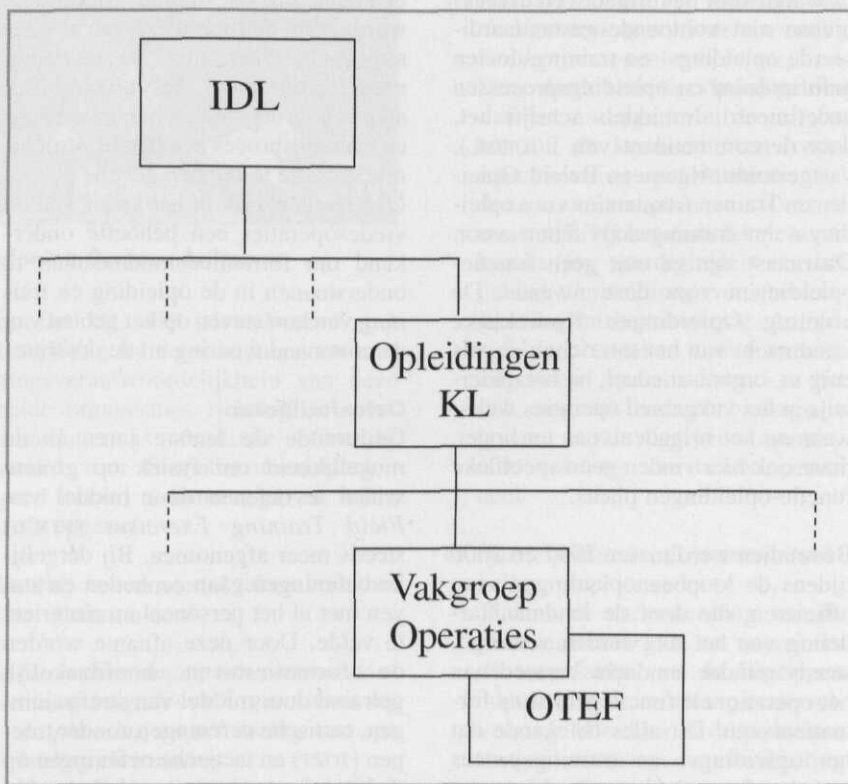
Vier redenen

Vertrekpunt voor opleiden en trainen in de KL is dat militairen en eenheden tot en met het formatieniveau van ver-

bonden wapens (brigade, divisie en legerkorps) allereerst worden opgeleid en getraind voor het 'worst-case scenario' van de bondgenootschappelijke verdediging van ons eigen of NAVO-grondgebied, met andere woorden: voor een grootschalig conflict. Als deze basis is gelegd en opleiding en training ertoe heeft geleid dat eenheden de gevechtsvormen verdedigen, aanvallen en vertragen beheersen, is de omvorming naar taken uit het spectrum van de *crisis response*

O T E F

Afb. 1 OTEF in de organisatie van het IDL

*De auteurs zijn respectievelijk Hoofd Vakgroep Operaties en Hoofd OTEF van de afdeling Opleidingen Koninklijke Landmacht (OKL) van het Instituut Defensie Leergangen.

operations (in het jargon van de Landmacht Doctrine Publicatie 1: vredesoperaties) een relatief eenvoudige zaak.

Andersom is het veel moeilijker; niet alleen voor wat betreft de fysieke component, maar ook op de terreinen van de mentale en conceptuele component. Als we de verantwoordelijkheden van commandanten in beschouwing nemen, zien we dat opleiden en trainen tot hun hoofdtaak behoren. Echter, in de beleidsstudie 'Toekomstvisie opleiding en training: de consequenties' wordt een aantal knelpunten onderkend, waardoor op het formatieniveau onvoldoende invulling kan worden gegeven aan de kerntaken opleiden en trainen. Deze knelpunten uiteten zich in een minder gestructureerde aanpak van het opleidings- en trainingsproces voor staven op brigade- en divisieniveau. Hiervoor waren vier hoofdredenen aan te voeren.

Structuur

Er waren voor het brigade- en divisieniveau niet voldoende gestandaardiseerde opleidings- en trainingsdoelen geformuleerd en opleidingsprocessen gedefinieerd. Inmiddels schrijft het, door de commandant van I (GE/NL), vastgestelde Algemeen Beleid Opleiden en Trainen frequenties voor opleidings- en trainingsactiviteiten voor. Daarnaast zijn er ook geen functieopleidingen voor deze niveaus. De afdeling Opleidingen Koninklijke Landmacht van het IDL richt zich, als enig KL-organisatiedeel, bij het onderwijs in het vakgebied operaties weliswaar op het brigadeniveau en hoger, maar ook hier vinden geen specifieke functieopleidingen plaats.

Bovendien werd tussen 1997 en 2000 tijdens de loopbaanopleidingen voor officieren, die door de landmachtafdeling van het IDL werden verzorgd, steeds minder aandacht besteed aan het operationele functiegebied op formatieniveau. Dit alles betekende dat het opleidings- en trainingsproces voor het formatieniveau in de KL niet voldoende was verankerd, hetgeen

geweld deed aan de kwaliteit van het opleiden en trainen van onze formatiestaven.

Uitzenddruk

De KL neemt al weer sinds een decennium intensief deel aan vredesoperaties met eenheden van bataljonsgrootte. Vanuit die ervaring heeft de KL vorig jaar een 18 maanden omvattend 'accentmodel' ingevoerd om enerzijds het ambitieniveau met betrekking tot het aantal tegelijkertijd uitgezonden eenheden te kunnen waarborgen en anderzijds om de brigades in de gelegenheid te stellen hun opleidings- en trainingsprocessen te structureren en de kwaliteit hiervan tot en met het bataljonsniveau te garanderen.

Ondanks dit model leidt de uitzenddruk tot verhoogde inspanning voor het opleidings- en trainingsproces, waarbij de brigadestaven en de divisiestaf nadrukkelijk zijn betrokken. Dit heeft gevolgen voor het eigen opleidings- en trainingsniveau van de brigades en de divisie. Inmiddels wordt er bij de formatiestaven al weer nagedacht over een '36 maanden model' teneinde de uitzenddruk anders te groeperen en het opleidings- en trainingsproces een betere, structurele gestalte te kunnen geven. Overigens is ook in het kader van de vredesoperaties een behoefte onderkend om formatiecommandanten te ondersteunen in de opleiding en training van hun staven op het gebied van de commandovoering en de doctrine.

Oefenfaciliteiten

Gedurende de laatste jaren is de mogelijkheid om fysiek op grotere schaal te oefenen door middel van *Field Training Exercises* (FTX'n) steeds meer afgenomen. Bij dergelijke oefeningen gaan eenheden en staven met al het personeel en materieel te velde. Door deze afname worden de formatiestaven hoofdzakelijk getraind door middel van straftrainingen, tactische oefeningen zonder troepen (TOZT) en tactische oefeningen op de kaart (TOOK)¹ en een enkele keer in de vorm van een computer-onder-

steunde commandopostoefening.² Hierdoor komt inhoudelijk het accent vooral op besluitvorming te liggen en wordt bevelvoering minder frequent getraind.

Een consequentie hiervan is dat kennis en ervaring op formatieniveau terugloopt. Een concreet aspect waarin dat zichtbaar wordt, is een verminderd gevoel voor de begrippen 'tijd' en 'ruimte' in met name gevechtsoperaties. Bovendien loopt de (organisatorische) kennis en ervaring terug die nodig is om deze formaties professioneel te trainen.

Functietoewijzingsbeleid

Als laatste reden noemen wij het huidige functietoewijzingsbeleid binnen de KL. Hierdoor wordt het personeel in de gelegenheid gesteld om na gemiddeld twee en een half jaar functie vervulling naar een andere functie te opteren. Deze plaatsingsperiode is te kort om alle facetten van het vakgebied operaties diepgaand te beoefenen. Bovendien wordt er maar beperkt gestuurd bij de vulling van functies en krijgen niet altijd de operationeel gezien essentiële functies de juiste prioriteit voor wat betreft kwantitatieve en kwalitatieve vulling. Mede hierdoor stimuleert de organisatie het personeel niet om bepaalde ervaringstrajecten te volgen, anders dan reeds opgesloten in de (op dit gebied basale) functie-eisen.

Dit alles betekent dat het voor een formatiestaf als geheel moeilijk wordt om op een bepaald trainingsniveau te komen, laat staan te blijven. Boven-

¹ Een TOZT en een TOOK zijn zogenaamde 'kader oefeningen' die ten doel hebben officieren en onderofficieren – individueel of in syndicaatsverband – te oefenen in op de praktijk gerichte taken en mede daardoor de eenheid van opvatting over tactische en logistieke doctrines te bevorderen.

² Commandopostoefeningen dienen om commandanten en (hun) staven te bekwalen in het vervullen van (hun) functies onder gesimuleerde gevechtssomstandigheden, zonder dat (het gros van) de onder hen ressorterende troepen daadwerkelijk aan de oefening deelnemen (deelneemt).

dien gaat een groot deel van de energie en de tijd van het op formatieniveau werkzame personeel op aan de 'waan van de dag' van vredesbedrijfsvoering en de reeds eerder genoemde ondersteuning van bataljons die aan vredesoperaties deelnemen. Dit leidt doorgaans de aandacht af van de eerder als vertrekpunt genoemde basisopleiding en -training voor een 'worst case scenario'.

een commandant nog geen kennis in huis en zijn belangrijke randvoorwaarden op het gebied van tijd, ruimte en middelen nog niet gecreëerd voor de daadwerkelijke invulling van die verantwoordelijkheid. Steun hierbij is onontbeerlijk. Commandanten tot en met bataljonsniveau kunnen terugvallen op het Opleidings- en Trainingscommando KL (OTCKL) en commandanten van brigades en hoger

deze taak worden verdeeld in:

- het vaststellen en analyseren van de opleidings- en trainingsbehoefte;
- het ontwerpen van opleiding of training;
- het uitwerken van het opleidings- en trainingsontwerp en het vaststellen van de benodigde randvoorwaarden (tijdsduur, personeel en middelen).

Afb. 2 Bevelsuitgifte tijdens oefening Centaur Animaux

Conclusie

Bij onderzoek naar oplossingen van bovengenoemde knelpunten bleek de behoefte aan een organisatie-element om de opleiding en training van commandanten en staven op brigadeniveau en hoger te structureren, te ondersteunen en daadwerkelijk inhoud te geven. Deze behoefte is inmiddels vertaald in de oprichting van het OTEF.

Taken van het OTEF

Opleiding en training zijn, zoals eerder gesteld, een verantwoordelijkheid van de commandant. Maar met het formuleren van dit uitgangspunt heeft

op het IDL. Het sleutelwoord met betrekking tot de opleidings- en trainingsverantwoordelijkheid van deze beide organisaties richting de commandanten is 'facilitair'. Om dit woord voor formatiecommandanten goed inhoud te kunnen geven, is het OTEF opgericht.

Daarbij is een viertal taken voor het OTEF geformuleerd.

I De ondersteuning van commandanten op brigade- en hoger niveau bij de planning en uitvoering van opleiding en training.

Het OTEF heeft hiervoor de benodigde expertise; de aspecten voor

II De participatie en ondersteuning bij de uitvoering van, dan wel verzorging van, opleiding en training op de aangegeven niveaus.

Bij deze taak gaat het om het organiseren en uitvoeren van opleiding en training, bijvoorbeeld het verzorgen van briefings of instructies, het organiseren van staftrainingen en workshops, en het optreden als 'observer/trainer'. Bij deze taak hoort ook het continu evalueren van opleidings- en trainingsactiviteiten op hun effectiviteit en efficiency.

III Het leveren van een bijdrage aan de algemene operationele vorming van het personeel van de KL.

Deze derde taak ligt op het gebied van het uitdragen van de rol van het IDL als kenniscentrum 'commandovoering op formatieniveau' door commandanten en staven te assisteren bij het ontwikkelen van kennis en vaardigheden op het gebied van leidinggeven, besluitvorming en bevelvoering. Aangezien de OTEF-taken voor formaties uitgevoerd gaan worden, is het ook mogelijk om een bijdrage te leveren aan de algemene operationele vorming van het KL-personeel.

IV Participatie in doctrine-ontwikkeling.

Tijdens de ondersteuning van de formatiestaven gaat het vooral om de toepassing van de begrippen doctrine, besluitvorming en bevelvoering. Hierdoor is de participatie van het OTEF in de ontwikkeling van doctrine en commandovoering ook een logische taak.

Werkwijze van het OTEF

In deze paragraaf gaan wij kort in op de uitvoering van bovengenoemde taken. In samenspraak tussen de landmachtstaf en de staf van I (GE/NL) Corps is in de 'Toekomstvisie Opleiding en Training' vastgesteld dat er structureel jaarlijks minimaal twee staftrainingen of oefeningen nodig zijn om de brigadestaven en de divisiestaf op het vereiste trainingsniveau te houden. Dit is inmiddels in het Algemeen Beleid Opleiden en Trainen (ABOT) van I (GE/NL) Corps vertaald naar twee trainingsmomenten per accentperiode van achttien maanden.

kazerne of op een oefenterrein, waarbij gebruikt wordt gemaakt van een van de scenario's die het OTEF op de plank heeft.

Het kan ook zijn dat een brigade- of de divisiecommandant vraagt of het OTEF het evaluatieteam voor een bepaalde oefening kan leveren.

Hoewel het in dit artikel tot hier toe lijkt alsof het OTEF primair is gericht op opleiding en training voor gevechtsoperaties, kunnen de beschreven taken ook uitgevoerd worden met scenario's uit het spectrum van de vredesoperaties.

Als we terugkijken op het afgelopen jaar, zien wij dat er naast de genoem-

zorgen van workshops op het gebied van commandovoering en de deelname aan scenario-ontwikkeling.

Plaats van het OTEF in de KL

De hiervoor beschreven taken vereisen een gedegen kennis van en ervaring met het operationeel besluitvormingsproces (OBP), de KL-doctrine én processen en de procedures voor brigade- en hoger niveau. Daarnaast vereist de uitvoering van eerdergenoemde taken een goede beheersing van didactische processen. Met deze materie zijn de docenten van de vakgroep operaties van de afdeling Opleidingen Koninklijke Landmacht dagelijks bezig tijdens het verzorgen van de diverse loopbaanopleidingen voor officieren.

Het is dan ook logisch dat het OTEF hier organisatorisch is ingebed. Het bijkomende voordeel van deze plaats in de organisatie is dat de OTEF-functie praktijkervaring voor het docentenkorps oplevert, hetgeen de kwaliteit van het onderwijs uiteindelijk weer ten goede komt. De afdeling Opleidingen Koninklijke Landmacht zal overigens niet altijd volledig in de gevraagde ondersteuning (zowel kwalitatief als kwantitatief) kunnen voorzien, zodat een database is aangelegd met namen van actief dienende collegae én officieren buiten dienst die inzetbaar zijn voor OTEF-taken.

In het uitvoeren van de taken door het OTEF zijn er relaties met de Koninklijke Militaire Academie (KMA), het Opleidings- en Trainingscommando KL (OTCKL) en het *Command and Control Support Center* (C2 Support Center).

- De KMA verzorgt de initiële opleiding van officieren. Afstemming met het IDL dient plaats te vinden over de inhoud van dat deel dat kennis aanreikt over de commandovoering van het brigadeniveau en hoger. Deze coördinatie vindt plaats onder verantwoordelijkheid van het OTCKL.

Afb. 3 Rehearsal tijdens oefening Centaur Signal

Op grond hiervan plannen jaarlijks de staf van het I (GE/NL) Corps, de divisiestaf, de brigadestaven en het OTEF de trainingsmomenten. Na deze planning vindt overleg plaats met de commandanten over de exacte behoefte, zodat een en ander voorbereid kan worden. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat het OTEF een staftraining organiseert op het IDL of bij een staf op de

de structurele planning van staftrainingen en deelname aan oefeningen, ook veel incidentele verzoeken aan het OTEF zijn gedaan. Zo werden het afgelopen jaar twintig activiteiten ontplooid, zoals het verzorgen van lessen aan een Poolse divisie- en brigadestaf ter voorbereiding op een oefening waarbij zij volgens de NAVO-doctrine moesten optreden, het ver-

- Het OTCKL verzorgt loopbaan- en functie-opleidingen tot en met het bataljonsniveau. Hierbij wordt uiteraard ook aandacht aan de hogere niveaus besteed. Immers, het brigadeniveau is het niveau van verbonden wapens en als zodanig is kennis van deze organisatielaag cruciaal voor het uitvoeren van bataljons- en teamacties. Er moet dus ook inhoudelijke afstemming plaatsvinden over door het OTCKL en het IDL gegeven opleidingen en trainingen.

- Met de oprichting van het C2 Support Center beoogt de KL een kenniscentrum te vormen op het gebied van de ondersteuning van commandovoeringsprocessen. Belangrijk is dat dit organisatie-element, naast de ondersteuning van de huidige commandovoeringsprocessen, vooral ook naar de (verre) toekomst kijkt. Het beheersen van deze processen is cruciaal voor het kunnen optreden op alle niveaus, maar met name het brigadeniveau en hoger kan nauwelijks functioneren zonder een adequate ondersteuning. Een goede afstemming tussen dit centrum, het OTCKL, het IDL en de eenheidscommandant is onontbeerlijk.

De toekomst

Een niet geheel onbelangrijke vraag is nu waar we op korte termijn met het OTEF naartoe willen. Bij de beantwoording moeten we weer rekening houden met de opleidings- en trainingsgrondslagen die richtinggevend zijn. Opleiding en training zijn namelijk continue, cyclische en progressieve processen die taak- en doelgericht zijn én bovendien uitdaging en realiteit moeten bieden.

Eenzijds betekent dit dat er voldoende scenario's 'op de plank' moeten staan die hieraan voldoen om de formatiestaven te kunnen trainen. Anderzijds verlangt dit een goede afstemming met de commandanten van de formatiestaven. Het opleidings- en trainingsplanningsproces van I (GE/NL) Corps kijkt vijf jaar vooruit, hetgeen betekent dat 2002 al weer in inkt op papier staat en 2003 in een ruwe houtskoolschets.

Ook voor dit jaar en voor de eerste helft van het volgende jaar zijn reeds de nodige trainingen gepland. Tot eind 2002 hebben wij de kans om de formatiecommandanten te laten zien en ervaren welke meerwaarde het

OTEF heeft; dan volgt een evaluatie van dit organisatiedeel.

Naar onze mening biedt het Opleidings- en Trainingselement voor Formatiestaven in samenwerking met het Opleidings- en Trainingscommando KL en het Command and Control Support Center een nuttige combinatie voor de formatiecommandanten en -staven, en de docenten en cursisten van het Instituut Defensie Leergangen.

BOEKEN bespreking

The Albatross of Decisive Victory

War and Policy between Egypt and Israel in the 1967 and 1973 Arab-Israeli Wars, door George W. Gawrych, 281 blz., Greenwood Press, Westport, Connecticut, USA, 2000
ISBN 03 1331 302 4
f 224,-

Na maanden van opeenvolgende spanning overrompelt Israël op 5 juni 1967 in een preëemptieve aanval haar Arabische burenen. Binnen enkele uren vernietigt de 'Israeli Air Force' (IAF) de Egyptische luchtmacht en verslaat de 'Israeli Defence Force' (IDF) het Egyptische leger in de Sinaï in enkele dagen. Israël lijkt hierna onverslaanbaar en gedraagt zich hier ook naar; snel en beslissend je tegenstander verslaan op zijn grondgebied is hierna de basis van het strategisch concept van Israël.

Op 6 oktober 1973 laat Israël zich echter zelf verrassen. Gebaseerd op de beslissende overwinning in 1967, acht Israël haar burenen niet in staat om dreigende taal in daden om te zetten. De Egyptenaren en de Syriërs verstoren dit beeld op schokkende wijze. Binnen 36 uur zijn de linies aan het Suez-kanaal doorbroken en staan de Syriërs op de Golan aan de rand van het meer van Galilea. Slechts met enorme inspanningen en onder grote verliezen slaan de Israël's erin de oorlog naar het gebied van de tegenstander te brengen.

Uiteindelijk behalen de Israël's na weken strijd een zwaar bevochten militaire over-

winning. Politiek gezien is echter Anwar Sadat de winnaar, zoals later in Camp David zal blijken.

Meerwaarde

Over deze periode zijn reeds vele boeken en publicaties verschenen. Desondanks verschijnt in 2000 'The Albatross of Decisive Victory' van de hand van George W. Gawrych¹. Wat kan een boek bijna 25 jaar na dato nog toevoegen aan de uitgebreide literatuur die hierover reeds is verschenen, vraagt u zich wellicht af? Toch is dit boek door zijn grondige analyse van alle partijen en hun onderlinge relaties een must voor een ieder die zich interesseert in de ontwikkelingen in het Midden-Oosten.

Daarnaast stelt dit analytische werk u in staat een link te leggen tussen de gebeurtenissen uit deze periode en hedendaagse ontwikkelingen in westerse krijgsmachten. Naast de geïnteresseerden in het Midden-Oosten is dit boek dus een aanrader voor iedere officier.

Ik zal mijn mening over dit boek als volgt uiteenzetten. Als eerste ga ik in op het doel dat Gawrych voor ogen heeft met dit boek. Vervolgens geef ik een kort overzicht en stip ik enkele zaken aan die ik bijzonder vond. Daarna pik ik er een drietal elementen uit die ik diepgaander bespreek: de samenhang en de grondigheid van zijn analyse en de lessen die Gawrych trekt. Ik sluit af met een balans en een advies.

Het boek in vogelvlucht

De albatros² in de titel van het boek verwijst naar de verstrikking die de snelle beslissende slag voor de Israël's in 1973 was geworden. De IDF was na 1967 overtuigd van het wederom snel kunnen verslaan van een eventuele agressor. De Israëlische maatschappij verwachtte niet anders. De volgende oorlog zou wederom snel en met weinig verliezen verlopen. De in 1967 'beslissend verslagen' vijand logenstrafte echter binnen enkele uren dit verwachtingspatroon en bracht Israël bijna op de knieën.

Op zoek naar achtergronden en oorzaken stelt Gawrych zich ten doel om de politieke en militaire gebeurtenissen in hun context objectief te beschrijven en te analyse-

ren. Het gedachtegoed van Von Clausewitz brengt hem ertoe 'campagnes en gevechten te plaatsen in de context van politieke doelen, diplomatieke manoeuvres, oorlogsstrategieën en militaire doctrines' van Israël en Egypte.

Hij geeft hierbij aan dat hij de samenhang en de interactie tussen het strategische, het operationele en het tactische niveau wil neerzetten. Wat hij hiermee wil bereiken bij de lezer, laat hij echter aan de lezer zelf.

Het doel dat Gawrych zich stelt, scheidt verwachtingen. Enerzijds in de richting van het analytische gehalte van het boek, anderzijds in de richting van de lessen die we er uit kunnen trekken. Ten eerste verwacht ik als kritische lezer bij een objectieve doelstelling een grondige analyse. Ten tweede kun je de vraag stellen of hij erin slaagt om de aangekondigde samenhang te schetsen en te analyseren. Ten slotte kun je je afvragen wat dit alles ons leert. Blijft het bij pure geschiedschrijving of kunnen we zijn analyse doortrekken naar het heden? Ik zal de inhoud van het boek dan ook toetsen aan deze drie elementen.

De zesdaagse oorlog

'The Albatross of Decisive Victory' begint aan de vooravond van de 'Zesdaagse-' of 'Juni-oorlog'. In een tweetal hoofdstukken zet Gawrych de politieke verwickelingen van die tijd neer en de gevolgen die deze hebben voor het operationele en tactische niveau in de oorlog. Aardig is het om te constateren dat beide landen deze oorlog niet willen. De oorlogstaal van Nasser geeft Israël twee weken voorbereidingstijd, waarna het Egypte in de Sinaï beslissend verslaat.

In de drie volgende hoofdstukken analyseert Gawrych de politieke ontwikkelingen die het verloop van de Juni-oorlog heeft in beide landen. Hij beschrijft hoe Egypte politiek, sociaal en militair herrijst uit de as en met welk beeld Israël zich 'te ruste legt'. In dit 'interbellum' consolideert Israël zich in een statische verdediging aan het Suez-kanaal en vertrouwt het volledig op haar 'bewezen' overwicht op het gevechtveld. Nasser en, na zijn dood, Sadat willen echter maar één ding: de schande van 1967 uitwissen.

¹ George W. Gawrych is sinds 1984 werkzaam als historicus op de US Army Command and General Staff College in Leavenworth, USA. Hij publiceert veelvuldig over de moderne historie van het Midden-Oosten.

² De landing van een albatros op een schip is in de marinewereld een voorteken van naderend onheil. Het is op zijn minst een teken van een reis met vele hindernissen.

De Yom Kippoer-oorlog

In de laatste hoofdstukken gaat de schrijver in op de oorlog die Israël totaal verraste: de Yom Kippoer-oorlog. Hij brengt op onderhoudende wijze de politieke ontwikkelingen en haar gevolgen voor de allerlaagste niveaus in beeld. Hij legt de vinger op de zere plek als hij constateert dat de Israëlische inlichtingendienst op strategisch niveau heeft gefaald en Israël zich heeft voorbereid op het verkeerde conflict.

Hij beschrijft vervolgens hoe het tactische niveau er uiteindelijk in slaagt om voor Israël het tij te keren. Ten koste van vele doden en gewonden brengt een zeer risicovolle overzetoperatie over het Suezkanaal de oorlog op het gebied van de tegenstander. Israël beslist hierdoor een bijna verloren conflict.

In de conclusies van het boek schrijft Gawrych dat de Israëli's zich na 1967 hebben laten verblinden door hun succesvolle campagne in de Sinaï. Het beslissend verslaan van de tegenstander op vijandelijk grondgebied wordt na de Juni-oorlog immers samen met voldoende waarschuwingstijd het fundament van het Israëlisch strategisch concept. Een concept dat Israël in 1973 bijna de das om deed.

Gawrych legt in de conclusies bovendien een link naar de ontwikkelingen in de Verenigde Staten na de 'snelle, beslissende en schone' oorlog in de Golf in 1991. De VS vertrouwen nu meer dan ooit tevoren op hun moderne militaire technologie om met zo min mogelijk slachtoffers snel en beslissend tegenstanders te verslaan. Hij waarschuwt de VS dat slimme politici, zoals Sadat, gebruik kunnen maken van dit streven en juist zullen aansturen op een langdurig conflict met vele doden.

Verrassende inzichten

Zoals ik reeds heb aangegeven, vind ik bij een analytische verhandeling grondigheid en samenhang heel belangrijk. Gawrych heeft zich dit zelf ook ten doel gesteld. Daarnaast staat nog de vraag wat deze analyse ons leert. Laten we deze elementen eens nader bezien.

De schrijver is in zijn analyse zeer grondig te werk gegaan. Hij maakt gebruik van vele bronnen. Een blik op de uitgebreide

noten- en literatuurlijst zegt voldoende. Het feit dat het anno 2000 nog steeds heel moeilijk is om feiten boven water te krijgen, versterkt dit nog eens. De periode die hij onderzocht heeft, roept namelijk nog steeds vele emoties op. Veel officiële bronnen zijn er dan ook niet. Toch is hij erin geslaagd, door onder meer interviews met betrokkenen van beide kanten, deze periode zo onbevooroordeeld mogelijk te beschrijven. In vergelijking tot eerdere literatuur leidt dit tot verrassende inzichten.

De persoon Anwar Sadat is daar een voorbeeld van. In de westerse wereld bestond in de jaren zeventig het beeld dat Sadat een zwak leider was die geen greep had op zijn militaire apparaat. Gawrych schetst echter het beeld van een politicus die jarenlang minutieus plannend heeft toegewerkt naar een conflict met beperkte militaire doelen, om uiteindelijk met steun van de VS de Sinaï terug te krijgen en vrede te sluiten met Israël. Dit staat in schril contrast met het beeld dat in 1973 en lang daarna van hem bekend was.

Wat betreft de samenhang slaagt Gawrych eveneens in zijn opzet. Zonder al te strak strategische, operationele en tactische niveaus te scheiden schets hij naar mijn mening zeer duidelijk de ontwikkelingen op die niveaus en hun onderlinge relaties. Het best uitgewerkte voorbeeld hiervan is het politiek-strategisch directief dat Sadat uitvaardigt en de uitwerkingen daarvan op het operationele en tactische niveau.

Gemiste kansen

Ten slotte de vraag wat de lessen zijn die uit de analyse van Gawrych te trekken zijn. Dit is overigens iets wat Gawrych zich niet expliciet ten doel stelt. Het belangrijkste dat de schrijver wil is het juiste beeld neerzetten over de periode '67-'73. Echt doortrekken van zijn bevindingen naar het heden doet hij in het boek niet. Hij laat dit aan de lezer over.

Pas in de laatste twee alinea's van het boek waarschuwt hij de VS en eigenlijk de westerse wereld voor 'The Albatross of Decisive Victory'. Hij trekt hierbij de parallel met de overwinning van het Westen in de Golf en het daaruit voortvloeiende vertrouwen in moderne technologie en 'clean-warfare'. Je kunt het de

schrijver aanrekenen dat hij deze link niet eerder legt of niet in zijn doelstelling opneemt. Hij laat hier een kans liggen.

Een andere kans die hij laat liggen is de link met het gedachtegoed van Von Clausewitz. In zijn inleiding stelt hij dat zijn analyse gestoeld is op diens gedachtegoed. Het is echter de enige plaats waar hij deze link legt. Hij volstaat met een aantal citaten boven de hoofdstukken 2, 4, 6 en 7. Op zich is dit jammer, omdat zijn analytische werk voldoende aanknopingspunten biedt om de geldigheid van het gedachtegoed van Von Clausewitz in moderne oorlogvoering te onderstrepen. Het blijft nu een beetje in het luchtledige hangen. Het gewicht dat hij in zijn inleiding geeft aan één van de grondleggers van het westerse militaire denken komt hierdoor in de rest van zijn boek naar mijn mening onvoldoende tot zijn recht.

Balans en advies

Gawrych is er in geslaagd om een zeer gedegen en objectieve analyse neer te zetten van twee conflicten die via een gewapende vrede in elkaar overliepen. Op zeer onderhoudende wijze schetst hij de ontwikkelingen op het strategische, operationele en tactische niveau. Hij maakt in deze analyse duidelijk wat de 'beslissende slag' in het Israëlische denken betekende en tot welke verstrikking dit heeft geleid in 1973.

Ondanks een aantal gemiste kansen op het vlak van te leren lessen blijft 'The Albatross of Decisive Victory' een must voor eigenlijk elke officier. Na lezing van dit boek zijn parallellen met het hedendaagse vertrouwen in militair overwicht, moderne technologie en 'clean-warfare' immers gemakkelijk gelegd. Dit zijn volgens Gawrych de 'albatrossen' van de westerse wereld anno 2001. Een mening die ik onderschrijf.

majoor E.J. VAN DEN BROEK

Samenvattingen

N. Le Grand, D. Brongers, M. van Maanen. Het gedigitaliseerde gevechtsveld in 2010

Deel 1: doctrine

In de geschiedenis van het gewapend conflict werden militaire organisaties met nieuwe fenomenen geconfronteerd. Voorbeelden hiervan zijn de tank, het vliegtuig en – meer recent – digitalisatie van het gevechtsveld. Hierbij gaat het om de combinatie van informatietechnologie, communicatietechnologie en computers om commandovoering, sensoren en wapensystemen te koppelen. In een drieluik gaan de auteurs in op de gevolgen van digitalisatie voor doctrine, commandovoering en organisatie. In de eerste bijdrage staat doctrine centraal. De invalshoeken daarbij zijn de grondbeginselen en de functies van militair optreden. De gevolgen voor de doctrine kunnen ingrijpend zijn. De mate van verandering is daarbij recht evenredig met de mate van 'situational awareness' die kan worden bereikt.

Deel 2: commandovoering

De auteurs gebruiken de 'Boyd-cycle', ook bekend als de OODA-loop, om de invloed van digitalisatie op de commandovoering te verduidelijken. 'Observation', 'Orientation' en 'Decision' omvatten het besluitvormingsproces. Het proces dat leidt tot actie en de actie zelf ('Action') vormen het bevelvoeringsproces. De auteurs concluderen dat de diverse elementen in elkaar beginnen over te vloeien, waardoor commandovoering een veel sneller en intensiever continu proces wordt. Een gevaar vormt wat wel wordt aangeduid als 'information overload'. De auteurs gaan ook in op de invloed op leidinggeven. De KL moet de kunst van commandovoering te velde zien te ontwikkelen. Commandanten moeten vooral leren waarmee zij zich niet moeten bemoeien. Ook de toekomstige commandopost verdient aandacht. De auteurs gaan in op drie eisen: mobiliteit, het vermogen om informatie te verwerken en modulariteit. Deze laatste eis wordt ook wel omschreven als 'C2 on the move'.

Deel 3: de militaire organisatie

De auteurs stellen dat Informatie- en Communicatietechnologie (ICT) een revolutie teweegbracht in het bedrijfsleven. Algemeen gesproken zijn er twee trends te onderkennen: in de eerste plaats hebben organisaties minder hiërarchische niveaus en ten tweede zijn er virtuele organisaties ontstaan, aangepast aan de eisen op een bepaalde tijd en plaats. De auteurs geven aan dat men het gevechtsveld zou kunnen zien als een markt; de tegenstander als een concurrent, en gevechtskracht als een product. Sensorsystemen en inlichtingen verzamelen zijn vergelijkbaar met marketingelementen, 'command and control' als het sturingsmechanisme, en logistiek als logistiek. Vanuit dit perspectief analyseren zij het gevolg van 'situational awareness' en een 'common operational picture' op de bestuurbaarheid van de organisatie en organisatorische concepten.

C.M. Megens. Nationale wensen en NAVO-eisen ten aanzien van de Nederlandse defensie, 1950-1990

De auteur beschrijft hoe zowel nationale ambities als NAVO-eisen met betrekking tot defensie de Nederlandse krijgsmacht hebben vormgegeven. Ze analyseert de invloed van het Bondgenootschap op het nationaal defensiebeleid gedurende de Koude Oorlog. Leidraad daarbij vormt de vraag of Nederland in staat was om steun te vinden voor de eigen prioriteiten of dat de NAVO in feite het Nederlandse beleid dicteerde. De auteur laat zien op welke wijze de NAVO invloed uitoefende op nationale plannen en beleid. Anderzijds wordt duidelijk dat de Nederlandse regering altijd te kampen heeft gehad met financiële en organisatorische grenzen. Aan het einde van de Koude Oorlog was de Nederlandse krijgsmacht modern en goed toegerust. Tegelijkertijd verkreeg Nederland – dat zich altijd loyaal opstelde bij internationale overeenkomsten – de reputatie van trouwe bondgenoot.

W. Bevaart. Vijftig jaar Koninklijke Militaire School

De moderne krijgsmacht eind vijftiende, begin zestiende eeuw bracht de onderofficier met zich mee. De sergeant was de hoogste onderofficier binnen een compagnie. Aanvankelijk werd de training gerealiseerd binnen de legereenheden. Sinds 1813 is een neiging waarneembaar om training te centraliseren, zoals het Instructiebataljon voor de infanterie (1815). Na de Tweede Wereldoorlog had de krijgsmacht een groot aantal onderofficieren nodig. Op 1 september 1951 werd de Onderofficiersschool gevestigd, later hernoemd als Koninklijke Militaire Academie (in 1961). De auteur beschrijft de training in het algemeen en de historie van de KMA in het bijzonder. Het vrijwilligerslegers gaf een nieuwe impuls aan training en opleiding. De huidige onderofficier moet aan hoge eisen voldoen om de 'vakman, leider en instructeur' te zijn die de krijgsmacht nodig heeft.

A.T. Vermeij, A.A. Leuving. OTEF. Een vreemde eend in de bijt?

De auteurs informeren over het Opleidings- en Trainingselement voor Formatiestaven (OTEF) binnen het Instituut Defensie Leergangen (IDL). Achtereenvolgens wordt ingegaan op de achtergronden van dit nieuwe organisatie-element, de taken, de plaats van OTEF in de KL en de toekomst. Commandanten tot en met bataljonsniveau kunnen voor steun bij opleiding en training terugvallen op het Opleidings- en Trainingscommando KL (OTCKL). Commandanten van brigades en hoger op het IDL, lees OTEF. Dit organisatiedeel zal in de komende periode de betrokken commandanten moeten laten zien en ervaren wat haar meerwaarde is.

Summaries

N. Le Grand, D. Brongers, M. van Maanen. The digitized battlefield in 2010

Part 1: doctrine

During the history of armed conflict military organisations faced new phenomena such as the tank, the aeroplane, and – more recently – digitization: the use of information technology, communication technology and computers to combine command and control, sensors and shooters: the concept of Network Centric Warfare. In a kind of triptych the authors analyse the effects of digitization on doctrine, command and control, and organization. Their first contribution focuses on doctrine. The principles and the functions of military operations are used as lines of approach. In their view the implications on doctrine may be drastic, though directly proportional to the measure of situational awareness.

Part 2: command and control

The authors use the Boyd-cycle, also known as the OODA-loop, as a vehicle to analyse the influence of digitization on command and control. Each element: observation, orientation, decision and action is influenced; in fact those elements become less separable and the process as a whole demands less time. As the authors indicate, Network Centric Operations bring the risk of information overload. They also indicate the influence on leadership. The army should find ways to develop the 'Art of Battle Command'. This art includes understanding when commanders should act and when they should refrain from action. They also address the future command-post. This cp must meet new demands concerning mobility, information-processing and modularity.

Part 3: the military organization

As the authors indicate, ICT brought a revolution if one studies markets and economies. In general two trends are visible. The first is that new organizations have less hierarchical levels. The second is the birth of virtual organizations, adjusted to demands at a certain place and time. As the authors clarify, one could 'see' the battlefield as a market, the opponent as a competitor, and combat power as a product. Sensorsystems and intelligence are like elements of 'marketing'; command and control is the steering mechanism and logistics is logistics. From this point of view they analyse the effect of situational awareness and a common operational picture on the span of control and organizational concepts.

C.M. Megens. Dutch Defense, 1950-1990

The author describes how both national ambitions towards defence and demands from the NATO-Alliance shaped Dutch forces. She analyses the influence of the Alliance on national defence policies during the Cold War. Her basic question is whether the Netherlands were able to find support for own priorities, or did NATO in fact dictate Dutch policy? The author clarifies how NATO did influence national plans and policies. On the other hand it becomes clear that Dutch government always observed national financial and organisational limits. At the end of the Cold War Dutch Forces were modern and well equipped. At the same time the Netherlands – always loyal to international agreements – yielded a reputation as a faithful ally.

W. Bevaart. Fifty years Royal Military School

With the modern army at the end of the fifteenth, beginning of the sixteenth century came the non commissioned officer (NCO). The sergeant was the highest NCO within a company. Initially, training was realised within army units. Since 1813 one can observe a tendency to centralise training, such as the instruction-battalion for the infantry (1851). After World War 2 a new army needed a large number of NCO's. On September 1, 1951 the NCO-School was founded, to be renamed Royal Military School in 1961. The author describes training in general and the history of this school in particular. The all-volunteer army brought new impulses for training and education. The present NCO meets high standards in order to be the expert, leader and instructor the army needs.

A.T. Vermeij, A.A. Leuvering. The role of 'OTEF'

OTEF is the Dutch acronym for a new element in the organisation of the Netherlands Defence College (IDL). This element has to facilitate operational training at brigade-level and above. The authors explain the reasons behind and the main tasks of this element. It supports commanders; it realises operational training; it contributes to broader operational education and to building doctrine. They clarify how the Royal Military Academy, the Army Staff College, the Army Training Command, the Command and Control Support Centre and commanders in the field co-operate in this field. OTEF now has to prove its added value to operational thinking and practice.